

Biblia și Arheologia

Secțiunile 13 – 24

Aceasta este o compilare a unei serii de 24 de părți prezentată în revista Veștile Bune (The Good News) în cursul ultimilor câțiva ani. Documentul acesta este disponibil numai ca o fișă electronică. În momentul acesta nu este disponibil ca tipăritură sau copie pe hârtie.

Poți crede Biblia?

William Ramsey nu a pornit să dovedească exactitatea Bibliei. De fapt, tânărul absolvent de la Oxford și bobocul savant a călătorit în 1879 din Anglia în Asia Mică convins că, bazat pe studiile sale universitare, Noul Testament – și în special cartea Faptele Apostolilor – era în general o farsă. La urma urmei, profesorii lui îl învățaseră că Biblia fusese scrisă cu mult mai târziu decât a pretins să fie, astfel poveștile ei fuseseră fabricate cu mult după fapte și nu trebuiau luate în serios.

Focarul lucrării sale a fost cultura antică Romană. Dar cu cât a răscolit mai mult în ea, literal și figurativ, cu atât mai mult a ajuns să vadă că miriada de amănunte mici din cartea Faptele Apostolilor – numele locurilor, topografia, titlurile oficialilor, hotarele administrative, obiceiuri și chiar clădiri specifice – se potrivesc perfect cu noile descoperiri istorice și arheologice. El a fost treptat convins că, folosind propriile sale cuvinte, „în multe amănunte povestirea a arătat un adevăr minunat.”

Contrar cu toată educația sa anterioară, el a fost forțat să conchidă că Luca, autorul Faptelor Apostolilor, a fost „un istoric de prima clasă” și „nu numai că declarațiile sale de fapt sunt demne de încredere dar el posedă un adevărat sens istoric...Autorul acesta ar trebui să fie pus în rând cu cei mai mari cronicari.”

Într-o carieră academică distinsă Ramsey a fost onorat cu doctorate dela nouă universități și eventual a fost înnobilit pentru contribuțiile sale aduse științei moderne. El a șocat lumea academică atunci când într-una din cărțile sale a anunțat că, din cauza dovezilor incontestabile pe care le descoperise despre adevărul Bibliei, devenise Creștin. Mai multe din lucrările sale privitoare la istoria Noului Testament sunt considerate clasice.

Când a fost confruntat cu dovezile anilor de călătorii și studii, Sir William Ramsey ceea ce mulți înainte lui și de atunci, au fost forțați să admită: „Când examinăm obiectiv dovezile privitor la exactitatea și veracitate Bibliei, singura concluzie pe care o putem ajunge este că Biblia este adevărată.”

Evidența din arheologie este numai una din dovezile exactității Scripturilor și acesta este scopul acestei serii de articole. Noi îți oferim o mostră a evidenței care este disponibilă -- documentare arătând că amănuntele popoarelor, locurilor și evenimentelor descrise în Biblie, multe dintre ele menționate numai în trecere, au fost verificate de arheologi și istorici. Multe cărți excelente s-au publicat în anii recentți care verifică credibilitatea Scripturilor, și fără îndoială că vor urma încă multe altele pe măsură ce noi descoperiri ies la lumină.

Ce implicații are aceasta pentru tine? Toate dovezile din lume nu ne fac nici un bine dacă nu suntem dispuși să credem Biblia suficient ca să o punem la încercarea absolută – aceea *de a face ceea ce ne spune ea să facem*.

Jacov, fratele vitreg al lui Isus, ne amintește că numai credința nu este suficientă, pentru că și diavolii cred. În schimb el ne spune că noi trebuie să ne punem credința în faptă dacă urmează să-I facem plăcere lui Dumnezeu (Iacov 2:19-26).

În revista *Veștile Bune (The Good News)* noi oferim cu regularitate articole ca acestea din numărul acesta ca să te ajutăm să-ți clădești credința. Dar să ai grijă să nu neglijezi articolele care îți arată cum să-ți pui încrederea și credința în faptă. Dumnezeu este interesat să vadă cum *răspunzi* adevărului pe care ți-l face cunoscut. La urma urmei acesta este un examen cu mult mai important.

-- *Scott Ashley*

Căderea Regatului lui Iuda: **Exilul în Babilon**

de Mario Seiglie

În seria aceasta revista *Veștile Bune [Good News]* examinează descoperiri arheologice care confirmă și clarifică registrul istoric al Bibliei. Mai multe articole mai devreme au discutat epoca împărăției divizate a Israelitelor după ce s-au separat în împărăția Israelului și Iuda, după moartea Regelui Solomon. Două articole au descris istoria împărăției din nord a Israelului, și ultimul număr a înfățișat anii timpurii ai regatului din sud al lui Iuda. Vom continua să examinăm ultimii ani ai lui Iuda ca regat.

În jurul anului 710 B.C. Iuda s-a găsit într-o poziție foarte periculoasă. Cu o decadă mai înainte, compatrioții Iudeii, Israelii din împărăția Israelului fuseseră cucerii de Asiria. Asirienii repopulară țara cu alți oameni aduși de departe din imperiul asirian.

Teritoriul lui Iuda fusese în mare parte devastat de armatele asiriene. Numai o mare minune i-a salvat pe locuitorii Ierusalimului de a avea aceeași soartă ca verii lor din nord.

Între timp, mai multe vânturi de schimbare au început să se stârnească prin regiune. O putere nouă, Babilonul, începuse să răsăre spre est. Va putea micuțul, slabul regat al lui Iuda să supraviețuiască o poziție atât de precară între puternicele și războinicele Asiria, Babilon și Egipt?

Povestea uimitoare de supraviețuire a lui Iuda este una din temele Vechiului Testament.

Greșala hotărâtoare a lui Ezechia

Curând după salvarea miraculoasă a Ierusalimului de asirieni, Regele Ezechia al lui Iuda s-a îmbolnăvit. După ce Dumnezeu l-a vindecat pe Ezechia, un prinț Babilonian a trimis un reprezentant cu un mesaj și un dar de felicitări pentru monarh. „În același timp, Berodac-Baladan, fiul lui Baladan, împăratul Babilonului, a trimis o scrisoare și un dar lui Ezechia, căci auzise de boala lui Ezechia” (2 Regi 20:12).

Răspunsul lui Ezechia la ceea ce el a interpretat cu naivitate a fi un gest prietenos de bunăvoință și împăcare se va dovedi foarte costisitor.

„Ezechia a ascultat pe soli, și le-a arătat locul unde erau lucrurile lui de preț, argintul și aurul, mirodeniile și untdelemnul cel scump, casa lui cu arme și tot ce se afla în vistierile lui: n-a fost nimic pe care să nu li-l fi arătat Ezechia în casa lui și în toate moșiile lui. Proorocul Isaia a venit în urmă la împăratul Ezechia, și i-a zis: „Ce au zis oamenii aceia, și de unde au venit la tine?” Ezechia a răspuns: „Au venit dintr-o țară depărtată, din Babilon.”

„Isaia a mai zis: „Ce au văzut în casa ta?” Ezechia a răspuns: „Au văzut tot ce este în casa mea: n-a fost nimic în vistierile mele pe care să nu li-l fi arătat.” Atunci Isaia a zis lui Ezechia: „Ascultă cuvântul Domnului! Iată că vor veni vremuri când vor duce în Babilon tot ce este în

casa ta și ce au strâns părinții tăi până în ziua de azi; nu va rămânea nimic, -zice Domnul” (versurile 13-17).

Deși Ezechia s-a dovedit drept și credincios ca rege, el a încercat copilărește să-i impresioneze pe vizitatorii săi arătându-le visteria și arsenalul împărăției. Biblia ne dezvăluie că la vremea aceea Dumnezeu s-a retras dela Ezechia „Însă, când au trimes căpeteniile Babilonului soli la el să întrebe de minunea care avusese loc în țară, Dumnezeu l-a părăsit ca să-l încerce, pentru ca să cunoască tot ce era în inima lui” (2 Cronici 32:31). Dumnezeu l-a lăsat pe Ezechia să facă decizia aceasta nesocotită. Astfel s-a stabilit scenariul pentru viitoarea invazie Babiloniană a lui Iuda și a bogatei sale capitale Ierusalimul.

Manase: vasalul Asiriei

După moartea lui Ezechia, fiul său Manase a moștenit tronul. N-a trecut mult până când tânărul rege s-a îndepărtat de exemplul drept al tatălui său și s-a arătat pe sine ca un conducător rău. „Manase avea doisprezece ani când a ajuns împărat, și a domnit cincizeci și cinci de ani la Ierusalim. El a făcut ce este rău înaintea Domnului...” (2 Cronici 33:1-2).

„Dar Manase a fost pricina că Iuda și locuitorii Ierusalimului s-au rătăcit și au făcut rău mai mult decât neamurile pe cari le nimicise Domnul dinaintea copiilor lui Israel. Domnul a vorbit lui Manase și poporului său, dar ei n-au vrut să asculte. Atunci Domnul a trimes împotriva lor pe căpeteniile oștirii împăratului Asiriei, cari au prins pe Manase și l-au pus în lanțuri. L-au legat cu lanțuri de aramă, și l-au dus la Babilon” (versurile 9:11).

Două înregistrări asiriene coroborează supunerea lui Manase de asirieni. „Numele, Manase, regele lui Iuda, apare pe prisma lui Esar-hadon ...și pe prisma lui Așurbanipal” ca fiind între cei 22 de conducători care au plătit tribut Asiriei (*Dicționarul Noii Biblii [The New Bible Dictionary]*, 1996, p. 724).

Narațiunea biblică descriind pe Regele Manase fiind dus „în lanțuri” (versul 11) se referă la inelele de nas folosite ca să conducă pe prizonierii legați cu funii. Era o pedeapsă dureroasă, umilitoare și degradantă pentru cei care îi sfidau pe puternicii împărați asirieni.

Măreața capitală a unui mare imperiu

Imperiul Asirian, cu capitala la Ninive, a apărut invincibil la vremea sa. James Muir descrie grafic imperiul acesta în vremea profetului Naum (668 B.C.):

„Expansiunea Asiriei peste Asia Occidentală s-ar putea compara cu o caracatiță a cărei tentacule se întind dela Golful Persic la Nil, și al cărei cap era Ninive. La vremea aceea, Ninive a fost considerat unul dintre cele mai frumoase orașe din lume. Recent, trei din regii ei își decoraseră orașul cu bogăția cuceririlor lor și construiseră palate fabuloase. Acestea au fost făcute din cărămizi, și pe pereții palatelor au fost desenate cu mare finețe basoreliefuli care descriau marile lor victorii. Zidurile mari care înconjurau orașul au măsurat 12 mile (cca 20 km.) în circumferință” (*Arheologia și Scripturile [Archeology and the Scriptures]*, 1965, pp. 182-183).

În pofida măreției orașului Ninive, Naum a prezis nu numai distrugerea orașului dar a prezis că nu va fi reconstruit niciodată. „Iată, am necaz pe tine, zice Domnul oștirilor îți voi ridica poalele peste cap, ca să-ți vadă neamurile goliciunea, și împărățiile, rușinea. Voi azvârli cu murdării peste tine, te voi înjosi, și te voi face de ocară. Toți cei ce te vor vedea vor fugi de tine, și vor zice: „Ninive este nimicită!” (Naum 3:5-7).

După distrugerea ei, în 612 B.C., această metropolă măreață a lumii antice a dispărut din vedere. „Ninive a dispărut atât de repede din vedere,” conform unui alt autor, „încât, când generalul grec Xenofon și cei zece mii de soldați ai lui au trecut peste acel loc în faimoasa sa recunoaștere a Imperiului Persan, el nu și-a dat seama că ruinele Ninivului se aflau sub picioarele sale. Ce se întâmplase? Când i s-a dat foc Ninivului totul a ars gradat și ceea ce a rămas a devenit treptat un deal artificial acoperit de iarbă” (Arnold Brackman, *Norocul Ninevului [The Luck of Nineveh]*, 1978, p. 21).

Deși puțini ar fi crezut-o la vremea aceea, predicția remarcabilă a lui Naum s-a îndeplinit întocmai cum o prezisese el. Ninive a fost redescoperit numai în 1845 de arheologul Englez, Austen Henry Layard. Ca rezultat, multe din tezaururile ruinelor sale decorează galeriile marilor muzee în multe țări.

Un scrib care a făcut impresie

După căderea Asiriei, Babilonul s-a ridicat să guverneze regiunea. Cu ridicarea Regelui Nabucodonosor (605-562 B.C.) zilele regatului lui Iuda au fost numărate. Totuși, Dumnezeu a trimis mesageri de încredere să-i avertizeze pe conducătorii națiunii să se întoarcă la venerarea adevăratului Dumnezeu înainte de a fi prea târziu. „I-ai îngăduit astfel mulți ani, le-ai dat înștiințări prin Duhul tău, prin prooroci, și tot n-au luat aminte. Atunci i-ai dat în mâinile unor popoare străine” (Neemia 9:30).

Unul dintre proorocii aceștia a fost Ieremia, care a trăit pe vremea când babilonienii amenințau Ierusalimul. Scribul său de încredere, Baruc, a transcris unele din proorocirile lui Ieremia. „Ieremia a chemat pe Baruc, fiul lui Neriia; și Baruc a scris într-o carte după cum spunea Ieremia, toate cuvintele pe cari le spusese lui Ieremia Domnul” (Ieremia 36:4).

Arheologii au descoperit recent o inscripție în lut din vremea lui Ieremia purtând nu numai numele lui Baruc dar se pare că chiar și amprenta lui digitală.

Țsvi Schneider, care a lucrat în 1991 ca asistent de bibliotecar la Institutul de Arheologie al Universității Ebraice, scrie despre o pecete cu numele lui Baruc pe ea.

„Primul și cel mai bine cunoscut nume biblic care a fost identificat pe o bulă (o bucată de lut purtând impresiunea unei peceti) este Baruc, fiul lui Neriia. Baruc a fost scribul, prietenul loial și aliatul politic al profetului Ieremia. Inscripția este pe trei rânduri și citește: „Aparținând lui Berekhyahu/fiul lui Neryahu/scribul. „Bula se referă la Baruc cu întregul său nume dat...Baruc fiul lui Neriia, ne spune impresia pecetii, a fost un scrib. Patru episoade din cartea lui Ieremia pomenesc pe Baruc, fiul lui Neriia scribul” (*Biblical Archeological Review*, iulie-august 1991, p. 27).

Bibliotecarul explică cum numele a trei oameni din vremea lui Ieremia inclusiv fratele lui Baruc apar în alte impresii și peceti. „Este interesant că Capitolul 36 din Cartea lui Ieremia conține de asemenea numele a doi alți oameni ale căror peceti au fost imprimate în bula care a supraviețuit: „Yerahme’el fiul regelui și, Gemaria fiul lui Safan.”

Pecetea lui Seraia, fratele lui Baruc, a fost descoperită și ea. Numele lui Seraia apare de câteva ori în Ieremia 51 (versurile 59-64). „Pecetea citește, pe două rânduri, „Aparținând lui Seiahu/Neryahu’...Seraia fusese fratele lui Baruc, scribul lui Ieremia; amândoi, Seraia și Baruc au fost fii lui Neriia și nepoții lui Mahseia” (Ieremia 32:12, 51:59)” (*Biblical Archeological Review*, p. 30).

Descoperirile acestea remarcabile confirmă chiar și cele mai mici amănunte ale Bibliei – că patru oameni menționați în cartea lui Ieremia au fost oameni reali care au trăit în Ierusalim la vremea aceea.

Căderea Ierusalimului

Relatarea Bibliei a cuceririi Ierusalimului este de asemenea confirmată de registrele Babiloniene. Mai întâi să luăm notă de registrul biblic: „Domnul, Dumnezeul părinților lor, a dat din vreme trimișilor Săi însărcinarea să-i înștiințeze, căci voia să cruțe pe poporul Său și locașul Său. Dar ei și-au bătut joc de trimeșii lui Dumnezeu, I-au nesocotit cuvintele, și au râs de proorocii Lui, până când mânia Domnului împotriva poporului Său a ajuns fără leac. Atunci Domnul a făcut să se suie împotriva lor împăratul Haldeilor [Babilonienii]...” (2 Cronici 36:15-17).

„Au ars Casa lui Dumnezeu [templul], au dărâmat zidurile Ierusalimului, au pus foc tuturor caselor lui și au nimicit toate lucrurile scumpe. Pe cei ce au scăpat de sabie, Nebucadnețar i-a dus prinși la Babilon. Ei i-au fost supuși, lui și fiilor lui, până la stăpânirea împărăției Perșilor, ca să se împlinească cuvântul Domnului rostit prin gura lui Ieremia...” (2 Cronici 36:19-21).

Ierusalimul a fost cucerit de fapt de două ori. Orașul a fost mai întâi cucerit dar nu a fost distrus. A căzut a doua oară mai târziu în 587 B.C., când a fost distrus așa cum descrie Biblia. Orașul a fost incendiat, palatele și templele sala arse iar zidurile dărâmate. Biblia credincioasă descrie ambele înfrângeri dar nu specifică data când orașul a fost cucerit pentru prima oară.

În 1887 mai multe tăblițe babiloniene, pe care arheologii le cheamă *Cronicile Babilonului* [*The Babylon Chronicles*], au fost descifrate. Ele au produs datele domniei mai multor regi babilonieni. Mai multe tăblițe, descifrate în 1956, dau date asupra domniei și activităților lui Nabucadnețar [Nabucodonosor]. Regretabil, lipsește o tăbliță care ar fi putut da socoteală pentru anii 594-557 B.C.. În afară de lipsa aceasta, tăblițele îi documentează domnia.

Comentariul Arheologic asupra Bibliei [*The Archeological Commentary on the Bible*] explică semnificația descoperirii din 1956: „Până la 1956, data primei cuceriri a Ierusalimului de Babilonieni nu s-a cunoscut. Dar în anul acela, au fost descifrate mai multe tăblițe cuneiforme care ne-au dat data exactă a primei cuceriri a Ierusalimului la 597 B.C.” (1979, pp.143-144).

Exilul în Babilon

Ca Asirienii, Babilonienii au deportat și ei popoarele învinse ca să mențină un control mai bun peste teritoriile ocupate. Așa cum verii lor din regatul din nord al Israelului au căzut în captivitatea Asiriei cu mai mult de un secol mai înainte, locuitorii Iudeii au fost luați în Babilon.

Situația părea fără speranță. Iuda fusese devastat, și babilonienii i-au luat cu forța pe cei mai mulți dintre locuitorii lui. Totuși, în ciuda situației lor, Dumnezeu prin proorocii Săi i-a încurajat pe oameni să nu-și piardă speranța că într-o bună zi se vor întoarce în patria lor. El nu a trimis prooroci numai în Iuda dar și în Babilon. Oameni ca Daniel și Ezechiel, care au trăit amândoi în Babilon, au vorbit de o restaurare a lui Iuda.

Vorbind prin Ieremia, Dumnezeu a susținut speranța poporului Său: „Așa vorbește Domnul oștirilor, Dumnezeul lui Israel, către toți prinșii de război, pe cari i-am dus din Ierusalim la Babilon: „Zidiți case, și locuiți-le; sădiți grădini și mâncați din roadele lor! Luați-vă neveste, și faceți fii și fiice; însurați-vă fiii, și măritați-vă fetele, să facă fii și fiice, ca să vă înmulțiți acolo

unde sunteți, și să nu vă împruținați. Urmăriți binele cetății, în care v-am dus în robie, și rugați-vă Domnului pentru ea, pentru că fericirea voastră atârnă de fericirea ei! Căci așa vorbește Domnul oștirilor, Dumnezeu lui Israel: „Nu vă lăsați amăgiți de proorocii voștri, cari sunt în mijlocul vostru, nici de ghicitorii voștri; n-ascultați nici de visătorii voștri, ale căror visuri voi le pricinuiți! Căci ei vă proorocesc minciuni în Numele Meu. Eu nu i-am trimes, zice Domnul.” Dar iată ce zice Domnul: „De îndată ce vor trece șaptezeci de ani ai Babilonului, Îmi voi aduce aminte de voi, și voi împlini față de voi făgăduința Mea cea bună, aducându-vă înapoi în locul acesta” (Ieremia 29:4-10).

După cuvintele acestea de încurajare, exilații au înflorit ca o comunitate în Babilon. Ei au avut atâta succes încât după cei 70 de ani proorociți ai exilului lor majoritatea a hotărât să rămână. Circumstanțele acestea au ajutat la formarea a două așezări evreiești în partea aceea a lumii, una în Babilon și alta în Ierusalim.

Dovezile arheologice demonstrează felul de condiții favorabile pe care Dumnezeu le-a promis locuitorilor lui Iuda în Babilon. „În 1933, E. F. Weidner, asiriologul, și-a luat sarcina să se uite prin tăblițele și cioburile din camerele de subsol ale Muzeului Kaiser-Friedrich...Între aceste deșuri administrative plictisitoare Weidner a descoperit deodată niște relicve fără preț ale birocrăției din lumea antică. Pe patru chitanțe diferite pentru provizii eliberate, între ele ulei de sesam de cea mai bună calitate, el a descoperit un nume biblic familiar: ‚Ia-u-kinu’ – Ioiachin! Nu a fost nici o posibilitate ca numele acesta să fi fost din greșeală, pentru că lui Ioiachin i s-a dat titlul întreg: ‚Regele lui Iuda’...Ioiachin, regele depus al Iudeii, a trăit cu familia și curtea sa în palatul lui Nabucodonosor în Babilon. Noi putem conchide din descoperirea lui Weidner că relatarea din carte 2 Regi poate fi astfel suplimentată: ‚și Ioiachin a mâncat totdeauna la masa împăratului în tot timpul vieții sale. Împăratul Babilonului a purtat grijă neconținut de hrana lui zilnică, până în ziua morții lui, în tot timpul vieții sale” (Ieremia 52:33-34) (Werner Keller, Biblia ca Istorie [The Bible as History], pp. 303-304).

Banca lui Murașu & Fii

Locuitorilor întreprinzători ai lui Iuda, care veniseră în Babilon ca un popor învins și prizonier, li s-a dat considerabilă libertate de către babilonienii la fel de muncitori. Istorică Petra Eisele explică: „Deși nu se cunoaște prea mult despre viețile evreilor exilați în Babilon, se știe destul ca să se confirme că situația lor nu a fost atât de severă cum fusese sclavia lor în Egipt în timpul lui Moise. În Babilon ei nu au trăit ca prizonieri sau sclavi dar ca popor semi liber... După ce perșii au cucerit Babilonul în 539 B.C., și le-au acordat evreilor dreptul de a se reîntoarce în țara lor natală, numai o minoritate a acelor presupuși ‚prizonieri nefericiți’ s-au folosit de această ofertă generoasă. Mulți n-au voit să sacrifice confortul și averile câștigate în această țară ‚străină’ și să facă față nesiguranței reîntoarcerii în patria lor natală.

„După cum demonstrează tăblițele documentelor comerciale din secolul V B.C., chiar și după sfârșitul exilului, băncile babiloniene au fost ținute ferm în mâinile evreilor. A fost un bancher evreu a cărui firmă, Banca lui Murașu & Fii, s-a extins mult în afacerile de proprietăți. Își avea sediul la Nipur, și a avut aproximativ 200 de sucursale prin toată țara!” (*Babilon [Babylon]*, citat în Editorialul EDAF, 1980, p. 70).

Cu centre prospere în Babilon și Ierusalim, poporul evreu a fost echipat mai bine pentru supraviețuirea cuceririi Perșilor, Grecilor și Romanilor. Câteva secole mai târziu, în perioada Noului Testament, ei au rămas stabiliți permanent în Israel. Împotriva tuturor dificultăților,

promisiunea lui Dumnezeu că locuitorii lui Iuda nu vor rămâne în captivitatea babiloniană s-a împlinit.

După cum vom vedea de asemenea în articolele viitoare, arheologia a descoperit multe amănunte din perioada aceasta care să confirme registrul biblic. **GN**

Împărăția lui Iuda: **Exilul și Restaurarea**

de Mario Seiglie

Revista *Veștile Bune [The Good News]* a urmărit istoria Vechiului Testament dela Genesă prin captivitatea regatelor Israel și Iuda. Seria aceasta a arătat că descoperirile arheologice au confirmat și au iluminat raportul biblic. În numărul acesta reluăm povestea cu condițiile și circumstanțele care au permis descendenților regatului Iuda să se reîntoarcă în patria lor.

Deși mulți din supraviețuitorii invaziei babiloniene a lui Iuda au fost exilați în Babilon pentru 70 de ani, ei nu au fost abandonați de Dumnezeu. De fapt, unele dintre cele mai mare proorociri ale Bibliei au fost făcute în vremea aceea, nu numai ca să dea speranță prizonierilor în suferință dar ca să încurajeze poporul lui Dumnezeu de-a lungul veacurilor.

Uimitoarele proorociri ale lui Daniel

Când Iuda a fost învinsă de Babilon, Daniel a fost unul dintre prinții tineri care au fost luați prizonieri și care au fost educați la curtea Regelui Nabucodonosor. Amănuntele obiceiurilor babiloniene și a sistemului de guvernare descrise în cartea lui Daniel se potrivesc de minune cu registrele istorice și descoperirile arheologice ulterioare.

Dicționarul Noii Biblii [The New Bible Dictionary] spune despre cartea lui Daniel: „Autorul dă dovadă să aibă o cunoștință mai precisă a istoriei Neo Babiloniene și persane timpurii decât oricare alt istoric din secolul 6 B.C. ... El a cunoscut destul din obiceiurile secolului 6 ca să-l reprezinte pe Nabucodonosor ca fiind perfect capabil să facă și să modifice legile Babilonului cu o autoritate absolută (Daniel 2:12-13, 46), în timp ce l-a descris pe Darius Mezul ca fiind neputincios să schimbe legile Mezilor și ale Perșilor (Daniel 6:8-9). De asemenea el a prezentat cu precizie schimbarea dela pedeapsa prin foc sub babilonieni (Daniel 3) la pedeapsa prin bârlogul leilor sub Perși (Daniel 6), pentru că lor focul le era sfânt” (1982, p. 263, „Cartea lui Daniel”).

În timpul perioade cât a servit la curtea lui Nabucodonosor, el a primit dela Dumnezeu o serie de profeții. Predicțiile acestea remarcabile au descris ultimii ani ai erei Vechiului Testament, perioada dintre testamente, zilele Noului Testament până la stabilirea Împărăției lui Dumnezeu pe pământ.

Dumnezeu i-a dezvăluit lui Daniel că patru împărății vor conduce o mare parte din lume din vremea lui Daniel și până la venirea Împărăției lui Dumnezeu. Deși părți ale acestor proorociri, în Daniel 2:12, sunt în cea mai mare parte în limbaj simbolic, Dumnezeu dezvăluie identitatea celor patru împărății.

Prima a fost Babilonul, împărăția dominantă a timpului lui Daniel (Daniel 2:37-38). După aceea a venit împărăția Mezilor și a Perșilor (Daniel 8:20) urmată de Imperiul Grec (versul 21). În sfârșit Imperiul Roman avea să se ridice și să-i înfrângă pe greci și să absoarbă părți din imperiile anterioare (Daniel 2:40; 7:7, 23).

Deși imperiul acesta ultim urma să sufere declinări periodice de-a lungul veacurilor, totuși nu avea să dispară permanent. În schimb, la intervale succesive urma să reînvie sub forma mai multor reîncarnări ale „Sfântului Imperiu Roman.” Dumnezeu i-a dezvăluit lui Daniel că ultima reînviere va fi condusă de un dictator lumesc și de un conducător religios care va governa împreună cu alți 10 conducători sub ei. Ei vor domni până la stabilirea Împărăției lui Dumnezeu la reîntoarcerea lui Hristos (Daniel 4:14-44; 8:23-26).

Profeția căderii Babilonului

Când Daniel a primit proorocirea aceasta, puterea Babilonului era la apogeul ei. Nabucodonosor putea să se laude cu proiectele lui masive de clădit care lărgiseră și înfrumusețaseră Babilonul. „Oare nu este acesta Babilonul cel mare, pe care mi l-am zidit eu, ca loc de ședere împărătească, prin puterea bogăției mele și spre slava măreției mele?” a întrebat el mândru și retoric (Daniel 4:30). Existența proiectelor masive de construcții ale lui Nabucodonosor este confirmată de arheologie.

Săpăturile dela începutul secolului 20 au dezgropat unele din rămășițele acestui mare oraș. Un istoric rezumă descoperirile: „În 1899 Societatea Orientală Germană a echipat o mare expediție sub conducerea Profesorului Robert Koldewey, arhitectul, să examineze faimoasa movilă cu ruine ‚Babil’ pe râul Eufrat. Săpăturile, după cum s-a întâmplat, au durat cu mult mai mult decât în oricare altă parte. În optsprezece ani cea mai faimoasă metropolă a lumii antice, scaunul regal al lui Nabucodonosor, a fost adusă la lumină, și în același timp, una dintre Cele Șapte Minuni ale Lumii, ‚Grădinile Suspendate,’ mult slăvite de călătorii greci de mai târziu, și ‚E-temen-an-ki,’ legendarul Turn Babel. În palatul lui Nabucodonosor și pe Poarta Iștar, care a fost situată lângă el, au fost descoperite nenumărate inscripții” (Werner Keller, *Biblia ca Istorie [The Bible as History]*, 1980, p. 302).

Privitor la Nabucodonosor, același autor declară: „Cu greu ca vre-un alt monarh din trecut să fi fost un asemenea constructor asiduu. Aproape că nu este nici o mențiune de activități războinice, cuceriri și campanii. În prim plan este activitatea de construcție a lui Nabucodonosor. Sute de mii de cărămizi poartă numele lui, și s-au păstrat planurile multor clădiri. În fapt Babilonul a depășit toate orașele orientului antic: a fost mai mare decât Teba, Memfis și Ur, mai mare chiar decât Ninive” (Keller, p. 316).

Pare imposibil pentru acest oraș mare să fie cucerit deodată. Totuși Daniel i-a prezis distrugerea în aceeași noapte când a căzut în fața Perșilor. El a interpretat misteriosul scris de pe peretele palatului și i-a spus regelui: „Împărțit, înseamnă că împărăția ta va fi împărțită, și dată Mezilor și Perșilor!” Dar chiar în noaptea aceea, Belșatar, împăratul Haldeilor, a fost omorât. Și a pus mâna pe împărăție Dariu, Medul” (Daniel 5:28-31).

Aproape 100 de ani mai târziu istoricul grec Herodot (484-410 B.C.) a confirmat raportul lui Daniel al căderii Babilonului: „Perșii, schimbând cursul râului [Eufrate] printr-un canal într-un lac, care fusese până atunci o mlaștină, el [Cirus] a făcut să scadă curentul până când fostul canal a putut fi trecut prin vad. Când s-a întâmplat aceasta, perșii care erau însărcinați cu acțiunea aceasta au intrat în Babilon prin canalul Eufratului, care acum scăzuse până la nivelul mijlocului coapsei unui om-... Perșii au intrat astfel în oraș...și locuitorii care locuiau în centrul

orașului nu și-au dat seama de prezența dușmanilor din cauza mărimii mari a orașului și pentru că ei sărbătoreau un festival. Ei au continuat să danseze și să schimbe daruri până când li s-a comunicat soarta lor tristă. În felul acesta a fost Babilonul cucerit” (*Istorie [History]*, Cartea 1, paragrafele 191-192).

Faptele lui Cirus prezise

Conform cu proorocirea Bibliei, evenimentele acestea s-au întâmplat la împlinirea celor 70 de ani de exil. Cirus Persanul, aliat cu Mezii, a cucerit Babilonul și i-a eliberat pe descendenții regatului lui Iuda care fuseseră luați în captivitate. Mai mulți prooroci au prezis căderea Babilonului. Isaia chiar l-a menționat pe Cirus pe nume cu ani mai înainte ca el să se ridice să-i învingă pe Babilonieni.

Cu vre-o 200 de ani mai înainte ca Cirus să se fi născut, Dumnezeu a zis prin Isaia: „Așa vorbește Domnul...Eu zic despre Cir: „El este păstorul Meu, și el va împlini toată voia Mea; el va zice despre Ierusalim: „Să fie zidit iarăș!” Și despre Templu: „Să i se pună temeliiile!”

„Așa vorbește Domnul către unsul Său, către Cir, pe care-l ține de mână, ca să doboare neamurile înaintea lui, și să dezlege brâul împăraților, să-i deschidă porțile, ca să nu se mai închidă: ...Îți voi da vistierii ascunse, bogății îngropate, ca să știi că Eu sunt Domnul *care te chem pe nume*, Dumnezeul lui Israel” (Isaia 44:24, 28; 45:1-3, accentuarea adăugată peste tot).

Într-o vreme când cuceritorii erau fără milă cu prizonierii lor, Cirus este cunoscut în istorie ca fiind un conducător chibzuit care a oferit libertate relativă popoarelor care fuseseră cucerite mai înainte de babilonieni.

Cu un secol în urmă, s-a descoperit în ruinele Babilonului un cilindru de lut înscris cu un decret al Împăratului Cirus. Numit *Cilindrul lui Cirus*, este expus în Muzeul Britanic [British Museum]. Limbajul lui este asemănător cu decretul dat de Cirus în Biblie. Diferența principală este că Cirus folosește expresia babiloniană pentru Dumnezeu. El declară că elibera popoarele pentru că un anumit „Dumnezeu” îi pronunțase numele și l-a ales pe el într-un mod miraculos.

Scriind dintr-o perspectivă Babiloniană, Cirus a zis: „Marduk [Numele babilonian al zeului principal] a cercetat și a căutat prin toate țările, căutând un conducător virtuos, dispus să-l conducă. El a pronunțat numele lui Cirus, rege al Anșanilor, și l-a declarat pe el să fie conducătorul lumii...și i-a poruncit să pornească împotriva Babilonului... fără nici un fel de bătălie l-a ajutat să intre în orașul său Babilon, crușând Babilonul și dezastrul...I-am adunat pe toți locuitorii și i-am întors în patriile lor. Mai mult, i-am întors pe toți zeii...în templele lor” (J.B. Pritchard, *Texte antice ale Orientului Apropiat [Ancient Near Eastern Texts]*, 1969, p. 316).

Întoarcerea din exil

Versiunea biblică a decretului, înregistrată în Ezra 1, dezvăluie împlinirea profeției: „În cel dintâi an al lui Cir, împăratul Perșilor, ca să se împlinească cuvântul Domnului rostit prin gura lui Ieremia, Domnul a trezit duhul lui Cir, împăratul Perșilor, care a pus să se facă prin viu grai și prin scris vestirea aceasta în toată împărăția lui: Așa vorbește Cir, împăratul Perșilor: „Domnul, Dumnezeul cerurilor mi-a dat toate împărățiile pământului, și mi-a poruncit să-i zidesc o casă la Ierusalim în Iuda.

„Cine dintre voi este din poporul Lui? Dumnezeul lui să fie cu el, și să se suie la Ierusalem în Iuda și să zidească acolo Casa Domnului, Dumnezeului lui Israel! El este adevăratul

Dumnezeu, care locuiește la Ierusalim. Ori unde locuiesc rămășițe din poporul Domnului, oamenii din locul acela să le dea argint, aur, avere, și vite, pe lângă daruri de bunăvoie pentru Casa lui Dumnezeu, care este la Ierusalem!” (Ezra 1:1-4).

Iosefus, istoricul evreu din primul secol, înregistrează reacția evreilor când Cyrus a intrat în Babilon:

„Aceasta [profeția] i-a fost cunoscută lui Cyrus din cititul cărții cu proorocii pe care Ieremia i-a lăsat-o în urmă, pentru că profetul acesta a zis că Dumnezeu îi vorbise într-un vis secret: „Voia mea este, ca Cyrus, pe care l-am făcut rege peste multe și mari națiuni, să trimită poporul meu înapoi în țara lor proprie, și să-mi construiască templul.”

„Aceasta a fost prezisă de Isaia cu o sută patruzeci de ani înainte ca templul să fi fost distrus. În consecință, când Cyrus a citit aceasta, și a admirat puterea divină, s-a stârnit în el o ambiție și o dorință aprinsă să împlinească ceea ce fusese scris; deci el i-a adunat pe cei mai eminenți evrei care erau în Babilon, și le-a spus că el le dă permisiunea să se întoarcă în țara lor proprie și să reconstruiască orașul Ierusalim, și templul lui Dumnezeu...” (*Antichitățile evreilor [Antiquities of the Jews]*, Cartea XI, capitolul 1, Secția 2).

Astfel istoria descendenților regatului Iuda, evreii, au continuat să fie înregistrați în ceea ce avea să devină Biblia. Totuși, frații lor din celelalte triburi Israelite, luați în captivitate mai devreme de asirieni, își pierduseră de acum identitatea în Imperiul Asirian anterior, exact cum fusese prezis în profeție (1 Regi 17).

Perioada persană: Ezra, Neemia, Ester

Perioada Vechiului Testament se termină în timpul epocii domniei persane. Mai multe cărți din Biblie descriu cu precizie obiceiurile persane ale epocii. În timp ce cărțile Ezra și Neemia relatează reîntoarcerea evreilor în țara lui Iuda, cartea Ester povestește povestea unei tinere fete evreice numită Ester, care a devenit regina Regelui Xerxes I.

Povestea lui Neemia începe cu serviciul lui la curtea regelui persan. „În luna Nisan, anul al douăzecilea al împăratului Artaxerxe, pe când vinul era înaintea lui, am luat vinul și l-am dat împăratului...” (Neemia 2:1). În timp ce titlul de purtător al cupei nu are importanță astăzi, atunci a fost una dintre cele mai înalte funcții ale epocii.

Enciclopedia Internațională Standard a Bibliei [The International Standard Bible Encyclopedia] explică: „[Purtătorul cupei] era un ofițer de mare grad la curțile orientale din antichitate, a cărui funcție era să servească vinul la masa regelui. Din cauza fricii continue de conspirații și intrigi, o persoană trebuia să fie privită ca întru totul de încredere ca să aibă poziția aceea... Relațiile lui confidențiale cu regele adesea l-au îndrăgit suveranului și totodată i-au dat o poziție de mare influență” (1979, vol. I, p. 837, „Purtătorul de cupă”).

Arheologii au descoperit o listă cu salariile plătite celor mai înalți demnitari asirieni. Registrul acesta reflectă valoarea generală a posturilor asemănătoare din administrația persană. După comandantul principal, primul ministru și autoritatea palatului a venit purtătorul de cupă, care a câștigat al patrulea cel mai mare salariu din împărăție.

Neemia a avut destulă avere acumulată când a ajuns la Ierusalim ca noul guvernator încât nu a avut nevoie să taxeze populația locală. Într-adevăr, el și-a luat asupra sa să întrețină personal un mare număr din compatrioții săi. „Aveam la masă o sută cincizeci de oameni, Iudei și dregători, afară de cei ce veneau la noi din neamurile de prin jur. Mi se pregătea în fiecare zi un bou, șase berbeci aleși, și păsări, și la fiecare zece zile se pregătea din belșug tot vinul care era

de trebuință. Cu toate acestea, n-am cerut veniturile cuvenite dregătorului, pentru că lucrările apăsau greu asupra poporului acestuia” (Neemia 5:17-18).

Regina Ester îi salvează pe evrei

Deși mii de evrei s-au restabilit cu succes în teritoriul ce fusese al lui Iuda, mulți au rămas risipiți prin toate orașele principale ale Imperiului Persan. Cartea Ester ne dă o privire asupra influenței pe care comunitatea evreiască a avut-o în Imperiu între 500 și 450 B.C., la fel ca și problemele pe care o asemenea influență le-a produs.

Unul dintre demnitarii persani, Haman, s-a plâns regelui despre evrei: „Atunci Haman a zis împăratului Ahașveroș: „În toate ținuturile împărăției tale este risipit un popor deosebit între popoare, care are legi deosebite de ale tuturor popoarelor și nu ține legile împăratului. Nu este în folosul împăratului să-l lase liniștit” (Ester 3:8) „Și împăratul a zis lui Haman: „Îți dăruiesc și argintul și pe poporul acesta; fă cu el ce vei voi” (versul 11).

După cum relatează cartea care îi onorează numele, mulțumită curajului și credinței Reginei Ester, Dumnezeu a intervenit miraculos și a cauzat ca poporul ei să fie cruțat. Cartea Ester a fost scrisă de cineva care a fost familiar cu obiceiurile și tradițiile curții persane din mijlocul secolului 5 B.C.

S-au descoperit multe dovezi ale acestei influențe evreiești prin tot teritoriul imperiului persan. Asiriologul George Conteau scrie:

„Sute de tăblițe de lut s-au descoperit datând în urmă la începutul perioadei persane care au de a face cu afacerea evreiască prosperă, Murașu și Fii. Când Nabucodonosor a cucerit Ierusalimul în 587 B.C., el a deportat la Babilon unele din familiile nobile, și familia Murașu fiind între ele.

„Familia exilaților a prosperat în orașul Nipur, și a atins puterea și bogăția maximă sub conducerea persană a lui Artaxerxes I (564-424 B.C.) și Darius II (423-405 B.C.). Multe din documentele firmei au fost scrise atât în cuneiformă cât și cu caractere aramaice ca să poată fi mai ușor de înțeles de o audiență mai mare. Cele mai multe se referă la contracte, plăți și chirii” (*Viața zilnică în Babilon și Asiria [Daily Life în Babylon și Assyria]*, 1958, p. 95).

Am văzut deja din articolul acesta că obiceiurile și istoria persană a relatării lui Ester sună adevărat. Vorbind despre Ester, *Dicționarul Traducătorului Bibliei [The Interpreter's Dictionary of the Bible]* observă: „Autorul folosește formula obișnuită pentru începutul unei relatări istorice...[și] referirile lui la obiceiurile persane arată cunoștințe considerabil de precise...dovezi cuneiforme mai recente au fost descoperite arătând că a existat un demnitar persan numit Marduka (Mordecai) în Susa (Șușan) la sfârșitul domniei lui Darius I sau începutul domniei lui Artaxerxes” (1962, vol. II, p. 151, „Ester, Cartea ei”).

În cartea Ester, Mordecai este unchiul lui Ester și este un demnitar guvernamental de mare rang, care până la urmă a fost numit prim ministru al regelui.

Vom continua povestea cu o epocă fascinantă: perioada Inter-testamentară, epoca dintre cele două testamente, când evenimentele descrise în cărțile Vechiului Testament au fost completate dar înainte de evenimentele care au introdus cele patru Evanghelii. **GN**

Perioada Inter-testamentară: Împlinirea Proorocirilor lui Daniel

de Mario Seiglie

Seria aceasta a urmărit istoria Vechiului Testament dela Genesă prin captivitatea Împărățiilor Israel și Iuda, descriind descoperirile arheologice și rapoartele istorice care au confirmat și iluminat relatarea biblică. În numărul acesta arătăm și mai multe dovezi care confirmă exactitatea relatărilor Bibliei, reluând povestea cu perioada Inter-testamentară: timpul dintre testamente, când evenimentele descrise în cărțile Vechiului Testament au fost completate dar înainte de evenimentele care au introdus cele patru Evanghelii.

În timpul acestor 420 de ani, mai multe profeții importante s-au împlinit, dramatizând autenticitatea Cuvântului lui Dumnezeu și preparând scena altui eveniment proorocit: apariția Mântuitorului.

Vechiul Testament se termină la puțin timp după cărțile lui Daniel, Ezra, Neemia și Ester. Totuși, proorocirile lui Daniel continuă să prezică evenimentele în cadrul perioadei Inter-testamentare.

Alexandru cel Mare în profeție

Într-un vis, Dumnezeu i-a dezvăluit lui Daniel că împărăția care urma să se ridice după Persani avea să fie cea a Grecilor sub Alexandru cel Mare. Gabriel, mesagerul îngeresc dela Dumnezeu, i-a explicat lui Daniel: „Berbecule, pe care l-ai văzut, cu cele două coarne, sunt împărății Mezilor și Perșilor. Țapul însă este împărăția Greciei, și cornul cel mare dintre ochii lui, este cel dintâi împărat” (Daniel 8:20-21).

Imperiul Persan s-a sfârșit repede în 333 B.C. când Alexandru cel Mare a învins armile lui Darius III la Issus. Totuși, 10 ani mai târziu, conform profeției din Daniel 8, Alexandru a murit neașteptat și Imperiul Grec a fost împărțit în patru părți, fiecare condusă de unul din cei patru generali ai săi.

Poporul lui Dumnezeu a fost salvat și eliberat miraculos când, în conformitate cu Josefus, Cyrus și-a văzut numele și faptele proorocite în Biblie. Scrierile lui Josefus includ de asemenea un raport al lui Alexandru cel Mare prin care cruța Ierusalimul de distrugere după ce văzuse înfăptuirile sale proorocite în Scriptură.

Când Alexandru a coborât asupra Orientului Mijlociu, era natural ca aproape fiecare să i se împotrivescă. Toți care au făcut așa au fost zdrobiți fără milă. Fenicia din vecinătate a simțit mânia lui Alexandru când el a distrus complet orașul Tir. Se părea că aceeași soartă îl aștepta pe rebelul Ierusalim, care îi susținuse pe nefericiții persani zdrobiți de Alexandru la Issus.

Explicație surprinzătoare la Ierusalim

Josefus relatează cum trupele lui Alexandru au înconjurat orașul și s-au pregătit de atac. Deodată porțile orașului s-au deschis brusc, și a ieșit afară Marele Preot cu anturajul său.

Josefus scrie: „...Alexandru, când a văzut mulțimea în depărtare, cu veșminte albe, în timp ce preoții stăteau îmbrăcați în veșminte scumpe, iar pe marele preot în veșminte roșii și purpurii, cu mitra pe cap, având placa de aur cu numele lui Dumnezeu gravat pe ea, el s-a apropiat singur și a venerat numele acela, și a salutat mai întâi pe Marele Preot...la care regii din Siria și ceilalți, fiind surprinși de ce făcuse Alexandru, l-au presupus deranjat la minte. Totuși, Parmenio a venit singur la el și l-a întrebat cum s-a făcut că, în timp ce toți ceilalți îl adoră pe el, el să-l adore pe Marele Preot al evreilor?

„Căruia el i-a răspuns, „Nu l-am adorat pe el, dar pe Dumnezeu care l-a onorat pe el cu marea preoție; pentru că am văzut într-un vis chiar însuși persoana aceasta, în chiar costumul acesta, pe când eram în Dios în Macedonia, care...m-a îndemnat să nu întârzii, dar să trec marea cu curaj, pentru că el îmi va conduce armii, și îmi va da control peste Perși; de unde...văzând persoana aceasta în el, și amintindu-mi visul acela...Am considerat să-mi aduc armia aceasta sub conducere divină...”

„...Și când i-a fost arătată cartea lui Daniel, în care Daniel declară că unul dintre Greci avea să distrugă Imperiul Persan, el a presupus că el însuși a fost persoana desemnată, și cum a fost el atunci de bucuros, el...i-a îndemnat să-i ceară orice favoruri le-ar fi făcut plăcere; la care Marele Preot a dorit ca ei ...să nu plătească tribut în al șaptelea an. El le-a acordat tot ceea ce ei au dorit...” (*Antichitățile Evreilor [Antiquities of the Jews], XI, viii, 5*).

Antiochus IV Epifanul și urâciunea pustiirii

Așa a început domnia greacă peste Iuda, care avea să dureze 150 de ani. În capitolul 11, Daniel a prorocit schimbările norocului pe care evreii le vor cunoaște sub Greci. După ce Alexandru a murit Iuda a devenit parte din domeniul Generalului Ptolomeu, care a guvernat din Egipt. În general perioada a fost liniștită pentru evrei.

Totuși, războaiele intermitente între Ptolomeii din Egipt și Seleucizii din Siria pentru controlul complet al Imperiului Grec au ajuns la apogeu în 198 B.C.. În anul acela Ptolomeu a fost învins. Iuda a ajuns atunci sub controlul Seleucizilor. Curând după ce linia Seleucizilor a Imperiului Grec a început să guverneze în Iuda, s-a ridicat un rege care avea să împlinească mai multe profeții înfricoșătoare înregistrate în Daniel. Conform cu istoricii, Antiochus IV Epifanes a fost conducătorul care a împlinit prima „urâciune a pustiirii” menționată în Daniel 8 și 11.

Daniel 8:8-13 descrie timpul acesta: „Țapul însă a ajuns foarte puternic; dar când a fost puternic de tot i s-a frânt cornul cel mare [Alexandru cel Mare a murit subit la apogeul puterii sale]. În locul lui au crescut patru coarne mari, în cele patru vânturi ale cerurilor [Imperiul lui Alexandru a fost împărțit între cei patru generali a săi principali)” (versul 8)

„Dintr'unul din ele a crescut un corn mic [Antiochus IV Epifanes], care s-a mărit nespun de mult spre miazăzi [Egipt], spre răsărit [Mesopotamia], și spre țara cea minunată [Iuda]....S'a

înălțat până la căpetenia oștirii, i-a smuls jertfa necurmată, și i-a surpat locul locașului său celui sfânt [templul din Ierusalim]....Am auzit pe un sfânt vorbind; și un alt sfânt a întrebat pe cel ce vorbea: „În câtă vreme se va împlini vedenia despre desființarea jertfei necurmate și despre urâciunea pustiirii? Până când va fi călcat în picioare sfântul Locaș și oștirea?” (versurile 9-13).

(*Enciclopedia Internațională Standard a Bibliei [The International Standard Bible Encyclopedia]*, spune despre Antiochus Epifanes: „Cariera lui cu privire la Palestina este înregistrată în Macabei 1 și 2, și prezisă remarcabil în [Daniel] 11:21-35” (vol. I, p. 145, „Antiochus IV Epifanes!). Cărțile Maceabei 1 și 2 nu sunt incluse în canonul tradițional evreu al Scripturii dar sunt de valoare pentru rapoartele istorice. Ambele cărți au fost scrise înainte de nașterea lui Hristos.

Domnia cu cruzime a lui Antioch

O scurtă istorie a trei ani a „urâciunii pustiirii” sub Antiochus Epifanes poate fi găsită în *Comentariul cunoștințelor Biblice [The Bible Knowledge Commentary]*:

„Partea aceasta a visului anticipase ridicarea unui conducător din imperiul grec care a subjugat poporul și țara Israelului, a profanat templul, a întrerupt rugăciunea, și a pretins pentru sine autoritatea și închinarea ce aparțin numai lui Dumnezeu. El a pângărit templul și a anulat sacrificiul zilnic.

„Antiochus l-a trimis pe generalul său Apollonius cu 22,000 de soldați în Ierusalim în ceea ce fusese prezentat ca o misiune de pace. Dar ei au atacat Ierusalimul în ziua de Sabat, au omorât multă lume, au luat multe femei și copii ca sclavi, și au jefuit și ars orașul. Căutând să extermină iudaismul și să-i helenizeze pe evrei, el a interzis evreilor să urmeze obiceiurile lor religioase (inclusiv festivalurile și tăiatul împrejur), și a poruncit ca copiile Legii să fie arse. Atunci a pus urâciunea care cauzează pustiirea.

„În actul acesta culminant, în 16 Decembrie 167 B.C. el a ridicat un altar lui Zeus pe altarul sacrificiilor arse în afara templului, și a oferit un porc ca sacrificiu pe altar. Evreii au fost obligați să sacrifice un porc în fiecare a 25-a zi a fiecărei luni ca să sărbătorească ziua de naștere a lui Antiochus Epifanes. Antiochus a promis evreilor apostazi o mare răsplată dacă ei vor pune de o parte pe Dumnezeul Israelului și i se vor închina lui Zeus, dumnezeul Greciei. Mulți din Ierusalim au fost convinși de promisiunile lui și s-au închinat zeului fals. Însă, o mică parte i-a rămas credincioasă lui Dumnezeu refuzând să se angajeze în practicile acelea abominabile. Antiochus a murit nebun în Persia în 163 BC” (Logos Library System, 1997).

Precizia descriției lui Daniel a evenimentelor din perioada aceea (dată cu 300 de ani mai înaintate) i-au condus pe mulți critici ai Bibliei să schimbe data cărții lui Daniel la o dată după ce evenimentele acestea au avut loc. Ei nu vor să admită că evenimentele fuseseră proorocite. Însă, mulțumită descoperirii sulurilor Mării Moarte în 1948, care includ părți ale fiecărei cărți cu excepția cărții lui Ester, tradiționala dată a lui Daniel a câștigat suport în plus.

Archer Gleason, profesor de Vechiul Testament și studii Semitice la Trinity Evangelical Divinity School explică: „Pentru ca să evite impactul unei dovezi decisive de inspirație supra naturală care la Daniel abundă atât de evident, a fost necesar pentru școlarii raționaliști să găsească o altă perioadă mai târzie în istoria evreiască când toate ‚prezicerile’ se împliniseră deja, cum a fost domnia lui Antiochus Epifanes (175-164 BC)...Cu bogăția noilor informații din manuscrisele din peșterile Mării Moarte, este posibil ca să se rezolve chestiunea aceasta odată pentru totdeauna” (*Enciclopedia Dificultăților Bibliei [Encyclopedia of the Bible Difficulties]*, 1982, p. 282).

Mulțumită acestei noi dovezi lingvistice, Dr. Archer a continuat să arate exactitatea datării tradiționale a lui Daniel (în jurul 530 B.C.).

Evreii își pierd independența Romei

În 164 B.C. sub conducerea eroică a familiei Macabee, evreii i-au răsturnat pe opresorii sirieni. Timp de un secol ei s-au bucurat de independența lor evreiască sub conducerea descendenților Macabeilor. Însă, în 63 B.C. generalul roman Pompei a cucerit Iudea, făcând-o teritoriu roman.

Câteva decade mai târziu Evreii aveau să sufere și mai mult când Romanii l-au ales pe Irod cel Mare ca rege al Iudeii. El a domnit dela 37 la 4 B.C. Ultimii lui ani aduc perioada Inter-testamentară la un sfârșit și introduc era Noului Testament.

Continuă să citești revista *Veștile Bune [The Good News]* pentru alte articole din seria aceasta care examinează felul în care dovezile arheologice confirmă autenticitatea Cuvântului lui Dumnezeu.

Dacă dorești să afli mai mult despre profeția Bibliei, inclusiv multe din profețiile lui Daniel care urmează încă să fie împlinite, cere copiile gratuite ale broșurilor *Is the Bible True? [Este Biblia adevărată?]* și *You Can Understand the Bible Prophecy [Poți înțelege profeția Bibliei]*. Amândouă sunt gratuite de cerut când iei contactul cu biroul din țara ta [sau țara cea mai apropiată de tine). **GN**

Isus Hristos: Anii de început

de Mario Seiglie

Revista *Veștile Bune [The Good News]* a urmărit unele descoperirile arheologice și istorice care confirmă și clarifică registrul biblic al Vechiului Testament, un registru care se întinde peste mai mult de 4000 de ani. Acum continuăm cercetarea aceea în era Noului Testament.

Cât de mult a confirmat arheologia din perioada Noului Testament? Sunt numele numeroase menționate în Noul Testament din lumea reală? Poate fi verificată existența lor prin dovezi istorice, credibile, în afara Bibliei?

Deși perioada în chestiune este cu mult mai scurtă – mai puțin de un secol – arheologia are multe de spus despre viața și epoca lui Isus din Nazaret și a apostolilor Săi. Pe măsură ce examinăm perioada aceasta, dovezile materiale suportând registrul biblic se înmulțesc. Să începem această călătorie arheologică fascinantă în lumea Noului Testament.

Corespunzător, Vechiul Testament se termină cu promisiunea lui Dumnezeu să trimită un mesager care să prepare calea pentru Mântuitor. În Maleahi, în aparență ultima carte profetică a Vechiului Testament care să fi fost scrisă, ultimele două capitole înregistrează o proorocie dramatică: „Iată, voi trimete pe solul Meu; el va pregăti calea înaintea Mea. Și deodată va intra în Templul Său Domnul pe care-l căutați: Solul legământului, pe care-l doriți; iată că vine, -zice Domnul oștirilor” (Maleahi 3:1).

Nu trebuie să vină ca o surpriză că firul poveștii Noului Testament începe unde ultimul dintre profeții Vechiului Testament o părăsește – cu sosirea mesagerului prezis în Maleahi. Aceasta arată o continuare dela Vechiul la Noul Testament, ținând seamă că trecuseră între timp câteva sute de ani.

La începutul Evangheliei lui Luca un înger îi spune lui Zaharia, preotul, despre împlinirea profeției din Maleahi. Mesagerul proorocit de Dumnezeu în Vechiul Testament va fi fiul său Ioan (Botezătorul), care avea să prepare calea pentru Hristos. Îngerul i-a spus: „Nu te teme Zaharia; fiindcă rugăciunea ta a fost ascultată. Nevastă-ta Elisabeta îți va naște un fiu, căruia îi vei pune numele Ioan... Va merge înaintea lui Dumnezeu, în duhul și puterea lui Ilie, ca să întoarcă inimile părinților la copii, și pe cei neascultători la umblarea în înțelepciunea celor neprihăniți, ca să gătească Domnului un norod bine pregătit pentru El” (Luca 1:13, 17).

Astfel, la începutul evangheliei lui Luca scena este pregătită pentru întâia venire a Mântuitorului.

Herod regele cel puternic

Unul dintre primii oameni care apar în relatarea Noului Testament este Regele Herod. Matei ne duce la curtea lui Herod cel Mare: „După ce S'a născut Isus în Betleemul din Iudea, în zilele împăratului Irod, iată că au venit niște magi din Răsărit la Ierusalim, și au întreat: „Unde este Împăratul de curând născut al Iudeilor? Fiindcă I-am văzut steaua în Răsărit, și am venit să ne închinăm Lui.” Când a auzit împăratul Irod acest lucru, s-a turburat mult; și tot Ierusalemul s-a turburat împreună cu el...

„Atunci Irod a chemat în ascuns pe magi, și a aflat întocmai dela ei vremea în care se arătase steaua. Apoi i-a trimis la Betleem, și le-a zis: „duceți-vă de cercetați cu de amăruntul despre Prunc: și când Îl veți găsi, dați-mi și mie de știre, ca să vin și eu să mă închin Lui” (Matei 2:1-3, 7-8).

A fost Irod o figură reală, a fost el rege în timpul acela? Da. Istoria seculară și arheologia au confirmat existența și domnia lui fără nici o îndoială. El este cunoscut în istorie ca Irod cel Mare. Sub romani regele acesta ne-israelit a domnit în provincia Iudea (cea mai mare parte a regatelor Israel și Iuda) pentru aproape 40 de ani când a apărut pe scenă Isus Hristos. Irod a fost un mare constructor și și-a lăsat numele pe multe monumente. El a fost o figură renumită în istoria evreilor și a romanilor.

John McRay, arheolog și profesor de Noul Testament la Universitatea Wheaton, rezumă domnia lui Irod astfel: „Irod cel Mare a fost un Idumin căruia, în 41 B.C., i-a fost acordată de către Marc Antoniu [prietenul lui Iuliu Cezar și ultimul amant al Cleopatrei] conducerea provizorie a Galileii... În 30 B.C. Octavian (Cezar Augustus) a confirmat conducerea lui Irod asupra Iudeii, Samaria și Galilea... Irod a rămas la putere până la moartea sa în 4 B.C.; astfel Hristos s-a născut în Betleem înainte de data aceea” (*Arheologia și Noul Testament [Archeology and the New Testament]*, 1997, p. 91).

Unul dintre motivele principale pentru care Irod este referit ca Irod cel Mare este legat de proiectele sale de clădiri extensive și splendide. F.F. Bruce, fost profesor de critică și exegeză biblică la Universitate din Manchester în Anglia spune: „Dacă Irod nu ar fi făcut nimic altceva el tot și-ar fi făcut o nișă sigură în istorie ca un mare constructor” (*Istoria Noului Testament [New Testament History]*, 1972, p. 20).

El este cunoscut să fi început proiecte de construcție în cel puțin 20 de orașe și orașele în Israel și în mai mult de 10 orașe străine. Două inscripții privitoare la Irod au fost descoperite în Atena. Una citește: „Poporul [a ridicat acest monument pentru] Regele Irod, iubitor al romanilor, pentru binefacerea și bunăvoința [arătate] de el.” Cealaltă zice: „Poporul [ridică acest monument pentru] Regele Irod, devotat și iubitor al lui Cezar, pentru virtutea și binefacerea sa” (ibid., p.92).

Josefus, istoricul evreu al primului secol, confirmă marile proiecte de construcție ale lui Irod în afara Israelului: „Și când el construisese atât de mult, el a arătat măreția sufletului său la un mic număr de orașe străine... Și nu sunt atenienii... plini de daruri pe care Irod le-a prezentat lor de asemenea!” (*Războaiele Evreilor [Wars of the Jews]*, Cartea 1, capitolul XXI, Secția 11).

Dintre realizările sale notabile de construcție înăuntrul Israelului, șase sunt în general aclamate ca cele mai deosebite: (1) renovarea templului și expansiunea platformei templului în Ierusalim; (2) Irodium, palatul-fortăreața sa de lângă Betleem, încapsulată într-un munte făcut de om; (3) minunatul său palat la Jerico, echipat cu un bazin de înot de mai mult de 100 de metri

lungime; (4) Masada, un munte fortăreață unde a construit două palate (mai târziu locul a fost imortalizat ca ultimul punct de rezistență a evreilor în apărarea țării lor contra romanilor); (5) Cezarea, un oraș port făcut de om, construit sub supravegherea sa și care a devenit capitala oficială a romanilor; (6) Samaria, capitala fostului regat al Israelului, pe care el a reconstruit-o și a rebotezat-o Sebaste.

Dintre cele șase, toate cu excepția Herodium și Masada, sunt menționate în Biblie.

Din studiul ruinelor vastelor programe de construcție ale lui Irod, arheologii și arhitecții nu au decât laude pentru frumusețea, masivitatea, ingenuitatea și caracterul practic al proiectelor sale. Spre exemplu, la baza Templului de pe Munte în Ierusalem arheologii au descoperit, între alte pietre masive de fundație, un bloc ce a cântărit 415 tone. Prin comparație, cele mai mari blocuri din Marea Piramidă a lui Keops în Egipt, cântăresc numai 15 tone, și megaliturile din Stonehenge, Anglia, cântăresc numai 40 de tone.

Irod regele cel crud

Însă Irod a fost cunoscut nu numai pentru marile sale talente de construcție, politice și militare, dar și pentru marea sa cruzime. Biblia ne dă o indicație a completei lui indiferențe pentru viața omenească în înregistrarea reacției lui la vestea nașterii lui Hristos.

Aflând că „Împăratul Evreilor” se născuse, Irod a fost foarte tulburat de potențiala amenințare la puterea și tronul său (Matei 2:1-3). Când schema lui de a identifica pe Mântuitorul nou născut a dat greș (versurile 7-8), Irod a reacționat cu violență.

„Atunci Irod, când a văzut că fusese înșelat de magi, s-a mâniat foarte tare, și a trimis să omoare pe toți pruncii de parte bărbătească, dela doi ani în jos [aproximativ vârsta lui Isus], cari erau în Betleem și în toate împrejurimile lui, potrivit cu vremea, pe care o aflase întocmai dela magi” (versul 16).

Masacrul din Betleem nu a fost în afara caracterului lui Irod. A.T. Robertson, președintele interpretării Noului Testament de la Southern Baptist Theological Seminary, ne arată sălbăticia lui Irod. Dr. Robertson descrie cruzimea lui Irod chiar și către cei din propria sa familie:

„Cei ce sunt familiari cu povestea lui Irod cel Mare din Josefus pot înțelege foarte bine semnificația acestor cuvinte. Irod în mânia sa din cauza geloziei și rivalității familiei sale i-a omorât pe cei doi fii ai Mariamnei [soția sa] (Aristobolus și Alexander), însăși Mariamne, și Antipater, un alt fiu și fost moștenitorul său, în afară de fratele și mama Mariamnei (Aristobulus, Alexandra) și pe bunicul ei John Hyrcanus. El și-a făcut testament după testament și acum era pradă unei boli fatale și furios asupra chestiunii Magilor. El și-a arătat tulburarea și întreg orașul a fost tulburat pentru că lumea a știut prea bine ce ar fi putut el să facă furios fiind pentru stricarea planurilor sale” (*Fotografiile din Word ale Noului Testament [Word Pictures in the New Testament]*, Bible Explorer Software, 1997).

Descrierea Noului Testament a lui Irod cel Mare este astfel confirmată de ceea ce au descoperit istoricii și arheologii privitor la guvernarea sa, proiectele de clădit, puterea politică și furia necontrolată către oricine i-ar fi amenințat regența.

Recensământul lui Cezar

Luca, istoricul meticolos, a introdus și alte personaje în relatarea lui a nașterii lui Hristos. „În vremea aceea a ieșit o poruncă de la Cezar August să se înscrie toată lumea. Înscrierea

aceasta s-a făcut întâia dată pe cînd era Quirinius dregător în Siria. Toți se duceau să se înscrie, fiecare în cetatea lui” (Luca 2:1-3).

Cezar Augustus, sau Octavian, a fost fiul adoptiv al lui Iuliu Cezar. El a domnit în Imperiul Roman pentru 57 de ani (43 B.C. la 14 A.D.) și a stabilit o epocă de pace și stabilitate care avea să ușureze extinderea creștinismului.

Arheologii au făcut mare progres în descoperirea cum și cînd s-a făcut recensămîntul roman. Papirusuri antice de decrete de recensămînt s-au descoperit pentru anii 20, 34, 48, 62 și 104. Acestea au indicat că ele aveau loc normal al fiecare 14 ani, deși recensăminte locale uneori se făceau mai des.

Un papirus din Muzeul Britanic [British Museum] descrie un recensămînt asemănător cu cel din descrierea lui Luca, luat în 104, în care lumea a fost poruncită să se reîntoarcă la locurile lor de naștere. Citea: „Gaius Vibius Maximus, Prefect al Egiptului: Văzînd că a venit timpul pentru un recensămînt casă cu casă, este necesar să-i oblig pe toți cei care pentru un motiv sau altul locuiesc în afara provinciei lor să se reîntoarcă la locuințele lor proprii, pentru ca ei să poată să îndeplinească atât porunca obișnuită de recensămînt dar de asemenea să aibă grijă diligent de cultivarea loturilor lor” (Frederik G. Kenyon, *Papirusuri Greci în Muzeul Britanic [Greek Papyri in the British Museum]*, 1907, placa 30).

Pentru mulți ani unii savanți au pus la îndoială acurateța Bibliei pentru că ei au crezut greșit că Luca se referise la un alt Quirinius care a domnit o decadă după nașterea lui Hristos. Dar acum raportul biblic a fost confirmat de mai multe dovezi.

Cercetătorul Randall Price scrie: „Unele dovezi arheologice recente au prevăzut o nouă înțelegere a timpului și locului nașterii lui Hristos. Evanghelia lui Luca dă timpul nașterii cu o referință specifică la recensămîntul decretat de Quirinius, guvernatorul Siriei (Luca 2:2). În timp ce evidențele de pe inscripții ne dezvăluie că a fost mai mulți de un domnitor cu numele acesta, un Quirinius în timpul nașterii lui Isus a fost găsit pe o monedă plasându-l ca proconsul de Siria și Cilicia dela 11 B.C. până după 4 B.C.” (*Pietrele strigă [The Stones Cry Out]*, 1997, p. 299).

Ocupația lui Iosif în Nazaret

Odată ce Irod a murit, Iosif și Maria l-au adus pe Isus înapoi în Israel și s-au întors la casa lor din Nazaret. Iosif a fost un meșteșugar talentat care a lucrat nu numai cu lemn dar și cu masonerie de piatră.

„Cuvîntul grec *tekton*, tradus tâmplar, are înțelesul de rădăcină de ‚artizan’ adică un muncitor îndemînat care lucrează cu unele materiale tari ca lemnul sau piatra sau chiar coarne sau fildeș...În zilele lui Isus muncitorii în construcții nu erau atât de specializați ca în forța de lucru de astăzi. Spre exemplu, sarcinile îndeplinite de tâmplari și pietrari se puteau suprapune cu ușurință” (Richard A. Batey, *Isus și Orașul Uitat: Lumină Nouă pe Sepphoris și lumea urbană a lui Isus [Isus & The Forgotten City: New Light on Sepphoris and the Urban World of Jesus]*, 1991, p. 76).

Isus a învățat meșteșugul dela Iosif și a trăit cea mai mare parte a vieții Sale în regiunea Nazaretului. Deși Nazaretul a fost un sat mic din Galilea de nu mai mult de câteva sute de locuitori, Iosif și Isus foarte probabil că au găsit de lucru continuu în orașul Sepphoris la patru mile distanță.

Cam la timpul nașterii lui Isus, Herod Antipas – fiul lui Herod cel Mare și domnitor peste Galilea care mai târziu avea să poruncească execuția lui Ioan Botezătorul – a ales Sepphoris drept capitala sa. „Pentru mai mult de trei decade în timp ce Isus a crescut în Nazaretul din

vecinătate, continuă un mare proiect de construcție, cum Sepphoris devine repede cel mai mare și mai influențial oraș din regiune...Iosif și Isus au știut de construcția noii capitale și ar fi fost cunoscuți cu artizanii și alți lucrători folosiți pe locul de construcție” (Batey, p. 70).

Excavațiile arheologice recente la Sepphoris îl arată să fi fost un oraș prosper, activ în timpul anilor când Isus a crescut în Nazaretul din apropiere. Registrul acesta istoric ne ajută să cunoaștem mai bine fundalul învățăturilor lui Hristos, care includ ilustrații trase nu numai din agricultură și îngrijitul animalelor, dar de asemenea din construcție, conducători și nobilime, teatru, guvern, finanțe și alte aspecte ale vieții de oraș.

În următorul articol din seria aceasta vom continua cu informații importante de fond care ne ajută să înțelegem mai bine viața și învățăturile lui Isus din Nazaret. **GN**

Serviciul de început al lui Isus Hristos

de Mario Seiglie

În numărul din septembrie – octombrie al revistei *Veștile Bune [The Good News]* am examinat dovezile istorice și arheologice care ne ajută să înțelegem mai bine epoca din Iudea când Isus Hristos s-a născut și a crescut în casa lui Iosif și a Mariei. Continuăm acum cu începutul serviciului lui Isus din Nazaret.

După ce discută pe scurt copilăria lui Isus, Evangheliile trec imediat la serviciul Său. Conform cu Luca, „Isus avea aproape treizeci de ani, când a început să învețe pe norod...” (Luca 3:23).

Arheologii în general datează începutul serviciului lui Hristos în anul 27 A.D. „Începutul serviciului public al lui Isus,” scrie profesorul de arheologie John McRay, „este datat prin sincronism [aranjamentul cronologic al evenimentelor și oamenilor] în Evanghelia lui Luca (3:1-2). O dată de 27 AD pare cea mai probabilă...Datele menționate de Luca sunt foarte bine stabilite...” (*Arheologia și Noul Testament [Archeology and the New Testament]*, 1997, p.160).

Nazaret, orașul natal al lui Isus

La început serviciul lui Isus Hristos s-a concentrat în regiunea deluroasă a Galilei și Nazaretului, orașul Său natal. „A venit în Nazaret, unde fusese crescut; și, după obiceiul Său, în ziua Sabatului, a intrat în sinagogă. S'a sculat să citească” (Luca 4:16).

În timpul ultimului secol săpăturile arheologice au confirmat descrierea Nazaretului în Noul Testament ca un sat mic, neînsemnat. Evangheliile înregistrează că unul dintre discipoli, Natanael din Cana, din apropiere, a zis sarcastic „Poate ieși ceva bun din Nazaret?” (Ioan 1:46). Până acum arheologii au descoperit să fi fost un sat agricol cu preze de vin și măslinae, caverne pentru înmagazinatul grâului și cisterne pentru apă și vin.

Totuși, serviciul lui Isus în Nazaret a fost de scurtă durată. Când Isus a intrat în Sinagogă și S-a dezvăluit că El a fost Mântuitorul, lumea satului i-a respins Mesajul și a încercat să-L omoare. „Toți cei din sinagogă, când au auzit aceste lucruri, s-au umplut de mânie. Și s-au sculat, L-au scos afară din cetate, și L-au dus până în sprânceana muntelui, pe care era zidită cetatea lor, ca să-l arunce jos în prăpastie. Dar Isus a trecut prin mijlocul lor, și a plecat de acolo. S-a pogorât în Capernaum, cetate din Galilea, și acolo învăța pe oameni în ziua Sabatului” (Luca 4:28-31).

Biblia ne dezvăluie că chiar unii dintre membrii propriei familii a lui Isus n-au crezut în el și au fost jenați când El a dat afară diavoli. „Au venit în casă, și s-a adunat din nou norodul, așa că nu puteau nici măcar să prânzească. Rudele lui Isus, când au auzit cele ce se petreceau, au venit să pună mâna pe El. Căci ziceau: „Și-a ieșit din minți.” Atunci au venit mama și frații Lui, și, stînd afară, au trimes să-l cheme. Mulțimea ședea în jurul Lui, când I-au spus: „Iată că mama Ta și frații Tăi sunt afară și Te caută.” El a răspuns: „Cine este mama Mea, și frații Mei?” Apoi, aruncându-Și privirile peste cei ce ședea împrejurul Lui: „Iată,” a zis El, „mama Mea și frații Mei! Căci oricine face voia lui Dumnezeu, acela Îmi este frate, soră și mamă” (Marcu 3:20-21, 31-35).

Isus Și-a terminat serviciul în Nazaret cu cuvintele, „Dar”, a adăugat El „adevărat vă spun că, nici un prooroc nu este primit bine în patria lui” (Luca 4:24).

Relocare la Capernaum

Fiind respins în locul Său natal Nazaret, Isus s-a mutat la Capernaum, unul dintre orașele din jurul Mării în formă de harpă a Galilei. Regiunea aceasta avea o populație mare, susținută de o industrie înfloritoare de agricultură și piscicultură.

„Solul lor,” a scris istoricul evreu Josephus, „este universal de bogat și productiv, plin de livezi de pomi de toate felurile, într-atât că îi invită, prin rodnicia sa, chiar și pe cei mai leneși să ia parte în cultivarea lui. Deci, este cultivat în întregime de locuitorii lui, și nici o parte nu zace nefolosită” (*Războaiele Evreilor [Wars of the Jews]*, Book III, Capitolul III, Secția 2). Isus Și-a inspirat multe din parabolele și ilustrațiile Sale din viața și activitățile zilnice din jurul lacului.

Locul Capernaumului, care înseamnă „satul lui Naum,” a fost identificat în 1838 și a fost excavat extensiv în cursul veacului acesta. Ce au descoperi arheologii?

John Laughlin, profesor de religie la Universitatea Averett, Danville, Va, a participat în excavațiile dela Capernaum. El comentează: „Ce se cunoaște este că la momentul acesta Capernaum a fost un sat mic, așezat pe malul Mării Galilei cu o populație de nu mai mult de 1000 de persoane. Puținele rămășițe arhitecturale arată că clădirile au fost spațioase și bine construite din pietre finisate și mari cantități de ipsos. Aceasta sugerează că satul a fost înfloritor în timpul lui Isus. Locația sa la o răscruce de căi de comerț importante, pământurile fertile din jur și pescuitul bogat la dispoziția tuturor au contribuit la dezvoltarea sa economică” (*Biblical Archeological Review*, septembrie – octombrie, 1993, p.59).

Sinagoga din Capernaum

„S-a pogorât în Capernaum, cetate din Galilea, și acolo învăța pe oameni în ziua Sabatului... După ce a ieșit din sinagogă ... La asfințitul soarelui, toți cei ce aveau bolnavi atinși de felurite boli, îi aduceau la El. El Își punea mâinile peste fiecare din ei, și-i vindeca” (Luca 4:31, 38, 40).

Arheologii au găsit la Capernaum ruinele unei sinagogi frumoase din calcar datând din al patrulea sau al cincilea secol. Totuși, ceea ce a cauzat și mai mult interes a fost descoperirea în 1960 că sub clădirea aceasta se afla temelia unei alte sinagogi, mai veche, construită din bazalt, care era obișnuit în regiunea aceea, și care se pare că datează din vremea lui Hristos.

Evangelhiile chiar includ un amănunt de cine a construit sinagoga din Capernaum: „După ce a sfârșit de rostit toate aceste cuvântări înaintea norodului, care-l asculta, Isus a intrat în Capernaum. Un sutaș avea un rob la care ținea foarte mult, și care era bolnav pe moarte.

Fiindcă auzise vorbindu-se despre Isus, sutașul a trimis la El pe niște bătrâni ai Iudeilor, ca să-l roage să vină să vindece pe robul lui. Aceștia au venit la Isus, L-au rugat cu tot dinadinsul, și au zis: „Face să-i faci acest bine; căci iubește neamul nostru, și *el ne-a zidit sinagoga*” (Luca 7:1-5, accentuarea adăugată peste tot).

A fost o tradiție la evrei să construiască o sinagogă nouă pe temelia uneia mai vechi. „Ceramica găsită în și sub pardoseala de bazalt,” explică arheologul Herșel Șanks, „datează clar structura de bazalt la primul secol AD sau mai devreme. Pentru că locul sinagogii rareori se schimba în antichitate, clădirea aceasta de bazalt, care urmează îndeaproape planul sinagogii de mai târziu din calcar, trebuie să fi fost de asemenea o sinagogă, și foarte probabil aceea în care a propovăduit Isus” (*Biblical Archeological Review*, noiembrie – octombrie 1983, p. 27).

S-a descoperit casa lui Petru?

Între sinagoga aceasta și lacul din apropiere, săpătorii au descoperit ceea ce mulți cred că sunt ruinele casei apostolului Petru. Împreună cu fratele său Andrei, Petru și-a câștigat traiul ca pescar în Marea Galileii (Matei 4:18). Matei înregistrează că Petru a avut o casă în Capernaum în care Isus i-a vindecat-o pe soacra lui (Matei 8:5, 14-15).

În 1968 săpătorii sinagogii au investigat rămășițele unei structuri octogonale din apropiere cu pardoseala de mozaic. În timpul perioadei Bizantine asemenea structuri erau adesea construite peste ceea ce se credea să fie locuri religioase importante.

Arheologii au datat structura la secolul cinci. Sub ea ei au descoperit o biserică mai timpurie pe care ei au datat-o în secolul patru bazat pe scrierile și inscripțiile de pe pereți. Partea centrală a acestei biserici „a fost partea unei case construite mai devreme, conform cu săpătorii, în mijlocul primului secol A.D.” (McRay, p.164).

Casa din primul secol a fost construită în jurul a două curți cu intrarea din afară deschizându-se direct într-una din curți. Un *taboun* (cuptor rotund) a fost descoperit în curtea aceasta, ceea ce sugerează că a fost folosită drept camera principală de familie. Curtea din sud ar fi putut să fie folosită pentru animale sau pentru lucru. Nici ca mărime, nici ca materiale de construcție, casa nu este diferită de toate celelalte case descoperite în Capernaum” (McRay, pp.164-165).

În alte feluri, totuși, casa a fost distinct diferită. La un moment mai devreme în istoria sa marea cameră centrală a casei fusese tencuită, făcând-o singura casă descoperită în Capernaum care să aibă pereții tencuiți. Pereții și pardoseala au fost retencuiți de două ori mai târziu.

În timpul mijlocului primului secol ceramica folosită în cameră a încetat de a mai fi de tipul casnic. După momentul acesta nu s-au mai descoperit decât borcane de înmagazinare și lămpi de ulei. Astfel, folosința camerei trebuie să se fi schimbat dela folosința normală rezidențială. S-au găsit mai mult de 150 de inscripții zgâriate pe pereții ei în greacă, siriană, ebraică, aramaică și latină, din momentul acela și până în secolul patru...

„La câțva timp după primul secol, doi stâlpi au fost ridicați ca să înalțe tavanul camerei mari centrale, creând un tavan impresionant de înalt. Capela octogonală din secolul cinci a fost construită cu centrul pereților ei concentrici direct peste camera aceasta. Evidența disponibilă acum sugerează că capela aceasta a fost construită peste o casă din primul secol care a fost pusă de o parte în mijlocul aceluși secol ca un loc de adunare publică. A fost transformată într-o biserică și la un moment dat a ajuns să fie venerată ca fiind casa lui Petru. Nu ar fi prudent să se interpreteze datele mai mult decât atât” (McRay, pp. 165-166).

În jurul Mării Galilei

Evangheliile înregistrează chiar și asemenea amănunte cum au fost condițiile meteorologice în jurul Mării Galilei. „După ce au dat drumul norodului, ucenicii L-au luat în corabia în care se afla, și așa cum era. Împreună cu El mai erau și alte corăbii. S-a stârnit o mare furtună de vânt, care arunca valurile în corabie, așa că mai că se umplea corabia” (Marcu 4:36-37).

Pentru că cei mai mulți discipoli ai lui Hristos au trăit în jurul Mării Galileii, nu este surprinzător că mulți dintre ei au fost pescari. Evangheliile descriu cu fidelitate viața, munca și ocazional pericolele pescuitului în lacul acela. Dece uneori se iveau furtuni periculoase pe ce ar fi trebuit să fie în mod normal un lac mare, liniștit?

„Noi nu ne dăm seama,” explică geograful biblic George Adam Smith, „că partea cea mai mare a serviciului Domnului a fost realizată în ceea ce noi am putea numi fundul unei văi, 680 de picioare (cca. 230 de metri) sub nivelul mării...Curenții de aer rece, ce trec din vest, sunt supti în jos în vârtejuri de aer, sau de văile înguste care se deschid peste Lac. Așadar, furtunile spontane pentru care regiunea este renumită” (*Geografia istorică a Țării Sfinte [The Historical Geography of the Holy Land]*, 1931, p.286).

Unii au pus la îndoială raportul biblic al bruscheții furtunilor pe lac și au fost luați prin surprindere. William Barclay notează: „Dr. W.M. Christie, care a petrecut mulți ani în Galilea, menționează un grup de vizitatori care stăteau pe malul Lacului Galileii, observând suprafața ca de oglindă a apei și mărimea lacului, și-au exprimat îndoiala asupra posibilității a unor asemenea furtuni ca acelea descrise în Evanghelii. Aproape imediat vântul s-a întărit. În douăzeci de minute marea a fost acoperită de valuri cu spumă albă. Valuri mari s-au spart peste turnurile din colțurile zidului orașului, și vizitatorii au fost obligați să-și caute adăpost de stropii orbitori, deși erau acum la două sute de metri de malul lacului. În mai puțin de jumătate de oră însoritul placid a devenit o furtună furioasă. Aceasta este ce I s-a întâmplat lui Isus și ucenicilor Săi în anumite ocazii” (*Comentariul studiului zilnic al Bibliei [Daily Bible Study Commentary]*, Bible Explorer Software).

Descoperirea unei bărci de pescuit din epoca lui Isus

Cu câțiva ani în urmă arheologii au dezgropat o barcă de pescuit datând din epoca lui Hristos. „Un exemplu de felul de barcă Isus și ucenicii au folosit a fost descoperită îngropată în nămolul de pe malul nordic al Mării Galileii în 1986,” notează arheologul John McRay. „Este prima barcă de lucru descoperită într-un lac interior în întreaga regiune Mediteraneană. Barca, datând între primul secol B.C. și sfârșitul primului secol A.D., a fost excavată în acel februarie și s-au găsit măsurătorile să fie după cum urmează: lungă de 26.5 de picioare (cca. 9 metri), largă de 7.5 de picioare (cca. 2.5 metri) și înaltă de 4.5 picioare (1.5 metri). Ar fi acomodat cu ușurință cam 15 oameni de mărime mijlocie din Galilea lui Isus...

La început a avut un catarg pentru pânze și două vâsle de fiecare parte. Isus și ucenicii săi ar fi putut să încapă cu ușurință într-o asemenea barcă și folosința lor este menționată sau sugerată adesea în Evanghelii” (McRay, p.170).

Multe amănunte în Evanghelii, cum sunt metodele de pescuit și folosința plaselor diferite, reflectă o descriere acurată a epocii lui Isus. Când Hristos a zis: „Împărăția cerurilor se mai aseamănă cu un năvod aruncat în mare, care prinde tot felul de pești” (Matei 13:47), El s-a referit la cea mai obișnuită metodă de pescuit comercial din zilele Lui – folosirea unui năvod.

Istoricul și pescarul evreu Mendel Nun, care trăise în 1993 pentru 50 de ani lângă Marea Galileii, scrie: „Năvodul, sau plasa mică, este cel mai vechi tip de plasă de pescuit. Până recent, a fost metoda cea mai importantă de pe lac...[Parabola năvodului] se potrivește exact cu funcția năvodului. Este întins în mare și după aceea tras la mal; în timpul acțiunii sunt prinși tot felul de pești, pe care pescarii stând pe mal îi sortează. „Cei răi” se referă la somnul fără solzi, interzis de legea ebraică și care nu era oferit nici măcar la vânzare” (*Biblical Archeological Review*, noiembrie – decembrie 1993, p.52).

Matei 4:18 descrie o plasă diferită. „Pe când trecea pe lângă marea Galileii, Isus a văzut doi frați: pe Simon, zis Petru, și pe fratele său Andrei, cari aruncau o mreajă în mare; căci erau pescari.” Aceasta se referă la o plasă diferită, care era folosită de un singur pescar. Este circulară, de cca. 20 de picioare în diametru (7 metri) cu greutatea de plumb cusute pe margini.

„Ca și năvodul,” comentează Mendel Nun, „mreaja este un instrument antic. Mreje complete s-au descoperit în mormintele egiptene datând din al doilea mileniu B.C. Două feluri au fost folosite în Marea Galileii, una mai mare pentru peștii mari și una mică pentru sardele” (ibid. p.53).

Nu este de mirare că expertul acesta pescar evreu a conchis despre rapoartele Evangheliei, „Sunt mereu surprins de cât de exact reflectă scriitorii Noului Testament fenomenele naturale de pe lac” (ibid. p. 47).

Nunta din Cana

„A treia zi s-a făcut o nuntă în Cana din Galilea. Mama lui Isus era acolo. Și la nuntă a fost chemat și Isus cu ucenicii Lui...Și acolo erau șase vase de piatră, puse după obiceiul de curățire al Iudeilor; și în fiecare vas încăpeau câte două sau trei vedre” (Ioan 2:1-2, 6).

Una dintre părțile interesante ale raportului nunții este mențiunea vaselor mari de piatră. În lumea antică, asemenea vase mari erau făcute în mod obișnuit din ceramică sau lemn. Era un efort enorm și costisitor să scobești asemenea vase din piatră. A fost aceasta o perioadă când legile purității au fost impuse până la punctul că asemenea vase au fost obișnuite în Israel?

„Până recent întrebarea aceasta i-a obsedat pe istoricii epocii, așa numită perioada târzie a celui de al doilea Templu,” scrie arheologul Ițac Magen. „Într-adevăr, excavațiile recente au confirmat că evreii din toate nivelele sociale și economice erau profund preocupați în perioada aceasta cu ritualul purității...Vasele de piatră erau socotite imune de impurități, și popularitatea lor în timpul acestei perioade scurte a oferit evidență puternică a interesului crescut în ritualul purității între toți evreii...”

„Vase mari – uneori făcute din blocuri de piatră cântărind aproape 800 de pounduri (cca. 400 de kilograme), erau făcute pe paturi masive. Unele din vasele acestea ... ar fi putut să fie folosite pentru păstratul apei rituale curate pentru spălatul mâinilor, cum este ilustrat de povestea Noului Testament a lui Isus transformând apa în vin la Cana, în Galilea...Vase de piatră au fost dezgropate în mai multe de 60 de locuri” (*Biblical Archeological Review*, septembrie – octombrie 1998, pp. 40-50).

Chiar și asemenea amănunte incidentale ca marile vase de piatră menționate în Evanghelii au fost explicate de descoperirile arheologice și au fost descoperite să fi fost obișnuite pentru epoca respectivă.

Fântâna lui Iacov și Muntele Gherizim

„Așa a ajuns lângă o cetate din ținutul Samariei, numită Sihar, aproape de ogorul, pe care-l dăduse Iacov fiului său Iosif. Acolo se afla fântâna lui Iacov. Isus, ostenit de călătorie, ședea lângă fântână. Era cam pe la ceasul al șaselea” (Ioan 4:5-6).

„Fântâna lui Iacov,” explică Profesorul McRay, „este unul din puținele locuri a căruia identitate sunt de acord evreii, creștinii, musulmanii și samaritenii.” Este încă în folosință. „În timpul vizitelor anuale în ultimii 20 de ani,” adaugă el, „am găsit întotdeauna în fântână apă rece, răcoritoare” (McRay, p. 181).

În apropiere, pe vârful de nord al Muntelui Gherizim, arheologii au descoperit ceea ce se pare că sunt ruinele templului de pe muntele Gherizim menționate în Ioan 4:20. Clădirea a fost de 66 de picioare lungime (22 de metri), 66 de picioare lățime (22 de metri) și 30 de picioare înălțime (10 metri) și a fost în mijlocul unei curți mari.

„Descoperirea acestei structuri monumentale datând din perioada Elenistică pe muntele Gherizim lângă Şechem, orașul principal al Samariei,” comentează *Dicționarul Internațional al Bibliei [The International Bible Dictionary]*, „l-a condus pe săpător să numească complexul Templul Samaritean și piatra netăiată de jumătate de cubit altarul Samaritean de sacrificii [pe care samaritenii de astăzi încă o venerază]. Ruinele acestui altar le-ar fi fost vizibile lui Isus și femeii samaritene dela fântâna lui Iacov cum este și astăzi” (*Volumul suplimentar [Suppliment Volume, 1976, p. 361]*).

Astfel, scena din Ioan 4 a lui Isus și femeii samaritene, cu fântâna lui Iacov și templul din Gherazim ca fundal, reflectă de asemenea un aranjament istoric.

Prin descoperirile acestea arheologice am acoperit unele din regiunile serviciului timpuriu al lui Isus. În partea următoare vom continua să studiem viața și epoca Lui. **GN**

Serviciul târziu al lui Isus Hristos

de Mario Seiglie

În numerele din septembrie – octombrie și noiembrie – decembrie 1999 ale revistei *Veștile Bune [The Good News]*, am considerat unele dintre multele descoperiri arheologice care aruncă lumină pe Iudea primului secol, când Isus Hristos a crescut în maturitate și Și-a început serviciul. În numărul acesta continuăm cu alte descoperiri care aruncă lumină și confirmă exactitatea amănuntelor istorice înregistrate pentru noi în Evanghelii.

În timp ce serviciul timpuriu al lui Hristos a avut loc în principal în Galilea, serviciul lui de mai târziu s-a centrat pe Ierusalim. În Galilee în ciuda multelor Sale minuni și predici inspirate, El a fost eventual respins de cetățenii orașelor.

„Atunci Isus a început să mustre cetățile în cari fuseseră făcute cele mai multe din minunile Lui, pentru că nu se pocăiseră. „Vai de tine, Horazine!” a zis El. „Vai de tine, Betsaido!” Căci, dacă ar fi fost făcute în Tir și Sidon minunile cari au fost făcute în voi, de mult s-ar fi pocăit, cu sac și cenușă. De aceea vă spun că, în ziua judecării, va fi mai ușor pentru Tir și Sidon decât pentru voi. Și tu, Capernaume, vei fi înălțat oare până la cer? Vei fi pogorât până la Locuința morților; căci dacă ar fi fost făcute în Sodoma minunile, cari au fost făcute în tine, ea ar fi rămas în picioare până în ziua de astăzi” (Matei 11:20-23).

Un bazin neobișnuit

Evangheliile notează adesea că Isus și ucenicii Săi au călătorit la Ierusalim pentru festivalurile biblice poruncite de Dumnezeu în Leviticul 23 (Luca 2:41-42; 22:7-20; Ioan 2:13, 23; 7:1-2, 8, 19, 14, 37-38). Ioan 5 înregistrează un eveniment care a avut loc în timpul unui asemenea festival, deși nu este specific la care (pentru a afla mai mult despre festivalurile acestea biblice să ceri negreșit copia ta gratuită a broșurii *Planul zilelor sfinte ale lui Dumnezeu – Promisiunea de speranță pentru omenire [God's Holy Day Plan – The Promise of Hope for All Mankind]*).

„După aceea era un praznic al Iudeilor; și Isus S-a suit la Ierusalem. În Ierusalem, lângă Poarta Oilor, este o scaldătoare, numită în evreiește Betesda, care are cinci pridvoare. În pridvoarele acestea zăceau o mulțime de bolnavi, orbi, șchiopi, uscați, cari așteptau mișcarea apei.

„Acolo se afla un om bolnav de treizeci și opt de ani. Isus, când l-a văzut zăcând, și, fiindcă știa că este bolnav de multă vreme, i-a zis: „Vrei să te faci sănătos?” „Doamne”, I-a răspuns bolnavul, „n-am pe nimeni să mă bage în scaldătoare când se turbură apa; și, până să mă

duc eu, se pogoară altul înaintea mea. „Scoală-te”, i-a zis Isus, „ridică-ți patul și umblă.” Îndată omul acela s-a făcut sănătos, și-a luat patul, și umbla...” (Ioan 5:1-9).

Ani de zile criticii au pus la îndoială descrierea lui Ioan a unui bazin „care are cinci pridvoare,” pentru că un asemenea desen arhitectural ar fi fost foarte neobișnuit. Dar părerea aceasta s-a schimbat când au început excavările în regiunea aceea.

„...Când Bethesda a fost curățată de molozul de secole și a fost adusă încă odată la lumina zilei, [arheologii au descoperit] un mare bazin acoperind 5000 de metri pătrați la nord de regiunea Templului. În fapt a avut cinci colonade. Patru dintre acestea au înconjurat întregul loc, dar al cincilea pridvor, pe care lumea bolnavă zăcea așteptând să fie vindecată, stătea pe o muchie de piatră care împărțea cele două bazine” (Werner Keller, *Biblia ca istorie [The Bible as History]*, 1982, p. 423).

Al cincilea „pridvor,” care i-a condus pe unii să pună la îndoială sau chiar să refuze raportul lui Ioan, a fost pasarela aceasta, cu coloană, care separa cele două bazine. Descrierea lui Ioan s-a dovedit încă odată exactă.

John McRay, arheolog și profesor de Noul Testament la Wheaton College Graduate School în Illinois, adaugă că în excavații „au fost descoperite multe fragmente din baze de colonade, capiteluri și tambure [secțiuni de colonade], care probabil au aparținut celor cinci pridvoare (i.e. porticuri sau pasarele cu colonade) ale bazinului menționate de Ioan” (*Arheologia & Noul Testament [Archeology & The New Testament]*, 1991, p. 181).

Bazinul Siloamului

Apostolul Ioan menționează un alt bazin în legătură cu o altă minune de vindecare a lui Isus Hristos. „Cînd trecea, Isus a văzut pe un orb din naștere...După ce a zis aceste vorbe, a scuipat pe pământ și a făcut tină din scuipat. Apoi a uns ochii orbului cu tina aceasta, și i-a zis: „Du-te de te spală în scaldătoarea Siloamului” (care, tâlmăcit, însemnează: trimes). El s-a dus, s-a spălat, și s-a întors văzând bine” (Ioan 9:1, 6-7).

Bazinul acesta, de asemenea, a fost descoperit și mii de turiști în Ierusalem îl vizitează în fiecare an. Profesorul McRay explică: „[Bazinul] a fost construit de Regele Ezechia în secolul al optulea B.C. la capătul de sud al unui tunel lung tăiat de el prin rocă solidă ca să aducă apă dela izvorul Gihon la bazinul înăuntrul zidurilor orașului (2 Regi 20:20)...

„Aspectul bazinului s-a schimbat de-a lungul veacurilor; a devenit cu mult mai mic (50 de picioare lungime (17 metri) și 15 picioare lățime (5 metri) decât originalul. În 1897 F.J. Bliss și A.C. Dickie au descoperit o curte de aproape 75 de picioare pătrate (25 metri pătrați), în centrul căreia a fost bazinul. A fost probabil înconjurat de un pridvor cu colonade...După excavațiile din 1897, lumea satului Silwan (o versiune arabă a Siloam) a construit o moschee cu un minaret peste colțul din nord vest al bazinului, și care stă peste bazin” (ibid., p. 188).

Profesorul McRay observă că „descoperirile Fântânii lui Iacov (Ioan 4:12), Bazinul din Bethesda (Ioan 5:2) [și] Bazinul din Siloam (Ioan 9:7)...au atribuit credibilitate istorică textului lui Ioan...Acestea sunt numai câteva exemple care au putut fi produse și care pun contextul Noului Testament în mijlocul fluxului istoriei și al geografiei” (pp. 18-19).

Conflicte cu obiceiurile Fariseilor

Dintre toți adversarii omenești din timpul serviciului Său, Fariseii I-au cauzat lui Isus cele mai multe dificultăți. Ei au impus reguli religioase apăsătoare asupra populației evreiești

practicante. Isus a descris efectul lor: „Ei leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat, și le pun pe umerii oamenilor, dar ei nici cu degetul nu vor să le miște. Toate faptele lor le fac pentru ca să fie văzuți de oameni. Astfel, își fac filacteriile late, își fac poalele veșmintelor cu ciucuri lungi” (Matei 23:4-5).

Hristos a denunțat ipocrizia Fariseilor de a stabili multe legi religioase care acopereau sau chiar contraziceau intenția legilor pe care Dumnezeu le dezvăluise Israelului. El le-a comparat cu „mormintele văruite, cari, pe dinafară se arată frumoase, iar pe dinlăuntru sunt pline de oasele morților și de orice fel de necurătenie. Tot așa și voi, pe dinafară vă arătați neprihăniți oamenilor, dar pe dinlăuntru sunteți plini de fățarnicie și de fărădelege” (versurile 27-28).

Mormintele văruite au fost o prezență obișnuită în Israel. Obiceiul de văruire al locului mormintelor a fost bazat pe un ritual stabilit de Farisei.

Arheologii au descoperit multe morminte antice și cimitire în Israel. Ele se extind dela o simplă groapă în pământ acoperite cu un bolovan până la mausoleuri elaborate pentru cei bogați. *Enciclopedia Internațională Standard a Bibliei [The International Standard Bible Encyclopedia]* spune: „Pentru grupurile fără un așezământ stabil (o locuință stabilită), înmormântarea trebuie să fi luat aspectul îngropatului la marginea drumului... Sub influența greco-romană mormintele din Palestina au luat forma exterioară și ornamentația arhitecturii clasice... Părțile expuse au fost văruite ca să se evite defilarea pelerinilor printr-un contact accidental în timpul nopții (Matei 23:27)” (1979, vol I, pp. 557, 559, „Îngroparea”).

William Barclay dă mai departe informații care ne ajută să înțelegem obiceiurile înmormântării epocii: „Aici este din nou un aspect pe care orice evreu l-ar fi înțeles. Unul dintre locurile cele mai obișnuite pentru morminte a fost la marginea drumului. Am văzut deja că oricine atingea un cadavru devenea necurat (Numere 19:16). Deci, oricine venea în contact cu un mormânt devenea automatic necurat. Cu o anumită ocazie în special drumurile Palestinei se aglomerau cu pelerini – în timpul Festivalului de Paști (Passover). Pentru un om să devină defilat în drum spre Festivalul de Passover (Paști) ar fi fost un dezastru, pentru că însemna că ar fi fost oprit de a participa. Atunci s-a luat obiceiul la evrei ca în luna Adar să se văruiască toate mormintele de la marginea drumurilor, astfel ca pelerinii să nu vină accidental în contact cu ele și să devină defilați.

„Astfel, cum un om călătorea pe drumurile Palestinei într-o zi de primăvară, mormintele acestea ar străluci în alb, și aproape ar părea încântătoare, în lumina soarelui; dar înăuntru erau pline de oseminte și cadavre a căror atingere ar fi defilat. Acea, a zis Isus, a fost o reprezentare exactă a ceea ce erau Fariseii. Actele lor exterioare au fost acțiunile unor oameni intens religioși; inimile lor interioare erau dezgustătoare și putrede cu păcat” (*Comentariul Studiului Zilnic al Bibliei [Daily Bible Study Commentary]*, Bible Explorer Software).

Hristos a folosit aspectul acesta obișnuit văzut la țară ca să clarifice o noțiune spirituală.

Legământul Corban

Un alt conflict pe care l-a avut Isus cu Fariseii a fost asupra legilor și regulilor care uneori negau direct Cele Zece Porunci. Un asemenea exemplu a fost legământul Corban.

Isus le-a spus fariseilor într-un criticism aspru „El le-a mai zis: „Ați desființat frumos porunca lui Dumnezeu, ca să țineți datina voastră. Căci Moise a zis: „Să cinstești pe tatăl tău și pe mama ta;” și: „Cine va grăi de rău pe tatăl său sau pe mama sa, să fie pedepsit cu moartea.” Voi, dimpotrivă, ziceți: „Dacă un om va spune tatălui său sau mamei sale: „Ori cu ce te-aș putea ajuta, este „Corban”, adică dat lui Dumnezeu, face bine; și nu-l mai lăsați să facă nimic pentru

tatăl sau pentru mama sa. Și așa, ați desființat Cuvântul lui Dumnezeu, prin datina voastră. Și faceți multe alte lucruri de felul acesta!” (Marcu 7:9-13).

În secolul 20 arheologii au descoperit confirmare dramatică a acestui fel de legământ. În 1950 ei au descoperit un sicriu de piatră înăuntrul unui mormânt evreu în Valea Kidron la sud est de Ierusalim. Capacul purta o inscripție declarând că conținutul era „corban.” Inscripția citea, „Tot ceea ce un om ar mai putea găsi pentru beneficiul lui în această urnă [este] o ofertă [corban] lui Dumnezeu din partea celui care este în ea” (McRay, p. 194).

Legământul a fost înscris cu speranța că avea să descurajeze orice potențial hoț a a-i lua conținutul de valoare, cum ar fi giuvaeruri, declarând că totul a fost consacrat lui Dumnezeu și că hoțul ar comite un sacrilegiu să-l ia și să-l folosească pentru oricare alt scop.

Dar de ce a condamnat Isus felul acesta de legământ? Pasajul din Marcu a indicat felul de probleme ce se puteau ivi. Isus condamna un legământ făcut de oameni care ar putea încălca Poruncile lui Dumnezeu. În exemplul folosit de El, unii, a zis El, declarau în parte sau în întregime posesiunile lor „corban,” sau dedicate lui Dumnezeu. În asemenea circumstanțe, tatăl sau mama în nevoie nu puteau moșteni bunurile unui fiu decedat pentru că ele fuseseră declarate „corban” și erau astfel consacrate lui Dumnezeu.

Legământul acesta a fost bazat pe credința ne-biblică în care o persoană ar primi favoruri în plus de la Dumnezeu pentru un asemenea legământ. Pe măsură ce a trecut timpul, felul acesta de legământ a fost folosit de asemenea ca scuză să evite ajutorarea unui părinte în nevoie. Așa cum a arătat Isus, asemenea practici încălcau Porunca a Cincea, care ne zice să onorăm pe părinții noștri.

Comentariul Cunoștințelor Bibliei [The Bible Knowledge Commentary] explică: „Isus a arătat cum acești conducători religioși în efect anulaseră Porunca aceasta. Ei puteau simplu să afirme că un lucru anumit fusese un dar dedicat lui Dumnezeu. Atunci obiectul acela numai putea fi folosit de un individ dar trebuia ținut separat. Acesta a fost simplu un mod șmecher de a împiedica lucrurile să fie transmise părinților cuiva. Individul bine-nțeleș că putea să continue să păstreze obiectul în casa sa, unde ele ar fi fost presupuse puse de o parte pentru Dumnezeu.

„Asemenea acțiune a fost condamnată de Isus ca fiind ipocrită, pentru că în timp ce părea să fie spirituală, în realitate a fost făcută cu intenția de a-și păstra lucrurile pentru sine. Astfel lipsa aceasta de a-i ajuta pe părinți viola deliberat porunca a cincea...Asemenea acțiune fusese descrisă de Isaia cu secole mai înainte (Isaia 29:13). Religia lor [a Fariseilor] devenise o chestiune de acte și reguli făcute de oameni. Inimile le erau departe de Dumnezeu și în consecință rugăciunile lor erau degeaba” (Logos Software).

Vom continua seria aceasta cu evenimentele dramatice ce înconjoară arestarea, judecata, răstignirea și învierea lui Isus. **GN**

Arestarea, Judecata și Răstignirea lui Isus Hristos

de Mario Seiglie

În numerele recente ale revistei *Veștile Bune [The Good News]* am examinat descoperirile arheologice care aruncă lumină pe perioada serviciului lui Isus Hristos în Iudea la începutul primului secol.

În cele patru Evanghelii nici o perioadă din serviciul lui Hristos nu este descrisă mai amănunțit decât ultimele zile când El a fost arestat, judecat și răstignit ca un criminal de rând. Ce descoperiri a făcut arheologia care să confirme și să ilumineze multe din amănuntele ultimelor zile ale lui Isus pe pământ?

Dovada mormântului lui Caiafa

Evenimentele s-au desfășurat într-un crescendo când Isus și ucenicii Săi au venit la Ierusalim pentru ultimul lor Festival de Passover. Șeful preoților intrase în panică după ce a auzit că în Betani din vecinătate Isus îl înviase din morți pe Lazăr, prietenul Său (Ioan 11).

Cum au reacționat ei la vestea acestei minuni? „Atunci preoții cei mai de seamă și Fariseii au adunat Soborul, și au zis: „Ce vom face? Omul acesta face multe minuni. Dacă-l lăsăm așa, toți vor crede în El, și vor veni Romanii și ne vor nimici și locul nostru și neamul.” Unul din ei, Caiafa, care era mare preot în anul acela, le-a zis: „Voi nu știți nimic; oare nu vă gândiți că este în folosul vostru să moară un singur om pentru norod, și să nu piară tot neamul?” Dar lucrul acesta nu l-a spus de la el; ci, fiindcă era mare preot în anul acela, a proorocit că Isus avea să moară pentru neam. Și nu numai pentru neamul acela, ci și ca să adune într-un singur trup pe copiii lui Dumnezeu cei risipiți. Din ziua aceea, au hotărât să-l omoare” (Ioan 11:47-53).

Uimitor, mormântul acestui preot a fost descoperit în 1990. Arheologul Israelit Țvi Greenhut, care a confirmat descoperirea, descrie evenimentul: „A fost o zi rece, la sfârșitul lui noiembrie, când am primit noutatea dela Autoritatea Antichităților că s-a descoperit o cavernă veche...Când am sosit am observat că tavanul cavernei se prăbușise. Dar chiar în timp că stăteam afară, am putut observa patru osuare, urne cu oase, în centrul camerei cavernei. Pentru un arheolog aceasta a fost indicație clară că era o cavernă de înmormântare evreiască...Astfel s-a întâmplat că noi am descoperit locul final de odihnă al familiei lui Caiafa, unul din ai cărei membri preoți a prezidat la judecata lui Isus” („*Caverna de înmormântare a familiei lui Caiafa*

[*Burial Place of Caiaphas Family*],” *Biblical Archeological Review*, septembrie – octombrie 1992, pp. 29-30).

Două dintre cele 12 urne cu oase descoperite au avut numele de Caiafa scris pe o parte, și una a avut întregul nume „Iosif, fiul lui Caiafa.” Înăuntrul acestei urne erau osemintele unui om în vârstă de 60 de ani, împreună cu oasele unei femei și a patru persoane mai tinere, probabil acei din propria sa familie.

Arheologul Ronny Reich oferă mai departe amănunte ale descoperirii: „Osuarul decorat cel mai elaborat descoperit în caverna aceasta a conținut două inscripții cu referință la Caiafa...Bătrânul îngropat în osuarul cel mai decorat a fost în aparență Iosif. Probabil că fusese vre-un strămoș care a primit porecla aceasta (Caiafa a fost în aparență o poreclă care a însemnat „Coș,” probabil dela „coșar” [cel ce face coșuri]).

O persoană numită Iosif cu porecla de Caiafa a fost Mare Preot în Ierusalim între 18 și 36 A.D. Noul Testament ne oferă numai porecla sa în forma greacă: Caiaphas (vezi Matei 26:3, 57; Luca 3:2; Ioan 11:49, 18:13-14, 24, 28; Faptele Apostolilor 4:6). Josephus [istoricul evreu din primul secol], dă de asemenea numele lui corect: Iosif Caiafas, sau în altă parte, Iosif care a fost poreclit Caiafas al mării preoții.’ Pe scurt, ni se spune explicit de Josephus că numele de Caiafas a fost într-adevăr o poreclă” (*Numele Caiafa înscris pe urnele cu oase [Caiaphas Name Inscribed on Bone Boxes]*, *Biblical Archeological Review*, septembrie – octombrie 1992, p. 41).

Arheologii au confirmat astfel existența acestei figuri importante ale Noului Testament. Ei au dovedit de asemenea existența unui alt caracter principal instrumental în evenimentele care a înconjurat arestarea, judecata și execuția lui Isus.

Inscripția lui Pilat

Odată ce Isus a fost arestat, la porunca lui Caiafa, El a fost judecat de Caiafa și mai târziu a fost trimis guvernatorului roman Pontius Pilat. Descrierea Noului Testament al lui Pilat este de acord cu alte rapoarte istorice. „Filo și Josephus se unesc în atribuirea lui Pilat de practici înfricoșătoare și rele, astfel că i s-a atribuit un caracter întunecat” (*Dicționarul interpretului Bibliei [The Interpreter’s Dictionary of the Bible]*, 1989, vol. 3, p. 813 Filo, filozoful evreu din Alexandria (20 B.C. – 50 A.D.) l-a descris pe Pilat ca „un om cu o dispoziție foarte inflexibilă, și foarte nemilos la fel ca și obstinat.” El spune că domnia lui Pilat a fost caracterizată de „corupție...insolență...cruzime...asasinarea continuă de oameni fără să fie judecați sau condamnați, și neomenia lui continuă, nejustificată, și violentă” (*Lucrările lui Filo [The Works of Philo]*, tradusă de C.D. Yonge, „*On the Embassy to Gaius*,” pp. 301 - 302).

Ani după răstignirea lui Hristos, Pilat a fost trimis la Roma ca să fie supus unei judecăți umiltoare, după ce poruncise masacrul unor pelerini samariteni. Eusebiu, istoricul secolului al patrulea, notează că Pilat a fost găsit vinovat și exilat. În rușinea lui el a comis mai târziu sinucidere. Astfel a fost sfârșitul acestui guvernator mândru și corupt.

Pentru secole Pilat a fost cunoscut numai din puținele înregistrări istorice și din Evangheliile. Nu s-a descoperit nici o dovadă materială directă. Atunci, în 1961, s-a descoperit în Cezarea, portul roman și capitala Iudeii în zilele lui Hristos, o placă de piatră gravată cu numele și titlul lui Pilat. „Placa de trei picioare pe două picioare (un metru pe jumătate de metru), cunoscută acum ca Inscripția lui Pilat, a fost...scrisă în aparență ca să comemoreze clădirea și dedicarea de către Pilat a unui Tiberium, un templu pentru închinarea la Tiberiu Cezar, împăratul roman din timpul termenului lui Pilat în Iudea.

„Inscripția latină pe patru rânduri dă titlul lui ca ‚Pontius Pilat, Prefectul Iudeii,‘ un titlu foarte asemănător cu cel folosit de el în Evanghelii (vezi Luca 3:1). Aceasta a fost prima descoperire arheologică care să-l menționeze pe Pilat, și să dea din nou mărturie despre exactitatea scriitorilor Evangheliilor. Înțelegerea unor asemenea termene oficiale arată că ei au trăit în timpul folosirii lor și nu cu unul sau două secole mai târziu, când folosirea unor asemenea termene ar fi fost uitată de mult” (Randall Price, *Pietrele Strigă [The Stones Cry Out]*, 1997, pp. 307-308).

Dovada oribilă a răstignirii

Până recent unii savanți au considerat descrierea răstignirii lui Hristos ca fiind neadevărată. Ei au crezut că ar fi fost imposibil ca un corp omenesc să fie susținut de piroanele bătute în mâini și picioare pentru că eventual carnea s-ar rupe. În schimb, ei au crezut că victimele trebuie să fi fost legate mai întâi cu frânghii.

Totuși, în 1968, a fost descoperit în Ierusalem corpul unui om răstignit datând din primul secol. Aici s-a descoperit adevărata metodă de răstignire. Gleznele, nu picioarele, fuseseră pironite și i-ar putea suporta cu ușurință greutatea.

Arheologul Randall Price explică: „Descoperirea aceasta rară, s-a dovedit să fie una dintre cele mai importante mărturii arheologice ale răstignirii lui Hristos așa cum este înregistrată în Evanghelii. Mai întâi, dezvăluie din nou ororile acestei metode romane de pedeapsă...Metoda aceasta de execuție forța ca greutatea corpului să fie pusă pe piroane, cauzând spasme musculare teribil de dureroase și eventual moartea prin procesul chinuitor de asfixiere înceată...Al doilea, s-a pretins odată că descrierea Evangheliei a metodei de răstignire a fost istoric inexactă...Descoperirea osului gleznei pătruns de piron îi dezmințe pe cei care au spus că piroanele nu ar fi putut fi folosite” (Price, pp. 309-310).

Legea romană din vremea aceea prescria pedeapsa cu răstignirea pentru ofensele cele mai serioase ca rebeliune, trădare și tâlhărie. Un exemplu faimos de răstignire în masă a avut loc în 71 B. C. când Spartacus a condus o rebeliune a sclavilor contra Romei. El nu a izbutit până la urmă, și 6000 sclavi prinși au fost răstigniți.

Evreii au știut de răstignire încă înaintea conducerii Romane, pentru că în jurul 87 B.C. regele evreu Alexandru Ianeus a răstignit 800 de Farisei răzvrățiți. Josephus, care a privit răstignirea conașionalilor săi evrei în timpul asediului Ierusalemului (66 - 70 A.D.), a numit-o „cea mai oribilă moarte.” A continuat să fie pedeapsa pentru crimele cele mai serioase până în timpul Împăratului Constantin când a fost abolită.

A fost Isus răstignit pe o cruce?

Forma exactă a parului sau crucii folosită să-L răstignească pe Isus nu este cunoscută, pentru că romanii au folosit mai multe stiluri.

Cuvântul grec tradus „cruce” este *stauros*. *Dicționarul Interpretului al lui Vine al cuvintelor Vechiului și Noului Testament [Vine's Expository Dictionary of Old and New Testament Words]* dă informații de bază asupra cuvântului. „*Stauros*...denotă, în principal, ‚un par sau o țeapă verticală.’ Pe așa ceva erau rău făcătorii pironiți pentru execuție. Ambele, cuvântul și verbul *staroo*, să atașezi pe un par sau o țeapă, trebuie originar să fie deosebite de forma ecleziastică a ‚crucei’ cu două brațe. Forma ultimei își are origina în Chaldea [Babilon], și

a fost folosită ca simbolul zeului Tamuz (fiind în forma misticului Tau, inițiala numelui său) în țara aceea și în țările vecine, inclusiv Egiptul.

Pe la mijlocul secolului al treilea A.D. bisericile fie că s-au îndepărtat fie că au schimbat anumite doctrine ale credinței Creștine. Pentru ca să mărească prestigiul sistemului ecleziastic apostat, păgânii au fost primiți în biserici fără regenerarea prin credință, și li s-a permis, în mare parte, să-și păstreze semnele și simbolurile. De unde Tau sau T, în cea mai obișnuită formă cu piesa orizontală coborâtă, a fost adoptată ca „crucea” lui Hristos.

„Cât despre Chi sau X, pe care Constantin a declarat că o văzuse într-un vis care l-a condus să promoveze Creștinismul, litera aceea a fost inițiala cuvântului ‚Hristos’ și nu are nimic de a face cu ‚Crucea” (pentru *xulon*, ‚o bârână de lemn, un pom’...)” (1985, *„Crucea, răstignire [Cross, Crucify]”*).

Mormântul gol

Scriitorii Evangheliilor dau multe amănunte despre „înmormântarea și mormântul” lui Isus. „Spre seară, a venit un om bogat din Arimatea, numit Iosif, care era și el ucenic al lui Isus. El s-a dus la Pilat, și a cerut trupul lui Isus. Pilat a poruncit să i-l dea. Iosif a luat trupul, l-a înfășurat într-o pânză curată de in, și l-a pus într-un mormânt nou al lui însuși, pe care-l săpase în stâncă. Apoi a prăvălit o piatră mare la ușa mormântului, și a plecat.

„A doua zi care vine după ziua Pregătirii, preoții cei mai de seamă și Fariseii, s-au dus împreună la Pilat, și i-au zis: „Doamne, ne-am adus aminte că înșelătorul acela, pe când era încă în viață, a zis: „După trei zile voi învia.” Dă poruncă dar ca mormântul să fie păzit bine până a treia zi... Ei au plecat, și au întărit mormântul, pecetluind piatra și punând strajă” (Matei 27:57-66).

Cum se aseamănă raportul Evangheliilor cu descoperirile arheologice despre obiceiurile înmormântării în primul secol? Mai multe morminte au fost descoperite în jurul Ierusalimului și care se potrivesc perfect cu descrierea dată de Evanghelii. „În vremea romanilor întrarea a fost închisă adesea cu o piatră mare rotundă, pusă pe muchie și rostogolită în șanțul ei la gura mormântului astfel ca să-l închidă cu siguranță. Piatra aceasta poate atunci să fie asigurată mai departe cu un brâu, sau prin pecetluire. Pilat astfel a indicat ca mormântul lui Iosif din Arimatea, în care corpul lui Isus fusese culcat, să fie pecetluită cu grijă și făcută cât era posibil de inviolabilă (Matei 57:66)” (*Enciclopedia Internațională Standard a Bibliei [The International Standard Bible Encyclopedia]*, 1979, vol. I, p. 559, „Înmormântarea [Burial]”).

Când Romanii voiau să asigure un mormânt, ei puneau un brâu de a curmezișul pietrei circulare. Ei asigurau brâul aceasta cu ceară și îl pecetluiau cu pecetea Romei imperiale. Violarea acestei peceți însemna sfidarea autorității Romane și riscul pedepsei cu moartea. Paznici erau atunci puși în jurul mormântului cu porunca de a-l apăra cu orice cost; dacă oricare [paznic] adormea ei aveau să plătească cu viețile lor. Cu toate protecțiile acestea prezente, un mormânt era considerat atunci a fi complet asigurat și de neatins.

Totuși, când Isus a fost înviat și un înger a deschis mormântul, Biblia înregistrează că paznicii „Străjerii au tremurat de frica lui [a îngerului], și au rămas ca niște morți” (Matei 28:4). Când paznicii și-au revenit și au văzut mormântul gol, ei au căutat imediat ajutor dela șeful preoților, pentru că ei au știut că îi aștepta pedeapsa cu moartea.

„Pe când se duceau ele, au intrat în cetate unii din străjeri, și au dat de veste preoților celor mai de seamă despre toate cele întâmplate. Aceștia s-au adunat împreună cu bătrânii, au ținut sfat, au dat ostașilor mulți bani, și le-au zis: „Spuneți așa: „Ucenicii Lui au venit noaptea, pe

când dormeam noi, și L-au furat.” Și dacă va ajunge lucrul acesta la urechile dregătorului, îl vom potoli noi, și vă vom scăpa de grijă.” Ostașii au luat banii, și au făcut cum i-au învățat. Și s-a răspândit zvonul acesta printre Iudei până în ziua de astăzi” (versurile 11-15).

Adevărat cu descrierea istorică a lui Pilat, vedem că chiar și șeful preoților a înțeles că guvernatorul roman era corupt și deci putea să fie mituit.

Concluzia despre Evanghelii

Prin arheologie au fost confirmate multe amănunte din descrierile judecății, răstignirii și înmormântării lui Isus. Arheologul Price consideră implicațiile a-tot-importante: „Arheologia ne-a arătat că faptele care suportă credința [învierea lui Isus] sunt exacte .. un mormânt identificabil atestând la evenimente literale – credința în Hristos al istoriei depinde pentru realitatea ei de un mormânt gol istoric. În timp ce arheologii pot dezvălui numai mormântul, persoanele și evenimentele însoțind scopul lui istoric (Irod, Pilat, Caiafa, răstignirea și așa mai departe), învierea este împletită cu faptele acestea așa fel încât să ceară aceeași considerație” (Price, pp. 315, 318).

Putem rezuma scopul acestei serii despre Evanghelii cu următorul citat: „ Cinci Evanghelii înregistrează viața lui Isus. Patru le vei găsi în cărți și una o vei găsi în Țara pe care ei o cheamă Sfântă. Citește a cincea Evanghelie și lumea celorlalte patru ți se va deschide” (Bargil Pixner, *Cu Isus prin Galilee conform cu a cincea Evanghelie [With Jesus Through Galilee According to the Fifth Gospel]*, 1992, spatele copertei [back cover]). **GN**

Faptele Apostolilor: Nașterea Bisericii

de Mario Seiglie

După cum s-a discutat în numerele recente ale revistei *Veștile Bune [The Good News]*, s-au făcut multe descoperiri care verifică și iluminează înțelegerea noastră a celor patru Evanghelii. După Evanghelii, următoarea porțiune din Noul Testament pe care o vom studia este cartea Faptele Apostolilor.

Cartea Faptele Apostolilor este simpla continuare a uneia dintre relatările Evangheliei. Luca și-a compilat Evanghelia sa despre Isus Hristos ca primul volum al unei lucrări în două părți. În primul manuscris el a prezentat viața lui Isus; în al doilea a descris istoria începutului Bisericii fondate de Isus Hristos.

Comentariul Interpretului Bibliei [The Expositor's Bible Commentary] notează: „Faptele Apostolilor este numele dat părții a doua a celor două volume de lucrări tradițional identificate ca fiind scrise de Luca, un companion al apostolului Pavel. La început cele două volume au circulat împreună ca două părți ale unei singure scrieri complete” (Richard Longenecker, 1981, vol. 9, p. 207).

Luca îi explică lui Teofil, căruia îi dedicase lucrarea aceasta, scopul primului său volum: „Teofile, în cea dintâi carte a mea, am vorbit despre tot ce a început Isus să facă și să învețe pe oameni, dela început până în ziua în care S'a înălțat la cer” (Faptele Apostolilor, 1:1-2). Fraza în *cea dintâi carte* din primul vers este *proton logos* în greacă. Se referă la primul sul de papirus al unei lucrări mai mari, numit în greacă *tomos*, dela care provine cuvântul *tom*.

În al doilea sul Luca relatează evenimente care au avut loc după ce Isus „s-a despărțit de ei [de discipoli], și a fost înălțat la cer” (Luca 24:51). Cuprinde aproape primii 30 de ani din istoria Bisericii.

Un savant atacă Faptele Apostolilor

Cu aproape un secol în urmă, savantul englez William Ramsey s-a concentrat pe cartea Faptele Apostolilor să încerce să arată că era plină de erori geografice și arheologice. La urma urmei, mulți savanți din zilele lui, echipați cu uneltele critice textuale și ale arheologiei, au expus multe greșeli în alte scrieri clasice. Profesorul acesta eminent de umanitate s-a preparat cu grijă studiind arheologia și geografia înainte de a pleca în Orientul Mijlociu și Asia Mică în căutarea lui să dovedească istoria lui Luca a Bisericii timpurii a fi, în cea mai mare parte, o poveste fictivă.

Căutarea sa nu a avut rezultatul la care s-a așteptat. După un sfert de veac de cercetare, în regiunea unde sunt astăzi Israelul și Turcia, urmând cu grijă pașii apostolilor, așa cum este

descriș în cartea Faptele Apostolilor, necredinciosul acesta faimos, a cutremurat întreaga lume intelectuală când a anunțat că s-a convertit la Creștinism. El a mărturisit că schimbarea aceasta radicală de minte și inimă a fost în cea mai mare parte mulțumită exactității pe care a găsit-o în narațiunea lui Pavel din Faptele Apostolilor.

După decade de examinare a amănuntelor istorice și geografice menționate în cartea Faptele Apostolilor, Ramsey a conchis: „Luca este un istoric de prima mână; nu numai că declarațiile sale de fapt sunt demne de încredere, el posedă un adevărat simț istoric...Pe scurt autorul acesta ar trebui pus în rând cu cei mai mari istorici” (*Aplicarea descoperirilor recente la exactitatea Noului Testament [The Bearing of Recent Discoveries on the Trustworthiness of the New Testament]*, 1953, p. 80).

El a continuat să scrie multe cărți despre Faptele Apostolilor și scrisorile lui Pavel. Până la urmă Ramsey a fost înnoțat pentru contribuțiile sale la studiul arheologiei și geografiei.

Mormântul Regelui David

Când Biserica Creștină s-a născut în Ziua de Pentecost, când primii ei 120 de membri L-au primit pe Duhul Sfânt, mii de pelerini evrei vizitau Ierusalimul ca să se roage în timpul aceluia Festival Sfânt (Faptele Apostolilor 2:1-5).

În ziua aceea, apostolul Petre, plin de Duhul Sfânt, a ținut o predică foarte inspirată mulțimii evreiești. Mii au auzit și s-au pocăit de păcatele lor. Vorbind despre recenta înviere a lui Isus, el a citat dintr-unul din Psalmii profetici ai Regelui David: „căci nu-mi vei lăsa suflet în Locuința morților, și nu vei îngădui ca Sfântul Tău să vadă putrezirea” (Faptele Apostolilor 2:27; Psalmi 16:10).

Petru a continuat: „Cât despre patriarhul David, să-mi fie îngăduit, fraților, să vă spun fără sfială că a murit și a fost îngropat; și *mormântul lui este în mijlocul nostru până în ziua de azi*” (Faptele Apostolilor 2:29, accentuarea adăugată). Petre, vorbind în zona Templului în Ierusalim, a putut să arate spre mormintele din apropiere ale regilor Israelului – specific spre locul unde fusese înmormântat David.

Deși nu a fost un obicei Israelit, sau unul Iudeu, să înmormânteze morții în orașe și orașele, regalitatea a fost exceptată. Biblia înregistrează: „David a adormit cu părinții lui, și a fost îngropat în cetatea lui David” (1 Regi 2:10). Mulți regi Israeliti au fost de asemenea înmormântați după aceea în Ierusalim, deși nu toți în morminte desemnate pentru regi. Spre exemplu, păcătosul Rege Ioram a fost înmormântat în Ierusalim „l-au îngropat în cetatea lui David, dar nu în mormintele împăraților” (2 Cronici 21:20).

Câteva sute de ani mai târziu, în timpul restaurării Ierusalimului sub Neemia, zona din jurul mormintelor regilor a fost renovată: „După el Neemia, fiul lui Azbuc... a lucrat la dregerea zidului până în fața mormintelor lui David...” (Neemia 3:16).

Josefus, un istoric evreu născut puțin timp după ce Petre și-a dat predica sa de Pentecost, a scris că cu câteva decade mai devreme, Irod cel Mare a intrat în mormântul lui David în timpul nopții ca să-l jefuiască de bogății, numai ca să descopere că un alt rege înaintea lui îl jefuise deja (*Antichitățile evreilor [Antiquities of the Jews]*, Cartea XVI, capitolul VII, secția I). Mormântul lui David a fost foarte cunoscut chiar și când Josefus a scris relatarea sa decade după predica lui Petre.

A.T.Robertson scrie: „Mormântul său [al lui David] a fost pe Muntele Sion unde au fost înmormântați cei mai mulți dintre regi. Mormântul se spune să fi căzut în ruină în timpul

domniei Împăratului Hadrian [A.D. 117-138]" ([Word Pictures in the New Testament], Bible Explorer Software).

Deși arheologii nu sunt de acord dacă regiunea întinsă cu morminte descoperită cu aproape un secol în urmă în capătul de sud al Ierusalimului este locul mormintelor regilor Israelului, locația este de acord cu relatările menționate în Biblie și are suportul unora din savanții proeminenți.

Herșel Şanks, editorul revistei *Biblical Archeology Review*, scrie: „Locul propus pentru mormântul lui David, și al altora din apropiere, este precis unde s-ar aștepta cineva să găsească locul de îngropare menționat în Biblie – în partea din Sud a orașului lui David, o regiune care în mod normal ar fi fost interzisă pentru înmormântări.

„În 1913 și 1914, un francez numit Raymond Weill, a excavat zona aceasta și a găsit mai multe morminte pe care el le-a numerotat T1 la T8...Cea mai frumoasă dintre mormintele acestea este T1. Este de felul unui tunel lung sau o cavernă excavată artificial de 52 ½ picioare lungime (17 metri), peste 8 picioare lățime (3 metri) și peste 13 picioare de înălțime (4 metri)...Faptul că unele morminte extravagante și chiar pompoase au fost aflate exact unde Biblia spune că regii lui Iuda, inclusiv Regele David, au fost înmormântați sugerează unei minți rezonabile că cea mai elegantă dintre ele (T1) s-ar putea să aparțină Regelui David” (*Biblical Archeology Review*, ianuarie – februarie 1995, p. 64).

Identificarea precisă este dificilă pentru că regiunea a fost foarte mult folosită drept carieră în secolele ce au urmat și nu au rămas decât porțiuni de morminte. Dacă mai multă cercetare va confirma locul acesta ca fiind mormântul lui David sau nu, noi putem avea încredere că în cursul predicii lui Petre dată în Ziua de Pentecost, când s-a născut Biserica Creștină, el a putut arăta spre o regiune din Ierusalim unde fiecare a știut că se afla mormântul lui David și putea să confirme că osemintele lui David se aflau încă acolo.

Evident că David nu înviase din morți, dar acum Petre și mulți alți martori puteau confirma că fusese mormântul lui Isus, nu al lui David, care se deschisese și din care Isus se întorsese la viață, confirmând că El a fost Mesia. Mii de ascultători evrei nu au putut respinge dovada. Dovada aceasta, între altele, i-au condus pe mulți să-l accepte imediat pe Isus ca Mesia (Faptele Apostolilor 2:41).

Gamaliel cel Înțelept

În cursul zilelor și săptămânilor ce au urmat după predica lui Petre, apostolii au întâmpinat opoziție violentă, inclusiv să fie aruncați în închisoare.

În timpul judecății lor înainte de încarcerare, multe din autoritățile evreiești au complotat să-i omoare, unul dintre șefii conducători religioși a vorbit în apărarea lor:

„Dar un Fariseu numit Gamaliel, un învățător al Legii, prețuit de tot norodul, s-a sculat în picioare în Sobor și a poruncit să scoată puțin afară pe apostoli. Apoi le-a zis: „Bărbați Israeliti, luați seama bine ce aveți de gând să faceți oamenilor acestora...Și acum, eu vă spun: „Nu mai necăjiți pe oamenii aceștia, și lăsați-i în pace! Dacă încercarea sau lucrarea aceasta este dela oameni, se va nimici; dar dacă este dela Dumnezeu, n-o veți putea nimici. Să nu vă pomeniți că luptați împotriva lui Dumnezeu.” Ei au ascultat de el. Și, după ce au chemat pe apostoli, au pus să-i bată cu nuiele, i-au oprit să vorbească în Numele lui Isus, și le-au dat drumul” (Faptele Apostolilor 5:34-40).

Acest Gamaliel, care s-a opus execuției apostolilor, era un fost învățător al lui Pavel (Faptele Apostolilor 22:3). El a fost nepotul lui Hilel, fondatorul unei școli importante a Fariseilor, o ramură principală a Iudaismului.

Numele de familie al lui Gamaliel a fost confirmat prin descoperirile arheologice. Într-un mormânt din catacombele dela Bet-Șearim, lângă Marea Galileii, într-o secțiune numită Mormântul Patriarhilor, una dintre cripte a avut o inscripție în ebraică și greacă: „Acest (mormânt) este a Rabinului Gamaliel.” Gamaliel de faimă Biblică a fost primul dintr-o familie ilustră de rabini care i-a purtat numele. Mormântul acesta a aparținut unuia din urmașii săi.

Istoricul Iosefus și unele lucrări Talmudice îl menționează de asemenea pe Gamaliel, descriindu-l ca pe un om binevoitor și strălucitor. William Barclay adaugă: „El a fost un om bun cu o toleranță cu mult mai largă decât aceea a contemporanilor săi. El a fost, spre exemplu, unul dintre foarte puținii Farisei care nu au considerat cultura greacă ca fiind păcătoasă. El a fost unul dintre cei foarte puțini cărora li s-a acordat titlul de „Rabban.” Oamenii îl chemau „Frumusețea Legii.” Când a murit s-a zis, „De când Rabban Gamaliel a murit numai este respect pentru Lege; și puritatea și abținerea au murit în același timp” (*Dicționarul studiului zilnic al Bibliei [The Daily Study Bible Commentary]*, Bible Explorer Software). Astfel vedem un alt personaj biblic menționat în Scripturi confirmat de surse din afara Bibliei.

Istoria confirmă încă un alt caracter biblic

În timp ce evanghelia se răspândea spre regiunile de periferie ale Israelului, Petre a sosit în Samaria ca să propovăduiască Cuvântul lui Dumnezeu. Acolo el a întâlnit un magician pe nume Simon, care era botezat dar mai târziu a fost respins de Petre și Ioan pentru că a încercat să dea mită ca să obțină o poziție de putere și influență în Biserică (Faptele Apostolilor 8:18-24).

Nimic altceva nu este menționat direct în Scripturi despre personajul acesta dubios, cunoscut în istorie ca Magus Simon. Totuși, cam la un secol după moartea lui Simon, au apărut scrieri care descriau activitățile lui după ce apostolii l-au respins.

Scriind romanilor, Justin Martyr comentează: „A fost odată un Samaritean, Simon, nativ din satul numit Gitto, care în timpul domniei lui Claudiu Cezar (A.D. 41-54), și în orașul tău regal al Romei, a făcut acte de magie impresionante, prin puterea diavolului care acționa în el. El a fost considerat un zeu, și ca zeu a fost onorat de tine cu o statuie, care statuie a fost ridicată pe râul Tibru, între două poduri, și poartă inscripția aceasta în limbajul Romei: ‚Simoni Deo Sancto’ [Pentru Simon zeul sfânt]. Și aproape toți samaritenii și câțiva din alte nații, i se închină lui...” (*Întemeietorii pre-niceeni [The Ante-Nicene Fathers]*, „Prima scuzare a lui Iustin [*The First Apology of Justin*],” p. 17).

În 1574 săpăturile au descoperit un fragment de marmură pe o insulă de pe râul Tibru cu inscripția „Semoni Sanco Deo Fidio.” Unii interpretează aceasta ca referindu-se la o zeiță Sabină (zeița râului), Semo Sancus, dar cel mai probabil este că a fost o parte din statuia descrisă de Iustin Martyr ca fiind dedicată lui Magus Simon.

Editorii „*Întemeietorii pre-niceeni [The Ante-Nicene Fathers]*” dau răspunsul acesta: „Este presupus în general că Iustin a fost greșit în presupunerea că aceasta fusese o statuie ridicată pentru Magus Simon. Presupunerea aceasta se sprijină pe faptul că în anul 1574 a fost dezgropat pe insula de pe Tibru un fragment de marmură cu inscripția ‚Semoni Sanco Deo,’ etc., fiind baza unei statui ridicate zeiței sabine Semo Sanco. Inscripția aceasta este presupus că Iustin a confundat-o cu aceea pe care el a dat-o mai sus.

„Aceasta ni s-a părut întotdeauna o foarte mică dovada cu care să se respingă o declarație atât de precisă ca aceea pe care o face Iustin aici; o declarație pe care el e foarte improbabil că ar fi riscat-o într-o cerere de scuze adresată Romei, unde fiecare persoană avea posibilitatea să-i verifice acuratețea. Dacă, așa cum se presupune, el a făcut o greșeală, trebuia să fi fost demascată imediat, și alți scriitori nu ar fi repetat atât de des povestirea așa cum au făcut-o ei” (ibid., adnotare, p. 171).

Dacă baza statuii a fost dedicată lui Magus Simon sau nu, istoricitatea acestui personaj biblic este de asemenea confirmată în literatura secolelor al doilea și al treilea.

Pavel în Damasc

După ce evanghelia a ajuns în Samaria, s-a răspândit în nord în Damasc, unde a avut loc o convertire dramatică – aceea a lui Saul, care avea să devină apostolul Pavel. După convertirea sa Dumnezeu i-a spus: „Scoală-te, intră în cetate, și îți se va spune ce trebuie să faci” (Faptele Apostolilor 9:6).

După ce Pavel a sosit în Damasc, Isus i-a vorbit într-un vis lui Anania, unul dintre creștinii ce trăiau acolo: „Scoală-te, du-te pe ulița care se cheamă „Dreaptă,” și caută în casa lui Iuda pe unul zis Saul, un om din Tars. Căci iată, el se roagă” (Faptele Apostolilor 9:11).

Strada care se numește Dreaptă este unul din bulevardele principale din Damasc. *Dicționarul Traducătorului Bibliei [The Expositor's Bible Commentary]* explică: „Strada numită Dreaptă este o stradă Est-Vest care este încă una din principalele bulevarde ale Damascului, *Derb el-Mustaqim*. Avusese culoare cu coloane de fiecare parte și porți impunătoare la fiecare capăt...și este de presupus că a fost la fel de bine cunoscută în antichitate ca Strada Regen din Londra sau Bulevardul Michigan din Chicago de azi. Instrucțiunile au inclus nu numai numele străzii dar și casa unde Saul ar fi putut fi găsit.” (Longnecker, p. 373).

Când evreii l-au persecutat pe Pavel în Damasc, prietenii lui l-au coborât depe zidurile cetății într-un coș (Faptele Apostolilor 9:25). Arheologii au descoperit secțiuni ale acestui zid vechi, construit de romani. John McRay scrie: „O parte a zidului roman a fost descoperită cam la 1000 de picioare (cca. 300 m.) la sud de Poarta de Est (Bab Sharqi) sub Capela și Fereastra Sf. Pavel. Sub poarta Otomană curentă, capela aceasta mică a fost construită de greci catolici peste o poartă din perioada Romană. Tradiția asociază locul acesta cu scăparea lui Pavel cu un coș care a fost coborât printr-o fereastră în perete (2 Corinteni 11:33)” (*Arheologia și Noul Testament [Archeology and the New Testament]*, 1991, p. 234).

Cezarea Magnifică

Între timp, în Ierusalim Petru fusese arestat din nou și de data aceasta condamnat la moarte de Irod Agripa, nepotul lui Irod cel Mare. Cu câteva decade în urmă, și conducătorul acesta a fost confirmat ca o figură istorică când arheologul Israelit Benjamin Mazar a descoperit greutatea de cântar cu numele și titlul lui Irod Agripa datând în al cincilea an al domniei lui.

Când Irod Agripa a auzit de miraculoasa evadare a lui Petre (Faptele Apostolilor 12:5-9), el tare s-a mâniat. „Irod, după ce l-a căutat în toate părțile, și nu l-a aflat, a luat la cercetare pe păzitori, și a poruncit să-i omoare. În urmă s-a pogorât din Iudea la Cezarea, ca să rămână acolo” (versul 19).

Cezarea a fost un port artificial, impresionant, construit de Irod cel Mare. Numit în onoarea lui August Cezar, a devenit capitala romană pentru Iudea. Acolo, Irod a avut de asemenea un palat magnific unde el îi întreținea pe demnitarii romani.

„Orașul a inclus clădiri tipice unui oraș elenistic, cum ar fi un teatru, amfiteatru, hipodrom, apeduct, străzi cu colonade, și un templu impresionant dedicat lui Cezar” (*Dicționarul Traducătorului Bibliei [The Interpreter’s Dictionary of the Bible]*, 1962, vol. 1, p. 480). Cele mai multe din ruinele acestor clădiri au fost descoperite recent de arheologi, inclusiv o placă de piatră care îl menționează pe Pontius Pilat [vezi *Veștile Bune [The Good News]*, mai-iunie 2000, p. 25].

Am fost membru al personalului supraveghetor la Cezarea dela începutul dezvoltării excavațiilor din 1972 până în 1982,” scrie John McKay. „Lucrul nostru a confirmat în general impresia dată de Josefus în ambele sale lucrări, *Războaie [Wars]* și *Antichități [Antiquities]*, a scării mari în care Irod a construit ca să-și satisfacă propria sa mândrie și pe aceea a Împăratului Augustus” (*Arheologia și Noul Testament [Archeology and the New Testament]*, 1991, pp. 139-140).

Moartea lui Irod Agrippa

Biblia a consemnat de asemenea moartea neașteptată a lui Irod în Cezarea. „Irod era foarte mâniat pe cei din Tir și din Sidon. Dar aceștia au venit toți într-un gând la el; și după ce au câștigat de partea lor pe Blast, care era mai mare peste odaia de dormit a împăratului, au cerut pace, pentru că țara lor se hrănea din țara împăratului. Într-o zi anumită, Irod s-a îmbrăcat cu hainele lui împărătești, a șezut pe scaunul lui împărătesc, și le vorbea. Norodul a strigat: „Glas de Dumnezeu, nu de om!” Îndată l-a lovit un înger al Domnului, pentru că nu dăduse slavă lui Dumnezeu. Și a murit mâncat de viermi” (Faptele Apostolilor 12:20-23).

Josefus oferă amănunte în plus în relatarea sa independentă a morții lui Irod Agripa: „În ziua a doua în care s-a arătat a pus un veșmânt făcut în întregime din argint, și de o țesătură cu adevărat minunată, și a venit în teatru devreme de dimineață; în a cărui moment argintul din țesătura veșmântului lui fiind iluminată de reflecția proaspătă a razelor de soare asupra lui, a strălucit de o manieră foarte surprinzătoare...și imediat laudătorii lui au strigat...Fie-ți milă de noi; pentru că deși până acum te-am venerat numai ca pe un om, te privim de acum încolo ca superior naturii mortale.’ Când a auzit aceasta regele nici nu i-a certat, nici nu a respins laudele lor profane... Atunci a început o durere puternică în burta lui...Și când el a fost istovit de durerea din burta sa pentru cinci zile, a părăsit viața aceasta...” (*Antichitățile evreilor [Antiquities of the Jews]*, XIX, viii, 2).

Cele două relatări, ale Bibliei și ale lui Josefus, se completează una pe cealaltă. Josefus nu menționează originea durerii de stomac, dar Biblia menționează că a fost dela ‚viermi.’ Luca, medicul, a folosit cuvântul grec *skolekobrotos* în referință cu condiția terminală a lui Irod Agripa. Cuvântul se referă la tenie sau alți viermi intestinali, care pot bloca tractul intestinal și pot cauza dureri mari și uneori pot duce la moarte, cum a fost cazul aici.

Noi vom continua în numărul următor cercetarea noastră a cărții Faptele Apostolilor. **GN**

Cartea Faptele Apostolilor: Mesajul se răspândește

de Mario Seigle

În numărul acesta al revistei *Veștile Bune [The Good New]* continuăm cu cercetarea descoperirilor arheologice și istorice care verifică și iluminează relatările înregistrate în Biblie. În ultimul număr am cercetat primele 12 capitole ale cărții Faptele Apostolilor, în care concentrarea este îndreptată asupra activităților apostolilor originari.

Reluăm povestirea cu accentuarea schimbându-se pe călătoriile apostolului Pavel. Cât de precise sunt rapoartele acestea? Mulțumită uneltelor moderne de arheologie, cercetătorii au găsit mult material de fond cultural, istoric și geografic, care susține relatările biblice ale călătoriilor lui Pavel prin lumea Mediteraneană.

Sergius Paulus, Guvernator al Ciprului

„Deci, ei [Barnaba și Pavel], mânați de Duhul Sfânt, au coborât la Seleucia și de acolo au plecat cu corabia la Cipru. Și străbătând toată insula până la Pafos, au găsit pe un oarecare bărbat iudeu, vrăjitor, prooroc mincinos, al cărui nume era Bariisus, Care era în preajma *proconsulului* Sergius Paulus, bărbat înțelept” (Faptele Apostolilor 13:4-7, Biblia Ortodoxă Română, accentuarea adăugată peste tot).

Din Antioh Pavel și Barnaba s-au dus mai întâi în Cipru, locul de naștere al lui Barnaba (Faptele Apostolilor 4:36). Istoricii au confirmat câteva amănunte de bază ale acestei relatări. Spre exemplu, oratorul roman Cicero menționează într-una din cărțile sale că Pafos a fost într-adevăr capitala romană în Cipru în timpul guvernării romani (*Ad Familiares*, XIII. 48).

De asemenea, Luca, este corect în menționarea că Ciprul era guvernat de un proconsul când Pavel și Barnaba au vizitat insula. Înainte de A.D. 22 Ciprul fusese administrat de un reprezentant direct al împăratului, numit *propraetor*. Dar după A.D. 22 administrația insulei a fost transferată senatului Roman, ai cărui reprezentanți s-au numit *proconsuli*. „Anexat de romani în 55 B.C.” observă *Dicționarul Interpretului Bibliei [The Interpreter's Dictionary of the Bible]*, „Ciprul a devenit o provincie senatorială în 22 B.C., cu un guvernator purtând titlul de *proconsul*, așa cum Faptele Apostolilor 13:7 *l-a numit corect pe Sergius Paulus*, care i-a primit pe Barnaba și Pavel” (1962, vol. 3, p. 648).

Comentariul Traducătorului Bibliei [The Expositor's Bible Commentary] adaugă: „Faptul că Luca distinge corect între provinciile senatoriale și imperiale și o are pe prima guvernată de un proconsul pentru folosul senatului și pe ultima de un *propraetor* reprezentându-l pe împărat spune multe despre acuratețea lui, pentru că situația provinciilor s-a schimbat cu

timpurile” (Richard Longenecker, vol. 9, 1981, note asupra Faptelor Apostolilor 18:12-13, p. 485).

Arheologii au descoperit de asemenea dovezi indicând că Sergius Paulus a fost într-adevăr un guvernator roman al Ciprului. În 1877 a fost descoperită o inscripție la o distanță mică de Pafos purtând numele și titlul de proconsul al lui Sergius Paulus.

În plus, în 1877 numele său a fost găsit pe o piatră memorială în Roma. „Pe o piatră de hotar a [împăratului] Claudius, numele lui [Sergius Paulus] este găsit între altele [nume], ca fiind numit (A.D. 47) unul dintre custozii malurilor și canalului râului Tibru. După ce a servit cei trei ani ca proconsul în Cipru, s-a întors la Roma, unde a ținut oficiul referit mai sus” („Sergius Paulus,” *Dicționarul Bibliei al lui Easton [Easton’s Bible Dictionary]*, Bible Explorer Software).

Este de asemenea adevărat că în zilele acelea proconsulii foloseau vizionari pentru sfaturi. „Vremurile acelea au fost foarte superstițioase,” scrie William Barclay, „și cei mai mulți oameni mari, chiar oameni inteligenți ca Sergius Paulus, au folosit vrăjitori particulari, ghicitori de noroc care s-au ocupat de magie și farmece” (*Studiul zilnic al Bibliei [Daily Study Bible]*, 1975, Bible Explorer Software).

Dumnezeul necunoscut din Atena

Din Cipru Pavel a ajuns în cele din urmă în Atena, capitala filozofiei grece. „Pe când îi aștepta Pavel în *Atena*, i se întărâta duhul la vederea *acestei cetăți pline de idoli*... Pavel a stat în picioare în mijlocul Areopagului, și a zis: „Bărbați Atenieni! În toate privințele vă găsesc foarte religioși. Căci, pe când străbăteam cetatea voastră și mă uitam de aproape la lucrurile la cari vă închinați voi, am descoperit chiar și *un altar*, pe care este scris: „UNUI DUMNEZEU NECUNOSCUȚ!” Ei bine, ceea ce voi cinștiți, fără să cunoașteți, aceea vă vestesc eu” (Faptele Apostolilor 17:16, 22-23).

Dece a fost Pavel atât de întărâtat cu idolii din Atena? Este aceasta o descriere exactă a locului? A.T. Robertson notează: „Pliniu [un scriitor Roman] declară că în timpul lui Nero (A.D: 54-68), Atena avea peste 30.000 de statui publice în afara celor nenumărate particulare aflate în case. Petronius [un umorist Roman] spunea în batjocură că era mai ușor de găsit un zeu în Atena decât un locuitor. Fiecare poartă și portic își avea zeul ei protector” (*Poze în Word ale Noului Testament [Word Pictures of the New Testament]*, note asupra Faptele Apostolilor 17:16).

Dar despre altarul „dumnezeului necunoscut”? A existat vre-o confirmare că asemenea altare au existat? Arheologul John McRay menționează: „Pausanias [istoricul grec], care a vizitat Atena între 143 și 159 A.D. a văzut asemenea altare. Descriind călătoria sa din port la Atena el a scris: „Templul Atenei Skiras este și el aici, și unul pentru Zeus puțin mai departe, și altare ale „Zeilor Necunoscuți”... Apollnius din Tyana, care a murit în A.D. 98, a vorbit despre Atena ca locul „unde sunt altare ridicate și în onoarea zeilor necunoscuți...” (*Arheologia Noului Testament [The Archeology of the New Testament]*, 1991, p. 304).

În 1909 o expediție arheologică a descoperit în Pergamun, o provincie romană, un altar cu inscripția „Zeilor Necunoscuți.” McRay comentează că idolatria în Atena a fost atât de răspândită că Atenienii au construit altare chiar și zeilor necunoscuți ca să nu lase pe nimeni pe dinafară.

„Adeptii religiilor vechi politeiste,” spune el, „caracterizați cum au fost de ignoranță superstițioasă, pur și simplu au ridicat altare pentru zeii necunoscuți pentru ca nici o zeitate să nu fie ofensată de neglijența omenească” (ibid.).

Evreii izgoniți din Roma

Din Atena Pavel a călătorit o distanță scurtă la Corint. „După aceea, Pavel a plecat din Atena, și s-a dus la Corint. Acolo a găsit pe un Iudeu, numit Acuila, de neam din Pont, venit de curând din Italia, cu nevastă-sa Priscila, de oarece *Claudiu poruncise ca toți Iudeii să plece din Roma*. A venit la ei” (Faptele Apostolilor 18:1-2).

Au fost evreii cu adevărat expulzați din Roma în timpul domniei Împăratului Claudius? Istoricul roman Suetonius înregistrează o asemenea poruncă: „Pentru că evreii se dădeau la rioturi continue la instigația lui Crestus, el i-a interzis din Roma” (*Viața lui Claudius [Life of Claudius]*, 25.4). Este estimat că au fost aproape 20.000 de evrei expulzați din Roma până la urmă, între ei și Acuila și Priscila.

Merită să notăm că decretul acesta de expulsie este un factor cheie în determinarea cronologiei lui Pavel. „Un exemplu de cum a contribuit arheologia la stabilirea cronologiei creștine,” scrie Profesorul McRay, „este că acum putem determina aproximativ începutul muncii lui Pavel în Corint în a doua sa călătorie. Cheia se află în Faptele Apostolilor 18:2, unde aflăm că la sosirea lui în Corint el i-a găsit pe Priscila și Acuila, care veniseră de curând din Italia, fiind expulzați din Roma în expulsiile generală a evreilor sub Claudius, care a domnit între 41-54 A.D. Evenimentul acesta este menționat de Suetonius ca și de alții și poate fi datat în 49 A.D.” (McRay, pp. 225-226).

Cine a fost acest Crestus care era responsabil pentru revoltele evreilor? Subiectul a fost dezbătut cu intensitate. Pentru că numele de Crestus și Cristus se pronunță asemănător, este posibil că a avut de a face cu disensiunea din cadrul comunității evreiești asupra noii stabilite Creștinătăți și a învățăturilor lui Hristos.

F.F. Bruce menționează că Crestus ar fi putut să fie pur și simplu un evreu scandalagiu, dar adaugă: „Este mult mai probabil că [Suetonius] l-a avut în minte pe *Fondatorul Creștinismului*, dar că, scriind cu circa șaptezeci de ani după eveniment și ne fiind interesat în mod special în originea

Creștinismului, el a consultat vre-un registru despre dezordini și a crezut greșit că Crestus, care a fost menționat ca conducătorul uneia dintre partidele interesate, a fost în realitate în Roma la vremea aceea având o participare proeminentă în rebeliunea aceea. De fapt, ce avem în declarația aceasta a lui Suetonius este neînțelegerea și dezordinea din cadrul comunității evreiești din Roma rezultată din introducerea Creștinismului în una sau mai multe din sinagogile din oraș” (*Comentariul Internațional al Noului Testament [The International Commentary of the New Testament]*, 1974, p.368, „Faptele Apostolilor”).

Mai târziu Acuila și Priscila urmau să devină instrumentali în serviciul lui Pavel. Ei i-au dat de lucru în Corint (Faptele Apostolilor 18:2) și au călătorit cu el în Efes (versul 19). Ei au servit ca gazde în casa lor pentru un grup al bisericii și și-au trimis salutările lor prietenilor lor din Corint într-una din scrisorile lui Pavel (1 Corinteni 16:19). La câțiva timp după moartea lui Claudius în 54 A.D., ei s-au reîntors la Roma și au fost incluși în salutările lui Pavel pentru membrii bisericii de acolo (Romani 16:3).

Galio, proconsulul Corintului

În timpul șederii sale îndelungate în Corint, propovăduirea lui Pavel l-a condus până la urmă la un conflict cu evreii de acolo: „Și a stat în Corint un an și șase luni, învățând între ei

cuvântul lui Dumnezeu. Dar *pe când Galion era proconsulul Ahaiei*, iudeii s-au ridicat toți într-un cuget împotriva lui Pavel și *l-au adus la tribunal*” (Faptele Apostolilor 18:11-12).

Aici Luca menționează un alt guvernator Roman al vremii. S-a găsit vre-o dovadă care să coroboreze existența lui Galion?

Se dovedește că Galion a fost proeminent în istoria Romei. El a fost fratele marelui scriitor stoic Seneca, care a fost tutorele Împăratului Nero. Galion a venit dintr-o familie ilustră din Spania care eventual s-a mutat la Roma. Numele lui adevărat a fost Marcus Annaeus Novatus, dar el a fost înfiat de oratorul Lucius Junius Gallio și după aceea a purtat numele tatălui său adoptiv. Seneca, fratele lui, care l-a menționat în manuscrisele sale, a zis, „Nici un muritor nu este atât de plăcut fiecărei singure persoane cât este Galion pentru toată lumea.”

Este uimitor că Luca descrie de asemenea personalitatea stabilă și afabilă a lui Galion. După ce persecutorii lui Pavel au inventat acuzațiile false împotriva lui Pavel, Galion a văzut repede prin minciunile lor și a anulat acuzațiile false. Pentru a preveni ca asemenea incidente să se întâmple din nou, el i-a pedepsit pe conducătorii evrei pentru înregistrarea de acuzații false (Faptele Apostolilor 18:14-17). Aceasta a pus un precedent legal prin tot imperiul roman privitor la misiunea lui Pavel și a religiei Creștine.

Dacă Galion ar fi acceptat acuzațiile evreilor,” adaugă *Comentariul Traducătorului Bibliei [The Expositor's Bible Commentary]* „și l-ar fi găsit pe Pavel vinovat de presupusele ofense, guvernatorii provinciali de peste tot ar fi avut un precedent, și serviciul lui Pavel ar fi fost limitat cu severitate. Așa cum a fost, refuzul lui Galion de a acționa în această chestiune a fost echivalent cu recunoașterea Creștinismului ca o *religio licita* [o religie autorizată, legală]; și decizia unui proconsul Roman atât de eminent avea să atârne greu în balanță ori unde chestiunea se va ridica din nou și va da gândire aceluia care ar fi vrut să se opună mișcării Creștine... Pentru următoarea decadă, mesajul Creștin putea fi proclamat în toate provinciile imperiului fără teamă că ar veni în conflict cu legea Romană, mulțumită în mare parte hotărârii lui Galion” (Longenecker, p.486, note asupra Faptelor Apostolilor 18:14-16).

Este remarcabil că s-au găsit de asemenea dovezi arheologice confirmând că Galion a fost proconsul de Ahaia, întocmai cum a înregistrat Luca.

„La Delfi,” scrie profesorul McRay, „arheologii au găsit o piatră care probabil a fost atașată de peretele de afară a Templului lui Apollo. Înscrisă pe ea este o scrisoare dela Claudius către orașul Delfi, numindu-l pe Galion ca prietenul lui Claudius și proconsul de Ahaia” (McRay, p.226).

Ce s-a întâmplat cu Galion după întâlnirea lui cu Pavel? Regretabil, după ce Claudius a murit în 54 A.D., Nero a devenit împărat. Pentru un timp Nero a guvernat cu înțelepciune sub tutela lui Seneca fratele lui Galion. Dar cinci ani mai târziu, Nero a avut o transformare completă și s-a dat pasiunilor și poftei. El l-a izgonit pe mentorul său din preajma sa. Promiscuitatea sa l-au cauzat eventual să devină nebun, și în curând Nero s-a simțit torturat de prezența și integritatea lui Seneca și a lui Galion, astfel că în 65 i-a executat pe amândoi.

F.F. Bruce spune despre Galion: „El a plecat din Ahaia din cauza unei febre și s-a dus într-o croazieră pentru sănătatea sa (Seneca, *Epistole morale [Moral Epistles]*, 14.1)... În 65, împreună cu Seneca și alți membri ai familiei sale a devenit victimă suspiciunilor lui Nero” (*Comentariul Internațional al Noului Testament [The International Commentary of the New Testament]*, 1974, p.274, „Faptele Apostolilor”).

Astfel au fost vremurile în Roma. În timpul aceleiași perioade Nero a început persecuția sa sângeroasă a Creștinilor din Roma, după ce i-a acuzat fals că au dat foc orașului, lucru de care istoricii în general îl acuză pe Nero că l-ar fi început.

Vom continua cu observarea noastră a cărții Faptele Apostolilor cu articolul următor din seria aceasta. ***GN***

Cartea Faptele Apostolilor: Călătoriile lui Pavel de mai târziu

de Mario Seiglie

În ultimele două numere din seria aceasta am acoperit evenimente dela începutul Bisericii Creștine până la primele călătorii ale lui Pavel prin lumea Mediteraneană. În articolul acesta vom încheia discuția noastră asupra cărții Faptele Apostolilor acoperind călătoriile lui Pavel în Efes, Ierusalem și Roma.

Scrierile Efesene

După ce a vizitat Corintul Pavel a început călătoria de întoarcere la Ierusalem prin Efes, un oraș important din Asia Mică.

„Pe când era Apolo în Corint, Pavel, după ce a trecut prin ținuturile de sus ale Asiei, a ajuns la *Efes*... Mulți din cei ce crezuseră, veneau să mărturisească și să spună ce făcuseră. Și unii din cei ce făcuseră vrăjitorii, și-au adus cărțile, și le-au ars, înaintea tuturor: prețul lor s-a socotit la cincizeci de mii de arginți. Cu atâta putere se răspânda și se întărea Cuvântul Domnului” (Faptele Apostolilor 19:1, 18-20, accentuarea adăugată peste tot).

Cuvântul grec folosit aici pentru ‚cărți’ este *biblos*. Cuvântul s-a referit originar la „partea internă ...tulpina plantei papirus” și mai târziu „a ajuns să se cheme materialul făcut din scoarța aceasta în Egipt, și după aceea scrisă într-o ‚carte,’ sul sau volum” (W.E. Vine, *Dicționarul complet al traducătorului al lui Vine al cuvintelor Vechiului și Noului Testament [Vine’s Complete Expository Dictionary of Old and New Testament Words]*, 1985, „Carte”).

Din 1870 arheologii au făcut eforturi mari ca să găsească suluri vechi de papirus, în special în Egipt, unde clima deșertului ar fi putut păstra asemenea tezaure delicate. Ei au avut un succes remarcabil, descoperind suluri datând înapoi la vremea Noului Testament. Între sulurile de papirus descoperite sunt unele care conțin cuvintele unor descântări magice; sulurile acestea erau folosite ca amulete.

„Un număr de asemenea suluri magice au supraviețuit până în zilele noastre,” observă F.F. Bruce. „Sunt exemplare, special de faimoase, în colecțiile din Londra, Paris și Leyden. Legătura specială a Efesului cu magia este reflectată în folosirea termenului de ‚Scrieri Efesene’ pentru asemenea suluri magice. Vrăjitoriile pe care le conțineau erau de cea mai banală bolboroseală, un amestec de cuvinte și nume considerate neobișnuit de puternice, aranjate uneori

în sisteme care erau parte din substanța vrăjitoriei și aduceau prețuri mari...Paralela cea mai apropiată a folosirii greșite a exorciștilor Efeseni a numelui lui Isus apare în papyrusurile magice din Paris, No. 574, unde găsim o rugăciune începând cu linia 3018, „Te rog în numele lui Isus Dumnezeuul Evreilor” (*Noul Dicționar Internațional al Noului Testament: Carte Faptele Apostolilor [The New International Commentary of the New Testament: The Book of Acts]*, 1974, pp. 390-391).

Valoarea unor asemenea suluri, cum au fost acelea distruse, este dat în Biblie ca fiind „cincizeci de mii de arginți” (Faptele Apostolilor 19:19), o sumă care unii savanți o consideră aproape de 48.000 de dolari în valuta modernă.

Una dintre cele șapte minuni ale antichității

Propovăduitul lui Pavel în Efes i-a convins pe mulți să renunțe la idolii și obiceiurile lor păgâne. Aceasta a condus la o revoltă între artizanii care își câștigau traiul făcând statuete ale zeiței Diana și a templului ei.

„Pe vremea aceea, s-a făcut o mare turburare cu privire la Calea Domnului. Un argintar, numit Dimitrie, făcea temple de argint de ale Dianei, și aducea lucrătorilor săi nu puțin câștig cu ele. I-a adunat la un loc, împreună cu cei de aceeași meserie, și le-a zis: „Oamenilor, știți că bogăția noastră atârână de meseria aceasta; și vedeți și auziți că Pavel acesta, nu numai în Efes, dar aproape în toată Asia, a înduplecat și a abătut mult norod, și zice că zeii făcuți de mâini nu sunt dumnezei.

„Primejdia, care vine din acest fapt, nu este numai că meseria noastră cade în dispreț; dar și că templul măreței zeițe Diana este socotit ca o nimica, și chiar măreția aceleia, care este cinstită în toată Asia și în toată lumea, este nimicită.” Cuvintele acestea i-au umplut de mânie, și au început să strige: „Mare este Diana Efesenilor!” Toată cetatea s-a tulburat. Au năvălit cu toții într-un gând în teatru, și au luat cu ei pe Macedonenii Gaiu și Aristarh, tovarășii de călătorie ai lui Pavel” (Faptele Apostolilor 19:23-29).

Templul Dianei, una dintre cele șapte minuni ale antichității, a fost *de patru ori* mai mare ca Parthenonul din Atena, Grecia. Ruinele lui au fost aduse la lumină de arheologul englez John T. Wood în 1869. Mai târziu el a descoperit, într-o condiție remarcabil de bună, marele teatru menționat în Faptele Apostolilor 19:29, care putea să acomodeze mai mult de 24.000 de oameni.

William Berclay, comentează despre templul Dianei: „A fost de 425 de picioare lungime (108 metri) pe 220 de picioare lățime (70 de metri) și 60 de picioare înălțime (20 de metri). Au fost 127 de colonade, fiecare darul unui rege. Ele erau toate din marmură scilpitoare și 36 au fost minunate de aurite și decorate. Altarul cel mare fusese tăiat de Praxiteles, cel mai mare dintre sculptorii greci. Imaginea Dianei nu era frumoasă. Era o figură neagră, scundă cu mulți sâni, semnificând fertilitatea; a fost atât de veche încât nimeni nu a știut de unde a venit sau chiar și materialul din care fusese făcută. Legenda spunea că a căzut din cer” (*Studiul zilnic al Bibliei [Daily Bible Study]*, 1975, comentariul asupra Faptele Apostolilor 19:1-7).

O altă lucrare de referință adaugă: „Mii de pelerini și turiști veneau la ea de departe și de aproape; în jurul ei mișunau tot felul de meșteșugari și precupeți, care își câștigau traiul oferind vizitatorilor mâncare și cazare, oferte de consacrare și suveniruri. Templul lui Artemis [Diana] a fost de asemenea o bancă și vistierie a antichității, unde negustori, regi și chiar unele orașe își făceau depozite și unde banii puteau fi păstrați în siguranță sub protecția zeiței” (Richard Longenecker, *Comentariul interpretului Bibliei [The Expositor's Bible Commentary]*, vol. 9, 1981, p. 503).

Nu este surprinzător că a existat în Efes un comerț activ al statuetelelor Dianei și a templului ei. Comentând asupra versurilor 24 și 27, A.T. Robertson explică: „Modelele acestea mici ale templului cu statueta lui Artemis [Diana] înăuntru erau puse în căruțe sau chiar purtate ca amulete... Temple ale Artemisei [Diana] s-au descoperit în Spania și Gaul [Franța]” (Online Bible Software, 1995, *Tablouri în Word ale Noului Testament [Word Pictures of the New Testament]*).

Arheologii au descoperit prin toată Europa statuete ale zeiței cu mulți sâni Diana (sau Artemis, cum era numită de Romani). În 1956 a fost descoperită la Efes o statuie impresionantă a Dianei, care stă la loc de onoare în muzeul de acolo.

Pe scena aceasta de păgânism popular, a intrat apostolul Pavel. Dimitrius îl acuzase că propovăduise, că zeii făcuți de mâini nu sunt dumnezei” (Faptele Apostolilor 19:26). Cu alte cuvinte, Pavel îi învățase fără frică să observe A Doua Poruncă și să evite închinarea la imaginile religioase. Mulțumită ajutorului funcționarilor prietenoși din guvernul din Efes, Pavel a fost protejat și mulțimea până la urmă s-a risipit.

Este puțin ironic că, deși cultul zeiței Diana a dispărut treptat, un alt cult a înlocuit-o până la urmă în Efes. „Creștinismul,” spune istoricul Marina Warner, „s-a atașat de ea [Diana] și i-a adăugat personalității ei asemenea virtuți tipice feminine creștine ca modestia și pudorea...” (*Singură cu tot sexul ei [Alone of All Her Sex]*, 1976, p. 47). Diana,” continuă Warner, „a fost asociată cu luna... așa cum Fecioara Maria este identificată cu influența lunii și a stelelor precum și a forțelor fertilității și a procreării” (p.224).

La Consiliul din Efes în A.D. 431 venerarea Mariei a devenit un element oficial al bisericii Romane. Warner zice despre Diana: „Amintirile emblemei ei, centura, au supraviețuit în oraș [Efes] unde Fecioara Maria a fost proclamată *Theotokos* [Mamă de Dumnezeu], trei sute și cinci zeci de ani după ce argintarii, care trăiseră făcând statuetele Dianei, se răzvrătiseră împotriva învățăturilor lui Pavel și strigaseră, , Mare este Diana Efesenilor’ (Faptele Apostolilor 19:23-40). Ar putea fi, deci, o înlănțuire de descendență dela ... Diana la Fecioară, care conform unei tradiții susține de asemenea că s-a ridicat la cer din Efes ...’ (ibid., p. 280).

Arestarea lui Pavel în Ierusalim

Din Efes Pavel s-a grăbit la Ierusalim ca să stea acolo „dacă-i va fi cu putință, să fie în Ierusalem de ziua Cincizecimii” (Faptele Apostolilor 20:16). Când a sosit s-a dus imediat la templu împreună cu alți patru tovarăși ai săi ca să se roage și să îndeplinească o promisiune.

„Către sfârșitul celor șapte zile, Iudeii din Asia, când au văzut pe Pavel în Templu, au întăritat tot norodul, au pus mâinile pe el, și au început să strige: „Bărbați Israeliti, dați ajutor! Iată omul, care propovăduiește pretutindeni și în toată lumea împotriva norodului, împotriva Legii și împotriva locașului acestuia; ba, încă a vârat și pe niște Greci în Templu, și a spurcat acest locaș sfânt.” În adevăr, văzuseră mai înainte pe Trofim Efeseanul, împreună cu el în cetate, și credeau că Pavel îl băgase în Templu” (Faptele Apostolilor 21:27-29).

Pavel a fost arestat cu acuzația falsă că ar fi dus un gentil [neIsraelit] înăuntru templului. Lângă fiecare intrare a templului era o inscripție avertizând pe fiecare că numai Israeliti erau permiși să intre.

Bruce explică: „Pentru ca nici un Gentil să nu intre din greșeală în vre-o zonă interzisă, note în greacă și latină erau fixate pe bariera primelor trepte care conduceau la zonele interioare, avertizându-i că pedeapsa cu moartea era pedeapsa dacă se mergea mai departe. Două asemenea note (ambele în greacă) au fost descoperite – una în 1871 și alta în 1935 – textul unei fiind: ,Nici

un străin are voie să intre înăuntrul barierei care înconjoară templul și curtea. Oricine care este prins făcând astfel va fi singur vinovat de moartea sa' (*Noul Comentariu Internațional al Noului Testament: Cartea Faptele Apostolilor [The New International Commentary of the New Testament: The Book of Acts]*, 1974, p. 434).

Călătoria lui Pavel la Roma

După arestarea lui Pavel în Ierusalem, autoritățile romane au descoperit un complot să-l omoare și l-au transferat în grabă la Cezarea din apropiere, capitala Romană a Iudeii. Pentru că el era cetățean roman, o desemnare rară și de prestigiu în zilele acelea, el avea dreptul la completă protecție militară. În Cezarea el a fost supus la câteva înfățișări preliminare care l-au lăsat nesatisfăcut, astfel că și-a exercitat dreptul lui de Roman să facă apel la împărat în Roma.

Călătoria la Roma, într-o corabie de marfă, a fost teribilă. Luca l-a însoțit pe Pavel în călătorie. Povestirea lui este o capodoperă de exactitate, până la cel mai mic amănunt. „Raportul lui Luca a călătoriei lui Pavel la Roma,” explică *Comentariul Interpretului Bibliei [The Expositor's Bible Commentary]*, „este proeminentă ca una dintre cele mai descriptive piese de scriere din întreaga Biblie. Amănunțele ei cu privire la marinăria primului secol sunt atât de precise și descrierea condițiilor din Mediterana orientală atât de acurate... încât chiar și cei mai mulți sceptici conced că probabil se bazează pe un jurnal al unei asemenea călătorii ca aceea descrisă de Luca” (Longnecker, p. 556).

Rămășițele mai multor corăbii asemănătoare cu aceea descrisă de Luca au fost descoperite pe fundul Mării Mediterane. Ele coroborează precizia relatării lui Luca. „Corăbiile acestea pentru grâu nu erau mici,” observă Barclay, „Ele puteau să fie mari cât 140 de picioare lungime (45 de metri) și 36 de picioare lățime (12 metri). Dar în timpul unei furtuni ele aveau anumite dezavantaje foarte serioase. Ele erau la fel la proră ca la pupă, cu excepția că pupa era adusă în sus ca gâtul unei găște. Ele nu aveau cârmă ca vasele moderne, dar erau cârmite cu două lopeți mari care ieșeau de fiecare parte a pupii. Ele erau deci foarte greu de manevrat. Mai mult, ele aveau numai un singur catarg și pe el o singură pânză pătrată, uneori făcută din in și alteori din piei de animale cusute. Cu o pânză ca aceea ei nu puteau naviga contra vântului” (*Biblia studiului zilnic [Daily Study Bible]*, comentarii asupra Faptelor Apostolilor 27:21).

În timpul călătoriei la Roma, Pavel și tovarășii săi, au naufragiat lângă insula Malta și abia au putut ajunge pe plajă fără să se înece. Acolo au trebuit să aștepte mai multe luni până când o altă corabie i-a luat la Roma.

Calea Apiană

Relatarea lui Luca continuă: „Și așa am ajuns la Roma. Din Roma ne-au ieșit înainte, până în „Forul lui Apiu”, și până la „Cele trei Cârциumi [Hanuri, nota traducătorului]”, frații, cari auziseră despre noi” (Faptele Apostolilor 28:14-15).

Conform cu dovada arheologică și literară, Luca relatează cu exactitate stațiile de poștă pentru a intra în Roma dinspre vest, drumul cel mai scurt la cel mai apropiat port. „La Neapoli, Pavel și contingentul lui s-au îndreptat nord-vest ca să călătorească la Roma pe calea Appiană ... cea mai veche, cea mai dreaptă și cea mai bine făcută din toate drumurile romane, numită după cenzorul Appius Claudius care i-a început construcția în 312 B.C. În timpul celor șapte zile de popas la Puteoli, vestea sosirii lui Pavel în Italia a ajuns la Roma. Așa că un număr de creștini au pornit de acolo să-l întâmpine și să-l însoțească la Roma. Unii au ajuns atât de departe cât Forul

lui Apiu, una dintre ‚stațiile de poștă’ construite la fiecare 10-15 mile (15-20 km) de-a lungul întregii lungimi a sistemului de drumuri romane...Alții au ajuns numai până la Hanul Trei Cârциumi, o altă stație de poștă aproape 33 de mile (50 km) de Roma” (ibid., comentariu asupra Faptele Apostolilor 28:15).

Luca ne-a prevăzut astfel cu o relatare amănunțită și exactă a misiunilor apostolice ale lui Pavel în timpul primelor decade ale Bisericii. Cartea Faptele Apostolilor se sfârșește cu Pavel așteptând ca împăratul să-i audă cazul. Dela istorici ulteriori aflăm că el a fost pus în libertate și a continuat călătoriile sale apostolice pentru mai mulți ani până când a fost arestat din nou, pus în închisoare și până la urmă decapitat la Roma.

Noi vom continua seria aceasta cu o privire la dovezile arheologice care iluminează amănunțele unora din multele scrisori ale lui Pavel congregațiilor și membrilor la începutul Bisericii. ***GN***

Arheologia și Epistolele

de Mario Seiglie

În cele trei fascicule anterioare ale seriei acestea am acoperit evenimente descrise în cartea Faptele Apostolilor. Acum ne îndreptăm atenția la scrierile apostolice, cunoscute mai bine ca epistole (scrisori) adresate unor indivizi sau congregații specifice sau unor grupuri mai mari de oameni.

Cât sunt de exacte epistolele din punct de vedere arheologic și istoric? Putem fi recunoscători că multă din informația de bază despre scrierile acestea, care confirmă autenticitatea lor, este existentă.

Scrisorile Apostolice

Una dintre primele întrebări care ne vin în minte când examinăm epistolele, este cum se compară cu stilul și compoziția altor scrieri din aceeași epocă.

În secolul 20, arheologii au descoperit multe scrisori particulare datând din vremea apostolilor, care arată stilul predominant de scriere și corespondență. Scrise pe papirus, ele coroborează că scrisorile apostolilor au fost scrise în stilul obișnuit al acelor zile.

Savantul William Barclay, observă despre scrierile lui Pavel: „Este un mare păcat că scrisorile lui Pavel au fost numite vre-odată epistole. Ele sunt scrisori în sensul cel mai literal. Una dintre marile lumini aruncate asupra interpretării Noului Testament a fost descoperirea și publicarea papirusurilor. În antichitate, papirusul a fost materialul pe care au fost scrise cele mai multe documente.

...Nisipurile deșertului egiptean au fost ideale pentru păstrarea lor, pentru că papirusul, deși foarte delicat, va dura o veșnicie dacă nu-l atinge umezeala.

Ca rezultat, din grămezile de deșeuri egiptene, arheologii au salvat sute de documente, contracte de căsătorie, înțelegeri legale, formulare ale guvernului, și, cel mai interesant din toate, scrisori particulare. Când citim scrisorile acestea particulare, descoperim că au o formă la care se conformă aproape cu toate, și descoperim că scrisorile lui Pavel reproduc exact forma aceasta” (*Studiul zilnic al Bibliei [Daily Study Bible]*, Bible Explorer Software, notele asupra Romani 1:1, accentuarea adăugată peste tot).

Până acum aproape 15.000 de documente pe papirus au fost atribuite ca datând din 2700 B.C. la epoca Noului Testament și mai încoace. Din punctul de vedere biblic cele mai importante suluri de papirus includ:

- Cele 87 de papire conținând părți ale Noului Testament Grec.
- Sulurile Mării Moarte, descoperite cu cca. 50 de ani în urmă, care includ cărți și comentarii asupra Vechiului Testament.
- Versiunea de Septuagint a Vechiului Testament (o traducere greacă a Scripturilor Ebraice care a fost în uz obișnuit în vremea apostolilor).

Sulurile de papirus ale Noului Testament datează din partea de urmă a primului secol până în secolul șapte și diferă în mărime dela bucățele conținând numai câteva cuvinte până la cărți aproape complete de Evanghelii, Faptele Apostolilor sau epistolelor lui Pavel.

Grant Jeffrey compară numărul de scrieri biblice descoperite cu alte lucrări găsite: „Savanții moderni au în posesia lor mai mult de cinci mii de copii de manuscrise de porțiuni ale Noului Testament în limba greacă. În plus, sunt cincisprezece mii de manuscrise adiționale în alte limbi din primele câteva secole ale epocii acestea. Nici un alt text important, fie istoric sau religios, nu are mai mult de câteva duzini de copii care au supraviețuit până în generația noastră” (*Semnătura lui Dumnezeu [The Signature of God]*, 1996, p.88).

Din scrisorile particulare ale epocii apostolilor aflăm că introducerea lor includea tipic identitatea autorului, numele destinatarului, o rugăciune pentru destinatar și salutări. Încheierea acestor scrisori reflectă stilul asemănător al apostolilor de identificare a destinatarilor, oferind mulțumiri și sfârșind cu o binecuvântare.

„Puterea Epistolelor,” spune *Biblia de-a lungul veacurilor [The Bible Through the Ages]*, „în special acelea ale lui Pavel, constă în parte prin aderarea lor la o structură recunoscută de lumea educată din întreaga lume care vorbea limba greacă” (1996, p.148).

Scrisoarea lui Pavel către Romani

Prin întreaga sa scrisoare pentru Romani îl vedem pe Pavel îndemnându-i pe creștinii evrei și gentili din Roma să-și împace diferențele lor. Ce eveniment istoric ar fi putut conduce la o dezbinare care să determine o admonestare de felul acesta?

Pavel menționează în scrisoarea aceasta că el o va trimite dintr-unul din porturile Corintului, numit Chencrea, prin mijlocirea unui membru numit Fivi (Romani 16:1).

În prima sa vizită la Corint cu câțiva ani mai devreme, Pavel a cunoscut perechea căsătorită Priscila și Acuila, evrei convertiți care fuseseră între cei expulzați din Roma. Am citit în Faptele Apostolilor 28:2 că evreii din Roma fuseseră exilați de Împăratul Claudius în jurul 49 A.D. După moartea lui Claudius, Priscila și Acuila s-au reîntors la Roma (Romani 16:3).

Conținutul epistolei către Romani reflectă noua situație a reîntoarcerii evreilor creștini la biserica din Roma și nevoia ca creștinii gentili (ne evrei) să le accepte din nou autoritatea.

O altă indicație a autenticității epistolei este menționarea de către Pavel a celor 26 de oameni în Romani 16. Savanții observă că numele acestea au fost foarte obișnuite în timpul acelei perioade. Surprinzător, 13 dintre ei au fost descoperiți în inscripții și documente asociate cu palatul împăratului din Roma.

Willaim Barclay observă că, „deși multe sunt nume comune, acest fapt [conectarea lor cu palatul lui Cezar] este fără discuție sugestiv. În Filipeni 4:22, Pavel vorbește despre sfinții din gospodăria Cezarului. Este posibil că ei au fost în cea mai mare parte sclavi, dar este important că creștinismul pare să fi penetrat de timpuriu în palatul imperial” (*Studiul zilnic al Bibliei [Daily Study Bible]*, comentarii asupra Romani 16:5-11, Bible Explorer software).

Astfel menționarea aceasta de nume romane, grece și evreiești, obișnuite în zilele acelea și dovada istorică a unei prezențe creștine chiar și în casa Cezarului dă credibilitate la ceea ce Pavel scrie în Romani.

Scrisorile către Corinteni

Cele două epistole ale lui Pavel către Corinteni se potrivesc bine de asemenea cu descoperirile arheologice despre Corint și cu ce am aflat din literatura clasică greacă.

Spre deosebire de scrisorile lui Pavel către lumea din alte regiuni, în ambele scrisori către Corint el se referă la păcatele privitoare la imoralitatea sexuală. Pavel menționează în 1 Corinteni 5:1-2 că frații tolerau pe față un membru care avea o relație sexuală cu mama sa vitregă. Pavel i-a îndrumat pe membrii că ei trebuie să dea afară din biserică persoana aceasta până când el se va pocăi și atunci Pavel i-a avertizat să nu devină influențați de aceste exempluri rău sau să-și permită ei înșiși să se reîntoarcă la păcatele lor din trecut.

El îi admonestează: „Nu știți că cei nedrepti nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu? Nu vă înșelați în privința aceasta: nici curvarii, nici închinătorii la idoli, nici preacurvarii, nici malahii, nici sodomii, nici hoții, nici cei lacomi, nici bețivii, nici defăimătorii, nici hrăpăreții nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu. Și așa erați unii din voi! Dar ați fost spălați, ați fost sfințiți, ați fost socotiți neprihăniți, în Numele Domnului Isus Hristos, și prin Duhul Dumnezeului nostru” (1 Corinteni 6:9-11).

Dintre toate orașe grecești, Corintul a fost cel mai renumit pentru imoralitatea sa sexuală. „Vechiul oraș a avut o reputație pentru materialism vulgar,” observă *Comentariul cunoștinței Bibliei [The Bible Knowledge Commentary]*. „În literatura greacă timpurie a fost legat de bogăție și imoralitate. Când Plato s-a referit la o prostituată, a folosit expresia „fată din Corint.” În conformitate cu Strabo, geograful grec, multă din bogăția și vicele din Corint se centrau în jurul templului Afroditei și miilor sale de prostituate ale templului. Pentru motivul acesta un proverb avertiza: „Nu fiecare om poate avea o călătorie la Corint!” (Logos Library System software, 1985, introducere la 1 Corinteni).

Arheologii au descoperit ruinele templului Afroditei, zeița dragostei, și a altor temple dedicate cultului fertilității care au contribuit la reputația de imoralitate rampantă a orașului. Ei au descoperit de asemenea ruinele pieței care arăta că vinul a fost un produs foarte popular. „În jurul pieței au fost găsite multe magazine bune, un număr dintre ele au avut un puț individual, indicând că în oraș se făcea și se bea mult vin.[Pavel a avertizat] în 1 Corinteni 6:10 că bețivii nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu” (Harold Mare, *Comentariul Interpretului Bibliei [The Expositor's Bible Commentary]*, 1979, p. 177).

Incidentul imoralității sexuale din biserică din Corint se pare că are un sfârșit pozitiv. După ce membrii ei de acolo s-au pocăit de laxitatea lor morală ei i-au dat ascultare lui Pavel și l-au izgonit afară din congregație pe cel vinovat. Dar în 2 Corinteni 2:3-11, Pavel le spune că el a auzit de pocăința păcătosului și i-a îndemnat să-l ierte și să-l reinstaleze ca membru.

Celelalte epistole ale lui Pavel și cele scrise de ceilalți apostoli toate reflectă aspectele de zi cu zi din lumea greco-romană a acelei epoci. Deși savanții critici s-au concentrat cu tărie asupra epistolelor apostolice ca să găsească vre-o discrepanță sau un anacronism, dar nu s-a găsit nici una.

Epistola lui Iacov

Dintre toate epistolele, cea a lui Iacov este cea mai practică și pitorească. *Comentariul Cunoștinței Biblice [The Bible Knowledge Commentary]* o cheamă „o capo d'operă literară” ...care combină frumusețea ritmică a Grecei cu intensitatea severă a ebraiceii” și spune că „în

fapt, cartea lui Iacov are mai multe figuri de limbă, analogii și imagini din natură decât toate epistolele lui Pavel puse împreună” (Logos Library System software, 1985, introducere la Iacov).

Cum a putut fratele vitreg al lui Isus (Matei 13:55) să dezvolte un asemenea stil literar lustruit? Un comentariu ne spune despre el: „Autorul a fost membru între cincisprezece și douăzeci de ani, și pentru un număr de ani capul oficial, al bisericii din Ierusalim, care foarte devreme în istoria sa a avut mai mulți greci decât evrei între membrii săi. În contactul zilnic cu grecii aceștia, Iacov ar fi putut, în cursul anilor, să fi căpătat competență în folosirea limbii grece. *Comentariul Nou Internațional al Noului Testament: Iacov [The New International Commentary of the New Testament: James]*, 1974, p. 19).

O altă dovadă a autenticității scrisorii este menționarea creștinilor care încă se strâneau în sinagogi. Iacov scrie despre clasele diferite de oameni care veneau „în adunarea voastră” (Iacov 2:2). Cuvântul grec tradus ‚adunare’ aici este *sunagoge*, o adunare de oameni. A fost natural pentru Iacov, ca conducător al bisericii din Ierusalim, să se refere la locurile de adunare unde creștinii se întâlneau ca sinagogi, pentru că termenul nu avea semnificația negativă pe care a primit-o mai târziu între grupurile anti-evreiești.

„Sunt dovezi că creștinii evrei timpurii uneori se întâlneau în sinagogi,” spune arheologul John McRay. „Scrisoarea Noului Testament a lui Iacov se referă la creștini (fără îndoială evrei) întâlnindu-se într-o sinagogă (2:2), dar ține seama că în timpul acesta evreii se întâlneau probabil cel mai adesea în case și săli închiriate” (*Arheologia și Noul Testament [The Archeology and the New Testament]*, 1997, p.72).

Epistolele lui Petru

Stilul scrisului lui Petru și fundalul celor două epistole se conformă de asemenea cu norma acelor timpuri. *Comentariul Interpretului Bibliei [The Expositor's Bible Commentary]* declară „Prima scrisoare a lui Petre este o epistolă scrisă în forma normală de scrisoare a lumii [Noului Testament] (Edwin Blum, 1981, p. 213).

Dar cum a putut Petre, un pescar Galilean, să scrie în stilul fin al acelor epistole? Paralelele dintre prima scrisoare și predicile lui Petre înregistrate în Faptele Apostolilor sunt semnificative,” răspunde *Comentariul Cunoștinței Biblice [The Bible Knowledge Commentary]*. „Serviciul public al lui Petre se întinde peste mai mult de 30 de ani...El a trăit și a propovăduit într-o lume foarte educată. Este rezonabil de închipuit că după trei decade Petru ar fi putut să stăpânească limbajul majorității celor pe care îi slujea. Cu siguranță că Petru a avut timpul și talentul să devină prin limba greacă un comunicator proeminent al evangheliei” (Logos Library System software, introducere la 1 Petru).

Petre termină prima epistolă cu o referință la locația ei: „Biserica aleasă cu voi, care este în Babilon, vă trimete sănătate. Tot așa și Marcu, fiul meu” (1 Petru 5:13).

Unii comentatori consideră menționarea Babilonului ca un mod criptic de a se referi la Roma, dar dovezile istorice ne arată că actualul oraș al Babilonului avea în vremea aceea o comunitate evreiască foarte înfloritoare.

Scripturile ne arată că cea mai mare parte a misiunii lui Petru avea de a face nu cu gentilii ci cu evreii. „că mie îmi fusese încredințată Evanghelia pentru cei netăiați împrejur [gentilii], după cum lui Petru îi fusese încredințată Evanghelia pentru cei tăiați împrejur [Evreii]” (Galateni 2:7).

„Mulți s-au minunat ,” scrie istoricul William McBirnie, „dacă aceasta [referința la Babilon] nu a însemnat Roma, care a fost adesea chemată ‚Babilon’ de creștinii timpurii. Actualul oraș al Babilonului, însă, încă a fost important. A fost un mare centru de coloniști evrei și a fost un centru puternic unde Petru a servit pentru un timp. Bisericile orientale își trag obârșia la Babilon, și deci la Petru până astăzi” (*Căutarea pentru cei doisprezece Apostoli [The Search for the Twelve Apostles]*, 1973 p. 57).

Scrierile lui Ioan

Evanghelia și epistolele lui Ioan au un stil deosebit și sunt între cele mai respectate de savanți. „Nu sunt două lucrări în întreaga sferă a literaturii,” a scris Sir William Ramsay, „care să arate semne mai clare ale geniului unui singur scriitor, și nici o pereche de lucrări nu sunt atât de complete într-o clasă a lor, separate de lucrările lor proprii sau ale oricărei alte epoci” (Alexander Ross, *Comentariul Nou Internațional al Noului Testament: Epistolele lui Iacov și Ioan [The New International Commentary of the New Testament: The Epistles of James and John]*, 1974, p. 110).

Ioan a încondeiat epistolele sale către sfârșitul perioadei Noului Testament. Ele reflectă strădania Apostolilor, care rămăseseră, împotriva grupurilor gnostice și a altor oponenți ai Legii lui Dumnezeu (antinomianii) care influențau membrii bisericii și îi ademeneau pe mulți ca să-i îndepărteze de adevăr. Arheologia ne-a ajutat să înțelegem mai bine unele din problemele întâmpinate de Ioan.

„Marea bibliotecă Gnostică descoperită la Nag Hammadi în Egipt în 1945,” declară John McRay, „ne-a furnizat cu informații noi privind erezia din biserică de la început și despre natura canonului Noului Testament ale acestei epoci” (p. 18).

Concluzie

Aceasta conchide scurta evaluare a ceea ce arheologia și istoria ne spun despre epistolele apostolilor. Grant Jefferey însumează descoperirile istorice: „Avansurile extraordinare ale cercetării istorice și arheologiei biblice în ultimul secol au convins pe cei mai mulți savanți în ultimele două decade că Evangheliile și Epistolele au fost scrise în cadrul a treizeci și cinci de ani sau mai puțin a evenimentelor pe care le descriu... Într-un articol pentru Creștinătatea astăzi [Christianity Today], ianuarie 18, 1963, W.F. Albright [așa numitul decan al arheologiei moderne] a scris: „După părerea mea, fiecare carte a Noului Testament a fost scrisă de un evreu botezat, între anii patruzeci și optzeci ai primului secol A.D.” (pp. 86-87).

În următorul număr vom conchide această evaluare arheologică discutând ultima carte a Bibliei, Apocalipsa. **GN**

Cartea Apocalipsa: Istoria și Profetia

de Mario Seiglie

În lunga noastră serie „Biblia și Arheologia,” am trecut prin Scripturi dela Genesă la Epistole revizuind multe din surprinzătoarele descoperiri arheologice care confirmă și iluminează registrul biblic. Închidem seria cu o privire la dovezile arheologice și istorice ale ultimei cărți a Bibliei, Apocalipsa.

Multă lume consideră Apocalipsa, ca o carte misterioasă plină cu simboluri și imagini stranii. Totuși are un fundal istoric clar și foarte definit. Apostolul Ioan, care a scris-o sub inspirația lui Isus Hristos (Apocalipsa 1:1), menționează unde a fost scrisă și că a fost adresată congregațiilor din șapte orașe din Asia Mică.

Cum se compară descrierile acestor locuri cu descoperirile despre ele din istorie și arheologie?

Exilat în Patmos

Aflăm dela Ioan că a scris Apocalipsa din insula Patmos (versul 9), în Marea Egee la 40 de mile de coasta Asiei Mici (Turcia de astăzi). Patmos este o insulă mică de numai 24 de mile pătrate (62 kilometri pătrați), cu un contur costal în forma unei potcoave.

A fost obiceiul în timpul Imperiului Roman pentru condamnați să fie exilați pe o insulă? Historicul roman Tacitus (A.D. 56-120), în cartea sa *Annals [Analele]*, menționează politica de a exila prizonierii politici pe insule mici (Secțiunile 3:68; 4:30; 15:71).

Patmos, o insulă stâncoasă, vulcanică, cu o populație mică, a fost un loc potrivit de trimes prizonierii. Exilul a fost o pedeapsă foarte aspră care adesea însemna biciuire și punerea în lanțuri înainte ca prizonierul să fie trimis pentru ani la muncă grea în carierele de piatră. La vârsta avansată a lui Ioan ar fi fost o încercare îngrozitoare. Totuși el o menționează ca o onoare să participe „la necaz, la Împărăție și la răbdarea în Isus Hristos” (versul 9).

În timpul exilului lui Ioan, tradițional între 94-96, istoria înregistrează persecuții violente împotriva creștinilor sub domnia împăratului roman Domițian (81-96). Despotul acesta s-a declarat pe sine ca zeu și a pretins supușilor săi să i se închine – cu excepția evreilor. Aceasta a însemnat că odată pe an fiecare cap de familie trebuia să apară înaintea autorităților, să ardă miresme pentru împărat și să declare, „Cezar este domn.” Cei ce refuzau erau marcați ca trădători și erau condamnați la moarte sau exilați.

Pentru că Creștinii mărturiseau că ei aveau numai un singur Domn, pe Isus Hristos, ei erau prizoniți fără milă. Ioan, ultimul dintre cei 12 apostoli dela început, a fost exilat, se pare, pentru motivul acesta.

Un mesaj celor șapte biserici

În timp ce era în Patmos, Ioan a primit dela Isus Hristos un vis complicat și lung (versurile 1-2, 10-12) cu instrucțiuni: „...Ce vezi, scrie într-o carte, și trimete-o celor șapte Biserici: la Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia și Laodicea” (versul 11).

Cât de exacte sunt descrierile acestor șapte orașe menționate în cartea Apocalipsă conform arheologiei și istoriei? Interesant, Isus a folosit unele dintre caracteristicile fiecărui oraș pentru ca să evalueze spiritual congregațiile sale și să proorocească istoria Bisericii Sale până la a doua venire a Sa.

Prima biserică: Efes

Orașul port Efes a fost o călătorie scurtă din Patmos. Deci cineva ar putea logic trimite o scrisoare acolo și după aceea la următoarele șase orașe menționate de Hristos.

Arheologii au descoperit ruinele unor drumuri romane care se întindeau dela Efes la Laodicea. „Nu este o întâmplare,” observă John McRay, „că scrisorile din Apocalipsa 1-3 sunt aranjate în aceeași secvență. Începând cu Efes, drumurile urmează un semicerc geografic, extinzându-se la Nord, întorcându-se spre Est și continuând la Sud spre Laodicea – astfel legând orașele în ceea ce trebuie să fi funcționat ca un traseu poștal antic” (*Arheologia și Noul Testament [The Archeology and the New Testament]*, 1997, p. 242).

Apostolul Pavel fondase o biserică mare în Efes, și acum Isus s-a adresat membrilor de acolo cu un mesaj profetic care li se aplica și era prezicător pentru viitorul Bisericii. Isus îi spusese lui Ioan: „Scrie dar lucrurile, pe cari le-ai văzut, *lucrurile cari sunt* [la timpul prezent] și *cele cari au să fie după ele* [în viitor]” (versul 19, accentuarea adăugată peste tot). Deci parte din mesajul lui Ioan s-ar aplica la timpul lui Ioan și parte va fi pentru generațiile următoare.

Hristos recunoaște efortul fraților din Efes, în ciuda multor obstacole, să păstreze credința și să ducă mai departe însărcinarea pe care le-o dăduse El. „Știu faptele tale, osteneala ta și răbdarea ta,” le-a spus El „și că nu poți suferi pe cei răi” (Apocalipsa 2:2).

În Efes a fost mult rău de evitat – înăuntrul și în afara congregației. A fost acolo că Pavel i-a avertizat pe „prezbiterii Bisericii” (Faptele Apostolilor 20:17): „Știu bine că, după plecarea mea, se vor vâra între voi lupi răpitori, cari nu vor cruța turma; și se vor scula din mijlocul vostru oameni, cari vor învăța lucruri stricacioase, ca să tragă pe ucenici de partea lor” (versurile 29-30).

Mai mult, frații Efeseni trebuiau să reziste multelor ispite oferite lor de închinarea imens de populară a templului păgân. Arheologii au descoperit în Efes ruinele uneia dintre cele șapte minuni ale lumii antice, templul Dianei, sau Artemis, de asemenea menționat în Biblie (Faptele Apostolilor 19:27). Mii de preoți și preotese slujeau în templu; multe dintre preotese erau dedicate prostituției cultice.

Cu secole mai înainte, Heracleitus, un filozof Efesean i-a descris pe locuitorii de acolo „ca fiind buni numai de înecat [...] și motivul pentru care [ei] nu puteau nici să râdă nici să zâmbească a fost [ei] au trăit în mijlocul unei asemenea necurățenii.” Aceasta a fost reputația Efesului antic. Ar fi fost foarte greu să trăiești ca Creștin în mijlocul unui oraș atât de imoral.

Cunoscând aceasta, Hristos le dă speranță fraților că dacă ei persistă în credință ei vor primi ceva ce toată închinarea în templul Dianei nu va putea niciodată să le-o dea – darul vieții veșnice. „Celui ce va birui,” le-a promis El, „îi voi da să mănânce din pomul vieții, care este în raiul lui Dumnezeu” (Apocalipsa 2:7).

Smirna: Centrul închinării împăratului

Următorul oraș pe ruta poștală din antichitate a fost Smirna, aproape 40 de mile (60 km.) la Nord de Efes. Era un oraș înfloritor și centrul principal al închinării împăratului.

Isus ne spune despre biserica din Smirna: „Nu te teme nicidecum de ce ai să suferi. Iată că diavolul are să arunce în temniță pe unii din voi, ca să vă încerce. Și veți avea un necaz de zece zile. (versul 10).

Cuvintele acestea au avut nu numai un sens profetic dar de asemenea și o împlinire literală în zilele lui Ioan. Frații din Smirna au știut că ei erau obiecte speciale ale persecuției lui Domițian, pentru că istoria orașului arătase o loialitate nezdruccinată pentru Roma. Era mândru că fusese declarat un „oraș liber,” ceea ce însemna că locuitorii lui aveau dreptul să-și guverneze singuri treburile lor proprii.

„Cu mult înainte ca Roma să fi fost fără discuție regina lumii,” comentează William Barclay, „Smirna și-a aruncat zarul pe ea [Roma], și nici odată nu s-a zdruccinat în loialitatea ei. Cicero, [oratorul roman] a numit Smirna ‚unul dintre aliații noștri cei mai vechi și credincioși’...Atât de mare a fost respectul Smirnei pentru Roma încât încă din 195 B.C. a fost primul oraș din lume care să ridice un templu zeiței Roma.” (*Scrisori pentru cele șapte biserici [Letters to the Seven Churches]*, 1957, p.29).

Singurul mod în care membrii Bisericii puteau să-și vadă de treabă în pace în locul acesta era să poarte un certificat arătând că ei oferiseră tămâie împăratului și îl declaraseră domn. Între scrisorile antice pe papyrus pe care arheologii le-au descoperit este una cu o asemenea cerere și o alta cu un certificat însoțitor declarând: „Noi, reprezentanții împăratului, Serenos și Hermas, te-am văzut făcând sacrificiul.”

Mulți din creștinii din Smirna vor muri din cauza persecuției crunte. Astfel Hristos îi încurajează și le reamintește că El le oferă ceva ce închinăciunea Cezarului nu le va putea aduce niciodată – șansa să trăiască pentru vecie. El îi exortează: „Cel ce va birui, nicidecum nu va fi vătămat de a doua moarte” (versul 11).

Pergam: „Unde este tronul Satanei”

Următor pe ruta poștală romană era orașul Pergam, capitala romană a Asiei Mici. Orașul acesta nu avea niciodată să atingă măreția comercială a Efesului sau Smirnei, dar a fost fără discuție centrul religios, medical și al culturii artistice al regiunii. Faimoasa bibliotecă a orașului, cu 200.000 de manuscrise de pergament, a fost rivalizată numai de biblioteca din Alexandria, Egipt.

Hristos îi spune bisericii din Pergam: „[Îți cunosc lucrările, și] știu unde locuiești: *acolo unde este scaunul de domnie al Satanei*” (versul 13). Din nou, profeția aceasta a avut o împlinire literală la fel ca servind ca descrierea a unui timp viitor pentru Biserică.

Menționarea tronului Satanei în Pergam cel mai probabil se referă la faimoasa închinare la cea mai populară zeitățe, zeul șarpe Asklepios Soter, al cărui echivalent Latin înseamnă „șarpele și mântuitorul învățător al omului.” Zeul Șarpe nu a fost nimeni altul decât Satana, pe care Apocalipsa îl descrie ca „șarpele cel vechi, numit Diavolul și Satana” (Apocalipsa 12:9).

Pergam a fost atât de renumit pentru închinarea la zeul acesta, care presupunea să vindece pe cei bolnavi, încât zeitățeaa aceasta a fost numită chiar „zeul Pergamului.” Multe din monezile descoperite în Pergam aveau șarpele ca parte din desenul lor.

Ruinele capelei lui Asklepios au fost descoperite de arheologi. „A fost excavat un segment de 450 de picioare (150 m) în secțiunea cea mai largă și a fost reconstruit astfel ca vizitatorii lăcașului să poată avea o experiență plăcută la apropierea de Asklepieion,” observă John McRay. „Dedicată lui Asklepios Soter, zeul vindecării, Asklepieionul a fost un fel de Clinica Mayo a antichității. Erau acolo multe camere de tratament, dormitoare (pentru incubare și autosugestie în tratamentele psihiatrice), camere de adunări și temple...Pacienții venind la capelă credeau că Asklepios avea să-i vindece. În antichitate nu existau disonanțe între știință și religie” (McRay, pp.271-272).

„Din toată lumea,” adaugă William Barclay, „lumea se aduna în Pergam pentru vindecarea de bolile lor. R.H. Charles a numit Pergamul „Lourdul antichității”...Astfel, religia păgână își avea centrul în Pergam. Tot acolo se închinau lui Atena și Zeus, cu minunatul lor altar dominând orașul [acum reconstruit parțial în Muzeul Pergam din Berlin]. Tot acolo a fost închinarea lui Asklepios. Adunând lumea bolnavă de aproape și de departe, și pe de-a supra erau cerințele închinării lui Cezar, atârând mereu deasupra capetelor creștinilor ca o sabie amenințătoare” (*Studiul zilnic al Bibliei [The Daily Bible Study]*, note asupra Apocalipsei, p. 2:12-17, Bible Explorer Software).

Originea închinării șarpelui în Pergam

Cum a început închinarea șarpelui în Pergam? Unii istorici o trasează la căderea Imperiului Babilonian, când unii preoți caldeeni și-au stabilit centrul religios în Pergam. „Caldeenii învinși au fugit în Asia Mică, și și-au fixat centrul religios în Pergam,” notează istoricul William Barker în cartea sa *Lari și Penați ai Ciliciei [Lares and Penates of Cilicia]*, 1853, p.232).

Desigur că Vechiul Testament identifică principalul scaun de activitate al Satanei ca fiind în Babilonul antic, unde doctrinele religiei sale tainice „îmbătau tot pământul” (Ieremia 51:7). Acesta va face succesorul său religios, Pergam, noul temporar „tron al Satanei” al religiei misterioase Babiloniene.

„Tronul acela,” comentează Alexandru Hislop, „după moartea lui Belșazar [ultimul rege babilonian], și izgonirea preoțimii caldeene din Babilon de regii Medo-Persani, a fost în Pergam, unde după aceea a fost una dintre cele șapte biserici din Asia. Acolo, în consecință, a fost pentru multe secole „tronul Satanei”.

„Acolo, sub favoarea regilor zeificați ai Pergamului, a fost locuința lui favorită și a fost închinarea la Asklepios, în formă de șarpe...Pergam însuși a devenit parte din Imperiul Roman, când Attalus III, ultimul din regii săi, la moartea sa, a lăsat prin testament toate proprietățile sale poporului Roman în 133 B.C.” (*Cele două Babiloane [The Two Babylons]*, 1959, p.240).

În felul acesta, împărații romani deveniseră moștenitorii „tronului Satanei” în timpul epocii lui Ioan. Mai târziu, când Imperiul Roman a căzut, succesul lui, Sfântul Imperiu Roman, avea să-i moștenească rolul. Merită de știut că Apocalipsa 17:4-5, 18 dezvăluie că în epoca ce sfârșit un sistem religios puternic din trecut va domni din nou peste națiuni și va fi identificat ca „Babilonul cel mare, mama curvelor și spurcăciunilor pământului” (Apocalipsa 17:4-5).

Presiune pentru compromis în Tiatira

La aproape 40 de mile (60 km.) Est de Pergam se află Tiatira, un oraș important pentru comerțul în lână și textile.

Când orașul a fost excavat între 1968 și 1971, rămășițele sale arhitecturale au arătat că avea stilul tipic roman al colonadelor și clădirile publice și un templu al zeiței Artemis. Orașul a fost în special renumit pentru vestmintele fine de lână, de obicei colorate într-o culoare care a ajuns să fie numită purpura de Tiatira. A fost Tiatira de unde venise Lidia, un vânzător de purpură și convert la creștinism (Faptele Apostolilor 16:14). Inscripțiile dela locaș arată existența unor bresle de meserii, multe asociate cu puternica industrie textilă.

Hristos spune despre congregația aceasta: „Știi faptele tale, dragostea ta, credința ta, slujba ta, răbdarea ta și faptele tale depe urmă, că sunt mai multe decât cele dintâi. Dar iată ce am împotriva ta: tu lași ca Iezabela, femeia aceea, care se zice proorociță, să învețe și să amăgească pe robii Mei să se dedea la curvie, și să mănânce din lucrurile jertfite idolilor” (Apocalipsa 2:19-20).

Pentru că Tiatira a fost un centru religios, și domiciliul unor bresle puternice cerând participarea religioasă a lucrătorilor lor la petrecerile lor, a fost greu pentru Creștini să reziste căderii în idolatrie.

„Breslele puternice de meseriași din orașul acesta,” spune Leon Morris, „ar fi făcut-o foarte dificil pentru orice meseriaș Creștin să-și câștige existența fără să aparțină unei bresle. Dar membrăia însemna participarea la banchetele breslei, și aceasta la rândul său însemna să mănânce carne care fusese mai întâi sacrificată unui idol. Ce putea face Creștinul? Dacă nu se conforma își pierdea slujba...”

Învățăturile lui Jezebel [probabil un nume simbolic] raționaliza în aparență că un idol este fără consecințe, și îi sfătuia pe creștini că pot să mănânce asemenea mâncăruri. Faptul că mesele acestea degenerau prea repede în destrăbălare sexuală făcea chestiunea mai rea. Dar noi putem înțelege că unii Creștini ar fi binevenit o erezie de felul acesta. Le permitea să-și mențină profesiunea de Creștin în timp ce simpatizau sau chiar participau în banchetul păgân imoral” (*Comentariile Noului Testament de Tyndale [Tyndale New Testament Commentaries], 1975, p. 71*).

Hristos le reamintește fraților din Tiatira că trebuie să iasă din societatea lumească, indiferent cât de ispititoare ar apărea, și să nu compromită adevărul. El le promite celor din Tiatira care vor rămâne credincioși că ei vor fi îmbrăcați, nu cu purpura Tiatirei, un material folosit în special pentru regalitățile romane, dar la venirea Sa cu mantia spirituală a guvernării peste națiuni.

El le spune că: „Celui ce va birui și celui ce va păzi până la sfârșit lucrările Mele, îi voi da stăpânire peste Neamuri. Le va cârmui cu un toiag de fer, și le va zdrobi ca pe niște vase de lut, cum am primit și Eu putere dela Tatăl Meu” (Apocalipsa 2:26-27).

Sardia: Avertisment să vegheze

Situată deasupra bogatei Văi Hermus, Sardia este la 30 de mile (50 km.) Sud de Tiatira. Orașul apărea ca un gigantic turn de pază și era considerat impregnabil. Cinci drumuri convergeau sub el și au contribuit la situația Sardului ca mare centru comercial. Bogăția orașului – care fusese capitala Imperiului Lydian sub opulentul rege Cresus – a fost legendară.

Hristos exortează biserica aceasta, „*Veghează, și întărește ce rămâne, care e pe moarte, căci n-am găsit faptele tale desăvârșite înaintea Dumnezeului Meu*” (Apocalipsa 3:2).

Frații din Sardia s-au putut identifica imediat cu un avertisment să stea de veghe. Singurele două ocazii când Sardia fusese cucerită au fost când locuitorii ei deveniseră prea încrezători și nu au stat de veghe.

Odată, când regele Cyrus din Persia a asediat orașul, Sardianii, cuibăriți în fortăreața lor sus deasupra, au dat puțină atenție invadatorului. Cyrus nu a putut găsi nici un drum până sus la citadelă și chiar a oferit o recompensă soldatului care va descoperi o cale. Câtva timp mai târziu un soldat persan atent a observat pe un apărător căruia îi picase accidental casca de sus. Soldatul, neatent, s-a coborât pe o potecă secretă ca să-și ia casca, și în aceeași noapte persanii și-au condus trupele pe aceeași potecă până sus. Spre marea lor surpriză locul era complet nepăzit. Paznicul se dusese acasă să doarmă, crezând că nu era nevoie să vegheze în timpul nopții – și astfel a căzut Sardia.

De necrezut, cu câteva secole mai târziu au avut loc aceeași serie de evenimente când un general grec a asediat orașul. După un an de asediu, grecii au părut să-și piardă speranța de a mai cuceri orașul. Atunci unul dintre apărătorii Sardei și-a scăpat casca și și-a recuperat-o. În aceeași noapte grecii au condus câțiva oameni pe dealul abrupt. Când ei au ajuns pe vârf, locul a fost din nou nepăzit. Locuitorii Sardei uitaseră lecția, și orașul a căzut din nou.

Hristos folosește lecția aceasta ca să aducă acasă un punct spiritual puternic pentru Biserica Sa: „*Dacă nu veghezi, voi veni ca un hoț, și nu vei ști în care ceas voi veni peste tine*” (versul 3).

Credință în Filadelfia

Aproximativ 25 de mile (40 km) Sud-Est de Sardia se află orașul Filadelfia, cel mai nou dintre cele șapte orașe. O cale imperială trece prin el, dela Roma spre est, astfel că a devenit cunoscut ca „ieșirea spre Orient.”

Hristos îi spune acestei biserici: „Iată ce zice Cel Sfânt, Cel Adevărat...Eu vin curând. Păstrează ce ai, ca nimeni să nu-ți ia cununa. Pe cel ce va birui, îl voi face un stâlp în Templul Dumnezeului Meu, și nu va mai ieși afară din el” (Apocalipsa 3:7, 11-12).

Hristos accentuează loialitatea Sa pentru adevărații Săi discipoli și le reamintește ca și ei să fie la fel către El. Dacă ei perseverează în Cuvântul Său, El le va da o coroană pentru ca ei să poată governa cu El în Împărăția Sa.

Găsim în secțiunea aceasta o temă definită de fidelitate frățească. Frații din Filadelfia se puteau identifica bine cu poavața aceasta.

Filadelfia înseamnă „dragoste frățească.” Orașul a fost numit după dragostea pe care regele care a fondat orașul, a avut-o pentru fratele său. Orașul a fost stabilit de Attalus II (159-138 B.C.) în cinstea afecțiunii loiale către fratele său, Regele Eumenes II din Pergam. În timpul vieții fratelui său Attalus II i-a fost cel mai credincios asociat. El a comandat cu succes forțele fratelui său în câteva războaie și mai târziu a devenit ambasadorul de încredere la aliatului lor, Roma. Acolo și-a câștigat respectul și admirația Romanilor pentru fidelitatea sa frățească.

Dicționarul Noii Biblii [The New Bible Dictionary], comentează: „După cum Filadelfus era renumit pentru loialitatea sa pentru fratele său, tot așa biserica, adevărata Filadelfie, moștenește și împlinește caracterul său prin loialitate neabătută pentru Hristos” (1982, „Filadelfia [Philadelphia],” p. 926).

Laodicea: avertisment să se pocăiască

Ultimul oraș de pe traseu a fost Laodicea, 45 de mile (60 km) la Sud-Est de Filadelfia. Cu trei drumuri principale încrucișându-se acolo, orașul a fost unul dintre cele mai bogate centre comerciale din lume. Laodicienii erau renumiți pentru producerea veșmintelor de lână neagră, lucioasă și se lăudau cu un centru medical deosebit, specializat în creme de ochi. Cu bogățiile adunate, devenise de asemenea centrul bancar al regiunii.

Hristos le-a zis: „Știu faptele tale: că nu ești nici rece, nici în clocot. O, dacă ai fi rece sau în clocot! Dar, fiindcă ești căldicel, nici rece, nici în clocot, am să te vărs din gura Mea. Pentru că zici: „Sunt bogat, m-am îmbogățit, și nu duc lipsă de nimic”, și nu știi că ești ticălos, nenorocit, sărac, orb și gol, te sfătuiesc să cumperi dela Mine aur curățit prin foc, ca să te îmbogățești; și haine albe, ca să te îmbraci cu ele, și să nu ți se vadă rușinea goliciunii tale; și doftorie pentru ochi, ca să-ți ungi ochii, și să vezi” (versurile 15-18).

Arheologii au descoperit apeductul principal care ducea la Laodicea, și câteva mile din el pot fi încă trasate. Apa canalizată din Sud avea atât de multe minerale încât inginerii romani instalaseră capace ca să poată scoate mineralele înainte ca să se blocheze conductele.

„Cu toată bogăția lui, orașul avea apă proastă,” scrie *Comentariul Interpretului Bibliei [The Expositor's Bible Commentary]*. „Apa fie că venea dela izvoarele fierbinți din apropiere și era răcită că fie călduță, fie că venea dela o sursă mai rece și se încălzea în drum pe apeduct” (note despre Apocalipsa 3, Zondervan software).

Hristos folosește apa călduță și dezgustătoare a Laodicienilor ca să le arate că situația lor spirituală săracă îi era la fel de neplăcută și Lui. El i-a avertizat că, dacă nu-și vor îmbunătăți rapid condiția lor spirituală, El îi va respinge. El detestă atitudinea Laodiceană de a compromite cu legile lui Dumnezeu. Prin contrast, El descrie mai târziu pe cei care îi sunt credincioși ca acei „cari păzesc poruncile lui Dumnezeu și credința lui Isus” (Apocalipsa 14:12).

Mai mult, chiar dacă vestmintele lor erau renumite în lume, Hristos le spune că „veșmintele lor spirituale” le erau într-o condiție jalnică. El le recomandă să se concentreze în schimb să cumpere dela El veșmintele spirituale a adevăratei virtuți pe care El o descrie mai târziu ca „in supțire, strălucitor, și curat.” - Inul subțire sunt faptele neprihănite ale sfinților” (Apocalipsa 19:8).

Următor, Isus le spune acestor frați, care erau orbi pentru adevărata lor condiție spirituală, că „pudra Frigiană” întocmită în centrul lor medical ca cremă de ochi era fără folos. În schimb, i-a sfătuit să folosească adevărata Sa cremă spirituală de ochi astfel ca ei să vadă clar și să se pocăiască de atitudinile lor compromițătoare.

Ultima, Hristos îi avertizează să nu-și pună încrederea în bogăția lor materială ci în El, care poate produce aur adevărat care se obține prin biruirea încercărilor și clădirea unui caracter spiritual virtuos. Sfatul acesta solid este de valoare de durată pentru întreaga Biserică în orice moment în istoria sa.

Concluzie

Aceasta conchide revederea noastră arheologică a ultimei cărți a Bibliei. Sperăm ca seria aceasta să fi fost o călătorie satisfăcătoare prin Biblie și care ți-a întărit credința.

Prin toată seria aceasta am confirmat ceea ce Pavel a scris în 2 Timotei 3:16-17: „Toată Scriptura este însoțită de Dumnezeu și de folos ca să învețe, să mustre, să îndrepte, să dea

înțelepciune în neprihănire, pentru ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit și cu totul destoinic pentru orice lucrare bună.” **GN**

ADRESELE POȘTALE DIN ÎNTREAGA LUME

AMERICA DE NORD, DE SUD ȘI CENTRALĂ

Statele Unite: United Church of God
P.O. Box 541027
Cincinnati, Ohio 45254-1027
Telefon (513) 576-9796 Fax (513) 576-9795
Web site: www.gnmagazine.org
E-mail: info@ucg.org

Canada: United Church of God-Canada
Box 144, Station D
Etobicoke, ON M9A 4X1 Canada
Telefon: (905) 876-9966, (800) 338-7779
Fax: (905)876-0569
Web site address: www.ucg.ca

Bahamas: United Church of God
P.O. Box N8873, Nassau, Bahamas
Telefon: (242) 324-3169 Fax: (242) 364-5566

Martinique: Eglise de Dieu Unie-France
127 rue Amelot, 75011 Paris, France

Zonele vorbind spaniola:
Iglesia de Dios Unida, P.O. Box 541027
Cincinnati, OH 45254-1027, U.S.A.
Telefon: (513) 576-9796 Fax: (513) 576-9795
E-mail: info@ucg.org

EUROPA

Țările din Benelux (Belgia, Olanda și Luxemburg):
P.O. Box 93, 2800 AB Gouda, Olanda

Insulele Britanice: United Church of God
P.O. Box 705
Watford, Herts, WD 19 6FZ, England
Telefon: 020-8386-8467 Fax: 020-8386-1999
Web site: www.goodnews.org.uk

Franța: Eglise de Dieu Unie-France
127 rue Amelot, 75011 Paris, France

Germania:
Vereinte Kirche Gottes/Gute Nachrichten
Postfach 30 15 09, D-53195 Bonn, Germany
Telefon: 0228-9454636 Fax: 0228-9454637

Italia: La Buona Notizia, Chiesa di Dio Unita
Casella Postale 187, 24121 Bergamo Centro, Italy
Telefon și Fax: (+39) 035-452-3573
Web site: www.labuonanotizia.org
E-mail: redazione@labuonanotizia.org

Scandinavia: Guds Enade Kyrka
P.O. Box 3535, 111 74 Stockholm, Sweden
Telefon: +44 020-8386-8467
E-mail: sverige@ucg.org

AFRICA

Africa de Est: Kenya, Tanzania și Uganda:
United Church of God – Africa de Est
P.O. Box 75261, Nairobi, 00200 Kenya
E-mail: kenya@ucg.org
Web site: www.ucgeastafrica.org

Ghana: P.O. Box 3805 Kumasi, Ghana
E-mail: ghana@ucg.org

Malawi: P.O. Box 32257, Chichiri, Blantyre 3, Malawi
Telefon: 085-22717; E-mail: malawi@ucg.org

Mauritius: P.O. Box 53, Quatre Bornes, Mauritius

Africa de Sud: United Church of God, Southern Africa
P.O. Box 2209, Beacon Bay, East London 5205,
South Africa
Telefon and Fax: 043-748-1694 E-mail: rsa@ucg.org

Zambia and Malawi: United Church of God
P.O. Box 3393, Paulington, Mutare, Zambia
E-mail: zimbabwe@ucg.org

REGIUNEA PACIFICULUI

Australia și Papua Noua Guinee:
United Church of God-Australia
GPO Box 535, Brisbane, Qld 4001, Australia
Telefon: 07 55 202 111 Free call: 1-800-356-202
Fax: 07-55-202-122
Web site: www.ucg.org.au E-mail: info@ucg.org.au

Fiji: United Church of God
P.O. Box 11081,
Laucala Beach Estate, Suva, Fiji

Noua Zeelandă: United Church of God
P.O. Box 22, Shortland St., Auckland, 1014, New Zealand
Telefon: Toll Free 0508-463-763
Web site: www.ucg.org.nz E-mail: info@ucg.org.nz

Tonga: United Church of God - Tonga
P.O. Box 127, Nuku'Alofa, Tonga

ASIA

Toată cu excepția Filipinelor:
United Church of God
P.O. Box 541027
Cincinnati, OH 45254 - 1027
Telefon: (513) 576-9796 Fax: (513) 576-9795
Web site: www.ucg.org E-mail: info@ucg.org

Filipinele: P.O. Box 81840
DCCPO, 8000 Davao City, Philippines
Telefon and Fax: +63-82 224-4444
Cell/text: +63-918-904 -4444
Web site: www.ucg.org.ph E-mail: info@ucg.org.ph

TOATE ZONELE ȘI NAȚIUNILE NEMENTIONATE

United Church of God, P.O. Box 541027
Cincinnati, OH 45254 - 1027
Phone: (513) 576-9796 Fax: (513) 576-9795
Web site: www.ucg.org E-mail: info@ucg.org